

МВС України
Харківський національний університет
внутрішніх справ

**ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ СИСТЕМИ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
ПРАВООХОРОНЦІВ ДО ДІЙ
В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ**

Збірник матеріалів
міжнародної науково-практичної конференції

(м. Харків, 18 грудня 2015 р.)

Харків 2015

УДК [351.74:37.001.76](477)(063)

ББК 67.9(4УКР)301.163.04я431

Ш70

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

голова – ректор Харківського національного університету внутрішніх справ
Сокурено Валерій Васильович;

заступник голови – в. о. проректора Харківського національного університету
внутрішніх справ Головка Олександр Миколайович;

секретар – викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету № 3
ХНУВС Кущенко Володимир Олександрович;

члени оргкомітету:

– начальник кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету № 3 ХНУВС
Прокопенко О. Ю.;

– професор кафедри ТСП факультету № 3 ХНУВС Власенко І. В.;

– старший викладач кафедри ТСП факультету № 3 ХНУВС Журавель В. І.;

– начальник відділу зв'язків з громадськістю ХНУВС Щербаків І. В.;

– начальник відділу режимно-секретного та документального забезпечення
ХНУВС Довженко Л. М.;

– начальник відділу організації наукової роботи ХНУВС Мірошніченко О. С.;

– начальник інформаційно-технічного відділу ХНУВС Полховський О. М.;

– начальник відділу організації служби ХНУВС Тарасенко В. М.;

– начальник відділу міжнародних зв'язків ХНУВС Осятинський С. О.;

– начальник відділу матеріального забезпечення ХНУВС Копаниця О. В.;

– директор загальної бібліотеки ХНУВС Процьких Т. О.

*Друкуються відповідно до доручення
Харківського національного університету внутрішніх справ
від 03.11.2015 № 99.*

Шляхи покращення системи професійної підготовки пра-
воохоронців до дій в екстремальних умовах : зб. матеріалів
міжнародної наук.-практ. конф. (м. Харків, 18 груд. 2015 р.) /
МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2015. –
168 с.

У збірнику знайшли відображення наукові розробки науково-педагогічних працівників, ад'юнктів, здобувачів Харківського національного університету внутрішніх справ та інших юридичних вузів України, присвячені розкриттю проблем, що існують в системі професійної підготовки правоохоронців під час дій в екстремальних умовах.

Збірник буде цікавим для науковців, правоохоронців-практиків, ад'юнктів, аспірантів, курсантів, студентів та слухачів вищих навчальних закладів юридичного профілю.

УДК [351.74:37.001.76](477)(063)

ББК 67.9(4УКР)301.163.04я431

Матеріали викладено в авторській редакції з незначними коректорськими правками.

©Харківський національний університет внутрішніх справ, 2015

ЗМІСТ

Сокурєнко В. В.

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОНЦІВ	9
---	---

Райнін І. Л.

ХАРКІВ – СТУДЕНТСЬКЕ МІСТО	11
----------------------------------	----

Дмитрієв А. А.

ДО ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ	13
---	----

Speros James N.

CROWD CONTROL	15
---------------------	----

Прокопенко О. Ю.

ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ, ЩО ПРИТАМАННІ ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В РАМКАХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ В РЕГІОНІ.....	17
--	----

Башкатов Є. Г., Кравченко О. В., Тробюк Н. Ю.

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ДО ДІЙ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ.....	19
---	----

Бєлай С. В., Мацюк В. В.

ФОРМИ ТА СПОСОБИ ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ТА СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ	22
---	----

Бондаренко Я. Г.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ МВС УКРАЇНИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	25
--	----

Бортнічук П. М., Васильєв В. Т.

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ДО ДІЙ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	28
---	----

Бортнічук П. М., Гуржина Є. С.

РЕЖИМ ПРАЦІ ТА ВІДПОЧИНКУ СТУДЕНТІВ.....	32
--	----

Шляхи покращення системи професійної підготовки
правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

Бортнічук П. М., Пістренко Є. О.

АДАПТАЦІЯ ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО НАВЧАЛЬНОГО
СЕРЕДОВИЩА ВНЗ..... 34

Босняк В. Ф.

ВПЛИВ СТРЕСОВОЇ СИТУАЦІЇ НА СПРИЙНЯТТЯ ЧАСУ 38

Букин Н. П., Игнатьев А. М.

ПОВЫШЕНИЕ КАЧЕСТВА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ
ПОДГОТОВКИ ПРАВООХРАНИТЕЛЕЙ В УСЛОВИЯХ
ПРИМЕНЕНИЯ ПРАВОНАРУШИТЕЛЯМИ
ЗАЖИГАТЕЛЬНЫХ СМЕСЕЙ 41

Винник О. В.

ПРИЧИНИ ПІДВИЩЕНОГО ТРАВМАТИЗМУ
В СИСТЕМІ ОВС УКРАЇНИ 45

Власенко І. В., Котелюх М. О., Осятинський С. О.

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ В СИСТЕМІ МВС УКРАЇНИ 46

Горбачова О. В.

СОЦІАЛЬНИЙ ВИМІР ФЕНОМЕНА СТРАХУ 61

Горпинич Г. Ф., Сергієнко В. В., Малолєпшиє С. Б.

ВИКОРИСТАННЯ СЦЕНАРІЇВ З МОДЕЛЮВАННЯ
ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ ЯК ОСНОВНИЙ МЕТОД
ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ
ДО НЕСЕННЯ СЛУЖБИ (РОБОТА У МАЛИХ ГРУПАХ) 64

Денисюк Д. С.

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ КАДРОВОЇ РОБОТИ
В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ:
ПРОЦЕСУАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ 67

Джагунов Г. В.

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ДІЛЬНИЧНОГО ІНСПЕКТОРА:
ПИТАННЯ СЬОГОДЕННЯ 71

Джафарова О. В.

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ «ЕКСТРЕМАЛЬНІ УМОВИ
ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ»... 73

Євтушенко І. В.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ
СИЛ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ У ВРЕГУЛЮВАННІ
ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ.....75

Євтушок В. А., Кущенко В. О.

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ПРИ ФОРМУВАННІ СПЕЦПІДРОЗДІЛІВ.....77

Єфімов В. В.

ЩОДО ФАКТОРІВ ЗАГРОЗ ОСОБИСТІЙ БЕЗПЕЦІ ПРАЦІВНИКІВ
КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПРИ ВИКОНАННІ СЛУЖБОВИХ
ОБОВ'ЯЗКІВ.....80

Єфімова І. В.

ЩОДО ЗАХОДІВ ТА ЗАСОБІВ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ
ПРАЦІВНИКІВ МИТНОЇ СПРАВИ ПРИ ВИКОНАННІ
СЛУЖБОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ83

Журавель В. І., Шевченко Т. В.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ
ПРАЦІВНИКІВ ОВС В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ87

Йосифович Д. І., Пряхіна Н. О.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В УМОВАХ
РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ.....88

Комзюк М. А., Євтушок В. А.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ
ПРАВООХОРОНЦЯМИ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ91

Круглий В. М.

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ
ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ДОПОМОГИ ГРОМАДЯН
ПРИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ94

Кудар К. В.

ОСНОВНІ КОМПОНЕНТИ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ
ДОПОМОГИ ПРАЦІВНИКАМ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ.....97

Кущенко В. О., Комзюк М. А.

ПСИХОЛОГІЯ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ.....100

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

Ларіонов С. О., Макаренко П. В.

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ
ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОНЦІВ ДО ДІЙ
В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ..... 103

Лесь О. О.

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ДІЙ ПРАЦІВНИКІВ
ПОЛІЦІЇ З ПОПЕРЕДЖЕННЯ, ЗАПОБІГАННЯ
ТА ПРИПИНЕННЯ МАСОВИХ БЕЗПОРЯДКІВ 106

Макарова О. П.

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПРАВООХОРОНЦІВ
НА ЕТАПІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ 110

Мамєдова Л. Б., Дяченко М. С.

ДЕЯКІ ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ
ПРАВООХОРОНЦІВ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-
БОЙОВИХ ЗАДАЧ В ЗОНІ АТО 112

Марченко С. В.

ЕКСТРЕМАЛЬНІ СИТУАЦІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ 115

Михайлова Ю. О.

ЩОДО ОСНОВНИХ НАПРЯМКІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОНЦІВ..... 118

Мирошко О. П.

ІМІДЖ ПРАВООХОРОНЦЯ НОВОЇ ФОРМАЦІЇ
ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ..... 120

Мілорадова Н. Е., Доценко В. В.

ПСИХОЛОГІЧНЕ СУПРОВОДЖЕННЯ ТА КРИЗОВА
ПІДТРИМКА ПРАВООХОРОНЦІВ ПІСЛЯ УЧАСТІ
В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ..... 123

Момот В. М., Іншеков М. В.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
ПОЛІЦЕЙСЬКИХ УКРАЇНИ..... 126

Моргунов О. А., Ярещенко О. А.

ДИХАЛЬНІ ТЕХНІКИ ЯК ЗАСОБИ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ПРАВООХОРОНЦІВ ЗА ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВ	129
--	-----

Попов В. Н.

ВЗАИМОСВЯЗЬ БЕСПОМОЩНОСТИ И ДЕПРЕССИИ	132
---	-----

Санакоєв Д. Б.

ТАКТИКА ДІЙ СПІВРОБІТНИКІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ ЗАТРИМАННЯ ТОРГІВЦІВ ЛЮДЬМИ	134
--	-----

Світлична Н. О.

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ДОЛАЮЧОЇ ПОВЕДІНКИ ТА ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ПРАЦІВНИКІВ ДСНС УКРАЇНИ	137
---	-----

Селюкова Т. В.

ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ, ОРГАНІЗОВАНOSTІ І САМОКОНТРОЛЮ У МАЙБУТНІХ СПІВРОБІТНИКІВ ДСНС УКРАЇНИ	139
--	-----

Сергієчко Д. В., Акімов С. В.

ОСНОВНІ КРИТЕРІЇ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДБОРУ ПРАЦІВНИКІВ ДО ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ	143
--	-----

Сергієчко Н. П.

ПРОФЕСІЙНА ДЕФОРМАЦІЯ ПРАЦІВНИКІВ ДСНС УКРАЇНИ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ	145
--	-----

Сергієчко О. О.

ВПЛИВ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДІЯЛЬНОСТІ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ НА РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОГО ВІДЧУЖЕННЯ.....	148
--	-----

Сідельніков Б. С.

УДОСКОНАЛЕННЯ БОЙОВИХ ШИКУВАНЬ МВС УКРАЇНИ ЗАВДЯКИ ОБМІНУ ДОСВІДОМ З ФРАНЦУЗЬКОЮ ЖАНДАРМЕРІЄЮ	150
---	-----

Шляхи покращення системи професійної підготовки
правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

Тимченко В. О.

«СТРЕС» І «ТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕС»: РОЗБІЖНОСТІ
У ПОГЛЯДАХ НА ВИКОРИСТАННЯ КЛЮЧОВИХ ПОНЯТЬ
ПСИХОЛОГІЇ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ 153

Ушакова І. М.

РОЗВИТОК ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ
КУРСАНТІВ НУЦЗУ ЯК ПІДГОТОВКА ДО ДІЙ
В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ 157

Чуковський В. І.

ПРОФІЛАКТИКА ТРАВМАТИЗМУ
СЕРЕД ОСОБОВОГО СКЛАДУ ОВС УКРАЇНИ 160

Чумак В. В.

ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ
МУНІЦИПАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В ЛИТОВСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ 161

Шатрава С. О.

ВИОКРЕМЛЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ
ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ ПРАЦІВНИКАМИ
ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ 164

УДК 35/74(477)

В. В. Сокурєнко,

*кандидат юридичних наук, доцент,
ректор Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОНЦІВ

Реформування правоохоронної системи в Україні є логічним продовженням розбудови держави. Масштаби та інтенсивність цих змін вражають, однак повністю не задовольняють громадян. Злочинність, терористичні прояви, навіть масові звичайні побутові правопорушення здатні суттєво дестабілізувати життя в країні. Тому покращення правоохоронної системи є пріоритетним для України, і зупиняти або гальмувати зараз цей процес вкрай небезпечно.

Правоохоронна діяльність передбачає сукупність заходів та засобів щодо забезпечення основних задач, і кожна складова системи потребує покращення. Охорона громадського порядку, забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів, захист власності від злочинних посягань, запобігання правопорушенням та їх припинення, виявлення і розкриття злочинів, розшук осіб, які їх вчинили, забезпечення безпеки дорожнього руху є основною метою реформування.

У свою чергу, будь-яка діяльність неможлива без кадрового забезпечення та професійної підготовки особового складу. Це повною мірою стосується правоохоронної діяльності. Підвищена відповідальність за результати своєї діяльності, високий ризик для особистого життя та здоров'я, відсутність готового алгоритму дій для всіх можливих ситуацій, великий спектр спеціальних знань та навичок потребують підвищеної уваги до системи професійної підготовки саме правоохоронців.

Крім цього, правоохоронці мають надавати допомогу громадянам у будь-якій ситуації. Сервісні обов'язки правоохоронців – це новий напрямок у правоохоронній діяльності. У пункті 4 ст. 18 закону України «Про Національну поліцію» серед інших вказаний такий обов'язок поліцейських: «надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я».

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

На жаль, за роки незалежності тільки під час несення служби загинули понад 1100 працівників ОВС, більше 11000 отримали травми та поранення, а загальна кількість загиблих і травмованих правоохоронців набагато більша. В останні роки збільшилася кількість нападів на правоохоронців. Тільки під час проведення Антитерористичної операції загинули 284 співробітники міліції та Національної гвардії. Крім цього спостерігається негативна тенденція з професійною захворюваністю, збільшується кількість діб втрати працездатності в середньому за рік на кожного працівника ОВС. Необхідність забезпечення особистої безпеки правоохоронців потребує також додаткової, спеціальної підготовки до дій у штатних та позаштатних ситуаціях.

У статті 72 закону України «Про національну поліцію» визначаються склад професійного навчання працівників поліції, до якого належать: первинна професійна підготовка, підготовка у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, післядипломна освіта, службова підготовка. Важлива кожна складова цієї підготовки, але особлива роль приділяється службовій підготовці, яка проводиться на постійній основі.

Службова підготовка – система заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням оперативної обстановки, специфіки та профілю його оперативно-службової діяльності. Цей вид підготовки проводиться на місцях і враховує особливості несення служби саме в цій місцевості. Професійна підготовка правоохоронців включає в себе адміністративно-правову, функціональну, вогневу та фізичну підготовку.

Окремим напрямком підготовки правоохоронців є підготовка до дій у надзвичайних та екстремальних ситуаціях. Якщо незадовільні знання та вміння працівників ОВС у штатній ситуації здатні знизити ефективність виконання задач, то при погіршенні оперативної обстановки та в екстремальній ситуації повністю можливе припинення виконання поставленої задачі, поява втрат серед особового складу.

Накопичений у Харківському національному університеті внутрішніх справ (ХНУВС) досвід дає змогу на новому рівні покращити систему професійної підготовки правоохоронців. На базі ХНУВС організовано навчання особового складу патрульної поліції (первинна професійна підготовка), і вже отримані позитивні результати. Можна говорити про створення «харківського стандарту» в системі професійної підготовки правоохоронців. У результаті можна визначити такі основні напрямки вдосконалення цієї системи:

Шляхи покращення системи професійної підготовки
правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

- узагальнення міжнародного досвіду;
- залучення закордонних спеціалістів;
- інформатизація навчання;
- новітні технології навчання;
- взаємозв'язок навчальних дисциплін;
- оптимізація структури навчання;
- впровадження тренінгової системи навчання.

Вдосконалення системи професійної підготовки правоохоронців – не миттєвий процес. Він потребує опрацювання вказаних основних напрямків, їх наукового й експертного дослідження та обговорення, нормативного доопрацювання та, головне, зміни ставлення самих правоохоронців до особистої підготовки і системи професійної підготовки взагалі.

Одержано 10.11.2015

УДК 378-057.87(477.54)

І. Л. Райнін,

*кандидат наук з державного управління,
голова Харківської обласної державної адміністрації*

ХАРКІВ – СТУДЕНТСЬКЕ МІСТО

Харків входить до десятки найбільших студентських центрів Європи та має всі можливості отримати марку центру освітнього сервісу як на внутрішньому, так і на міждержавному рівнях.

На сьогодні міжнародний ринок освітніх послуг є окремою галуззю світового господарства та оцінюється Світовою організацією торгівлі у 50–60 млрд доларів США і більше 4 млн студентів, які навчаються за межами своїх країн.

Як і Київ, Харківська область є одним з лідерів освітнього ринку в Україні. Тут налічується 70 вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації, де навчається понад 200 тис. осіб. За кількістю студентів та кількістю вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації (університетів і академій) Харків посідає друге місце після Києва. За загальною кількістю ВНЗ Харківська область займає третє місце після Києва (113) та Донецької області (73 до тимчасової окупації). За інтелектуальним потенціалом, ресурсним забезпеченням та основними показниками діяльності вища школа Харківщини посідає перші місця в національному рейтингу. Зосередження провідних вищих навчальних закладів та наукових інститутів створює сприятливі умови для проведення спільних досліджень, які забезпечують інноваційний розвиток освітніх процесів та кадрове забезпечення наукових шкіл.

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

Висока концентрація студентства визначає не тільки значення Харкова для формування майбутньої інтелектуальної та управлінської еліти держави, а й місце вузівського комплексу в економіці метрополії. За експертними оцінками через вузівський комплекс у господарство Харкова щорічно «вливається» близько 2 млрд грн.

Особливого значення набуває залучення іноземних студентів на навчання у Харкові. Так, розподіл іноземних студентів за формами навчання у 2013–2014 навчальному році становив 18917 студентів на денній формі та 6588 студентів на заочній що в цілому складало майже 9,5 % від загальної чисельності студентів у Харківській області і було найбільшим сумарним показником по Україні. Всього в Україні у 2013–2014 навчальному році отримали освіту 59226 іноземних громадян: у Харкові навчалися 32 % від цього числа, у Києві – 18 %.

Для подальшого розвитку вищої освіти як повноцінної експортоорієнтованої галузі економіки регіону ключового значення набувають інфраструктура і складові вузівського комплексу, а саме інформаційна, соціально-побутова і соціально-культурна інфраструктура та її просторова організація.

Проблемою економічного розвитку вищої освіти сьогодні є організація соціально-побутового, зокрема житлового, середовища для студентів. Практично відсутні комплексні рішення організації території вишів, стан житлово-комунального фонду не є задовільним, організація побуту, дозволяя, умови для наукової творчості не відповідають мінімальним світовим стандартам. За даними Управління статистики Харківської області, місткість гуртожитків при вишах дозволяє забезпечити житлом, за різними навчальним закладами, від 60 до 85 % студентів, відповідно від 15 до 40 % змушені орендувати приватне житло. За стандартними нормами житлова площа на одну людину в гуртожитку повинна становити не менше 8 м², сьогодні ж часто в одній кімнаті площею 20–25 м² проживають чотири студенти, тобто на людину припадає по 5–6 м². Якщо поставити ВНЗ перед необхідністю дотримуватися встановлених норм, то місткість харківських гуртожитків дозволить забезпечити житлом лише 45–50 % студентів. У такому разі кількість студентів, змушених орендувати житло, зросте до критичного показника 50–55 %, тобто більше половини всього контингенту іногородніх та іноземних учнів.

Історично в Харкові склалося несистемне поліцентричне розташування вузів і належних їм гуртожитків у просторі міста. Гуртожитки розташовані хаотично, функціональна структура

та просторова організація розселення студентів на території Харкова відзначені консерватизмом і інерційністю.

Харківська обласна державна адміністрація в своїй діяльності враховує проблеми вищої освіти в регіоні і намагається їх вирішити межу своїх можливостей.

Особливої значущості Харків набуває у зв'язку з тим, що в роки незалежності України він перетворився на потужний центр підготовки кадрів правоохоронної системи. Харківський національний університет внутрішніх справ, Національна академія Національної гвардії України, Національний університет цивільного захисту України, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого відомі всій Україні та за її межами не тільки як науково-навчальні комплекси підготовки фахівців для сектора безпеки, а й як центри науково-дослідної роботи з питань правоохоронної діяльності.

Харківський національний університет внутрішніх справ займає провідні позиції в розробці та виконанні регіональних програм соціально-економічного розвитку, профілактики злочинності, правової освіти населення, військово-патріотичного виховання молоді, програм з антикорупційної діяльності тощо.

Підготовка кадрів для правоохоронних органів, зокрема для територіальних органів поліції, має відбуватися з урахуванням усіх обставин соціально-економічного і політичного життя суспільства, а поліцейський не може бути підготовлений в професійному відношенні гірше, ніж правопорушник, якому він протистойть.

Одержано 11.12.2015

УДК [351.74:378](477)

А. А. Дмитрієв,

начальник Головного управління

Національної поліції України в Харківській області

ДО ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Формування інститутів громадянського суспільства і розбудова правової держави обумовляють реформування всієї системи правоохоронних органів України, чільне місце серед яких мають займати територіальні органи поліції. Ефективна діяльність Національної поліції України є необхідною умовою захисту конституційного ладу, забезпечення законності та правопорядку, дотримання прав і свобод людини та громадянина.

Перші кроки з реформування окремих органів охорони громадського порядку і безпеки, в тому числі з реформування органів внутрішніх справ, показали, що їх організація та функціонування – на належному рівні, однак ускладнюються низкою проблем, які потребують свого теоретичного осмислення і практичного вирішення. До найважливіших серед них слід віднести неповноту правового регулювання діяльності поліції та невідповідність законодавства чинному, недостатнє матеріально-технічне та фінансове забезпечення, питання підготовки та закріплення кадрів.

Професійна підготовка кадрів для служби в поліції має здійснюватись у навчальних закладах вищої освіти Міністерства внутрішніх справ України.

На думку автора, курсанти, слухачі, магістри, ад'юнкти, докторанти, керівний та професорсько-викладацький склад вищих навчальних закладів МВС України мають вважатись як такі, що проходять службу в поліції.

Участь курсантів, слухачів, магістрів, ад'юнктів і докторантів ВНЗ МВС України в заходах із забезпечення захисту громадян та охорони громадського порядку і виконання нами інших обов'язків, покладених на поліцію, має бути складовою їх професійної підготовки і передбачатись у відповідних навчальних програмах.

Громадянин України, прийнятий до вищого навчального закладу МВС України для подальшої підготовки до служби в поліції, укладає контракт на період навчання на три роки та зобов'язаний після закінчення ВНЗ відпрацювати не менше трьох років у поліції. З метою забезпечення стабільності кадрів поліції та припинення їх плінності доцільно було б термін відпрацювання збільшити до п'яти років.

Необхідно, враховуючи сучасні умови проходження служби в поліції, посилити бойову підготовку поліцейських шляхом наближення навчання до умов практичної служби, проведення тренінгів, вивчення матеріалів розслідуваних кримінальних проваджень, участі в оперативно-розшукових та профілактичних заходах територіальних органів поліції, залучення до навчання курсантів практичних працівників поліції.

Професійна підготовка поліцейських має бути суттєво оновлена. Навчання поліцейських (будемо вживати цей термін як усереднений) проводиться традиційно з головною метою – доставити живою і, бажано, цілою особу, підозрювану в злочині, але при цьому не враховується необхідність захистити самого себе.

Професійна підготовка поліцейських має відбуватися з урахуванням того, що діяльність працівників правоохоронних органів ніколи не була безпечною і легкою. Щорічно від рук злочинців працівники поліції гинуть і отримують каліцтва і травми. Нинішні кримінальні злочинці – це, як правило, нахабні і жорстокі люди, багато з них навчені і володіють навичками ведення бойових дій, прийомами рукопашного бою, правилами самозахисту. Ненавчений, нетренований, слабкий тілом і духом поліцейський в умовах протистояння з такими злочинцями не тільки не зможе виконати свій обов'язок щодо припинення злочинних дій, але й ризикує своїм здоров'ям і життям. Він може бути ображений, принижений, беззахисний, що надає злочинцю почуття безкарності, збільшує його нахабність і агресивність поведінки. Тому необхідно поліцейського навчити умінь захищати себе. Якщо працівник поліції здатний захистити себе, – захистить й іншу людину. Навчання протидії злочинцю здійснюється на заняттях із вогневої, фізичної і психологічної підготовки. В рамках цих навчальних дисциплін розглядаються і вивчаються прийоми відбиття нападу, затримання злочинців і психологічного впливу на них.

Підготовка поліцейських має відбуватися з використанням практичного досвіду і досягнень юридичних, психологічних, педагогічних, соціологічних та інших наук, і не може бути поліцейський підготовлений гірше, ніж злочинець, відносно якого він веде кримінальне чи адміністративне провадження та приймає рішення про вжиття поліцейських заходів.

Одержано 11.12.2015

УДК 351.75(73)

James N. Speros,

*Monitoring officer of the Special Monitoring Mission to Ukraine
of the Organization for Security and Co-operation in Europe*

(Джеймс Н. Сперос, спостерігач

*Спеціальної моніторингової місії в Україні Організації
з безпеки та співробітництва в Європі)*

CROWD CONTROL

San Francisco Police Department general order

This order establishes general policies and procedures regarding the Department's response to demonstrations and other First Amendment activities, and specifies acceptable crowd control techniques and levels of force.

Ця стаття встановлює загальні положення і процедури, що стосуються реагування Департаменту поліції Сан Франциско (Каліфорнія, США) на демонстрації та інші заходи оперативного реагування, а також уточнює прийнятні методики контролю натовпу та ступені застосування сили.

I. POLICY

A. PROTECTION OF RIGHTS.

It is the policy of the San Francisco Police Department to ensure that rights guaranteed by the constitutions of the United States and the State of California are protected for all individuals.

A primary mission of police at events involving free speech activity is to protect and respect First Amendment rights to freedom of expression and assembly.

1. LIMITS. The San Francisco Police Department will not attempt to limit the size, location, time or activity at my demonstration, march, protest or picket unless there are articulable facts or circumstances causing -reasonable concern for public safety, public health or the safe movement of persons in the area.

2. RESTRICTIONS/CONTROL. The San Francisco Police Department will not seek to restrict or control the content of opinions being expressed, nor shall members let their own personal, political or religious views affect their actions.

B. CROWD CONTROLTACITCS: Crowd control tactics shall not be affected by the content of opinions alone being expressed, nor by the race, sex, sexual orientation, physical disabilities, appearance or affiliations of the participants.

C. ANNOUNCEMENTS. To ensure that the participants can hear and understand the order to disperse, equipment appropriate to the size and noise of the crowd shall be used. The order to disperse shall be given repeatedly over a period of time and, if necessary, from a variety of locations.

D. DISPERSAL. Crowds shall not be dispersed or ordered to move unless there are reasonable and articulable factors justifying the order in accordance with law. Before giving the order to disperse, the event commander must consider whether dispersal endangers the public or participants in the crowd. If the event commander directs a crowd be moved by any means, including the use of force, time to disperse and a safe and clear route for individuals must be provided and announced in the same manner as the order to disperse.

E. ARRESTS. A proper response to criminal conduct during a free speech activity is to cite or book those individuals engaged in criminal conduct (see DGO 5.06, Citation Release).

F. USE OF FORCE.

1. REASONABLE FORCE: When the use of force is justified, the minimum degree of force necessary to accomplish an arrest or dispersal may employ. Officers are permitted to use reasonable and necessary force to protect themselves or others from bodily harm but no more (see DGO 5.01, Use of Force).

2. HORSES, MOTORCYCLES, MOTOR BIKES. Horses shall not be used to move or disperse passive individuals who are sitting or lying down. Motor bikes or motorcycles shall not be driven into a crowd or used to make physical contact with persons.

H. USE OF NON-UNIFORMED OFFICERS. (See DGO 5.08, Non-Uniformed Officers).

II. PROCEDURES

For detailed policies and procedures concerning crowd control and event planning, see SFPD «Crowd Control Manual» and «Event Management Manual». References DGO 8.10, Guidelines for First Amendment Activities, Event Management Manual, SFPD, Crowd Control Manual, SFPD.

Одержано 04.11.2015

УДК 342.9

О. Ю. Прокопенко,

*кандидат юридичних наук, начальник кафедри
тактико-спеціальної підготовки факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ, ЩО ПРИТАМАННІ ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В РАМКАХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ В РЕГІОНІ

Шляхом аналізу нормативно-правових актів та позицій учених-правознавців, здається можливим виокремити ряд характерних ознак, що притаманні правоохоронній діяльності, в тому числі тій, що здійснюється органами внутрішніх справ України в рамках забезпечення правопорядку в регіоні.

1. Правоохоронна діяльність є професійною. Як зауважує Ж. М. Алексеева в своєму дослідженні, присвяченому образу юриста в сучасній європейській культурі, професійна діяльність являє собою постійне, тривале заняття індивіда, яке дає йому засоби для існування. При цьому, звертає увагу вчена, професійні акти, які виконуються людиною постійно, із дня в день, багаторазово, якщо людина має якусь професію. Отже, правоохоронна діяльність як діяльність професійна здійснюється безперервно, на постійній основі.

2. Правоохоронна діяльність є пріоритетною формою діяльності органів внутрішніх справ як суб'єктів забезпечення правопорядку в регіоні. Разом із правоохоронна діяльність здійснюється як державними органами так і недержавними організаціями. Зокрема, як зазначено в ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року, правоохоронні органи – органи прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи й установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції. У свою чергу, в якості прикладу здійснення правоохоронної діяльності недержавними організаціями, наведемо інститут адвокатури. Так, згідно із ст. 2 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року, адвокатура України – це недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації та діяльності адвокатури в порядку, встановленому законодавством. У контексті вищенаведеного слід зазначити, що ефективність здійснення правоохоронної діяльності органів внутрішніх справ як суб'єктів забезпечення правопорядку в регіоні, досягається й під час тісної співпраці даних державних органів з недержавними органами, які також здійснюють діяльність із правоохорони.

3. Правоохоронна діяльність здійснюється на основі та на виконання положень чинного національного законодавства. Із цього приводу зазначимо, що правові засади здійснення правоохоронної діяльності уповноваженими державою органами, в тому числі органами внутрішніх справ як суб'єктами забезпечення правопорядку в регіоні, закріплені на законодавчому рівні.

4. Правоохоронна діяльність здійснюється із застосуванням різних методів впливу на суспільні відносини, провідне місце серед яких посідає переконання. Разом із тим, як крайній засіб застосовуються й примусові методи.

5. Головною метою правоохоронної діяльності є недопущення порушення законних прав, свобод та інтересів фізичних й юридичних осіб. У разі ж вчинення посягання на вищенаведені соціальні цінності, правоохоронна діяльність перетворюється

на захисну, метою якої є припинення правопорушення, відновлення порушених прав, свобод та інтересів і вжиття заходів, направлених на притягнення винних до відповідного виду юридичної відповідальності.

Таким чином, з урахуванням вищенаведених характерних ознак досліджуваного правового інституту, здається можливим надати авторське визначення поняття «правоохоронна діяльність органів внутрішніх справ як суб'єктів забезпечення правопорядку в регіоні», під яким ми розуміємо професійну діяльність посадових і службових осіб органів внутрішніх справ, що здійснюється за допомогою визначених на законодавчому рівні методів регулювання суспільних відносин задля недопущення, попередження здійснення протиправного впливу на законні права, свободи й інтереси фізичних та юридичних осіб, а також їх захисту й відновлення в разі порушення та вжиття заходів, пов'язаних із притягнення винних до відповідного виду юридичної відповідальності.

Одержано 04.11.2015

УДК 159.9

Є. Г. Башкатов,

кандидат військових наук, доцент,

начальник кафедри тактики

Національної академії Національної гвардії України;

О. В. Кравченко,

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри військового навчання та виховання

Національної академії Національної гвардії України;

Н. Ю. Тробюк,

викладач кафедри військового навчання та виховання

Національної академії Національної гвардії України

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ДО ДІЙ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

Службово-бойова діяльність відрізняється від інших видів людської діяльності по своїх цілях (затримка, знищення, руйнування, ліквідація й т.п.); завданням, що стоять перед нею; за умовами, у яких доводиться її здійснювати (небезпека, раптовість, напруженість, динамічність); по засобах, за допомогою яких вона здійснюється (зброя, бойова техніка); по виникаючих у ній труднощам. Військова служба являє собою важливий, але важкий (часто – екстремальний) етап розвитку особистості.

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

У цей час умови службово-бойової діяльності характеризуються підвищеними інформаційними й психологічними навантаженнями, високою нервово-психічною напругою й зрослими втратами функціональних резервів організму.

Тому дуже важливим елементом в службово-бойовій діяльності військовослужбовців підрозділів спецпризначення Національної гвардії України є психологічна підготовка до дій в екстремальних умовах. Екстремальні умови, ситуації, обставини об'єктивно містять в собі різні чинники (причини, особливості), які здійснюють потужний психологічний вплив на військовослужбовців, пов'язані з високим ступенем ризику, потребують великого напруження психічних і фізичних ресурсів, прийняття відповідальних рішень в умовах дефіциту часу.

Основною метою психологічної підготовки бійців підрозділів спецпризначення являється формування професійно-психологічної підготовленості і підвищення готовності бійців до дій в екстремальних ситуаціях.

Спираючись на практичний досвід військових фахівців та наукові здобутки у сфері всебічної підготовки військовослужбовців бойових підрозділів, в тому числі планової психологічної підготовки та екстреної психорегуляції, професійна підготовка «бойовика» повинна включати в себе три основні складові: фізична, технічна і психологічна підготовка. У психологічній підготовці нас цікавить **екстрена** психологічна підготовка яка є по суті не стільки підготовкою, скільки швидкою регуляцією психічного стану при знеацька виникаючих станах, що порушують здатність до ефективної діяльності.

Психологічну підготовку в військовому навчальному закладі можна здійснювати за допомогою групових, практичних занять (багато з яких можуть бути з елементами тренінгу), відвідувань моргу та рольової гри, які повинні бути скорельовані з заняттями по тактико-спеціальній, фізичній та технічній підготовленості до проведення рукопашної сутички, бойової та вогневої підготовки та максимально наближеними до реальних умов СБД.

В екстремальних ситуаціях СБД перемагає не той, хто більш фізично розвинений або володіє великим арсеналом прийомів, а той, хто перевершує супротивника психологічно, здатний управляти своїм станом, бути зібраним і рішучим в критичний момент, може максимально мобілізувати і використовувати в, здавалося б, безнадійній ситуації всі резерви організму і психіки.

Для досягнення необхідних психічних станів застосовуються різноманітні методи психологічної підготовки, від простих дихальних і фізичних прийомів до складних методик медитації, навіювання, самогіпнозу.

Одним із методів психологічної підготовки до діяльності в екстремальних умовах є метод аутогенного тренування, основним елементом якого є навчання м'язовому розслабленню (релаксації), що допоможе бійцям зняти або зменшити емоційну напругу, а також отримати повноцінний відпочинок за короткий проміжок часу.

Для подолання стану страху і заціпеніння можна використовувати методику зниження реакції тривоги і страху (Марішук В. А.), суть якої полягає в багатократному образному представленні ситуації, яка викликає високу нервово-психічну напругу, на тлі аутогенного розслаблення; метод емоційно-образної терапії М. Д. Лінді. Результати використання даного методу виявляються безпосередньо «тут і зараз», після вдалої роботи з образом страху останній зникає відразу, що підтверджується зникненням його психосоматичних проявів, перевіркою на уявній проблемній ситуації.

Здійснити швидко вольову мобілізацію в складних умовах допоможе оволодіння прийомами вольового дихання («Вольове дихання»; «Збуджуюче дихання»).

Важливою задачею психологічної підготовки військовослужбовців є формування у них навичок керування болючими відчуттями без використання медикаментозних засобів. Тренувати навички купірування болювих відчуттів, оволодівати прийомами подолання болю в умовах виконання СБЗ допоможе засвоєння наступних вправ: «Видихання болю», «Дисоціація», «Голос»; методи безконтактного масажу Джуни, зміни субмодальностей; а також вплив на біологічно активні точки.

Висновки. Таким чином, службово-бойова діяльність військовослужбовців Національної гвардії України протікає в напружених, конфліктних ситуаціях, небезпечних для життя обставинах (зона проведення АТО), зв'язаних із ризиком для життя та здоров'я, застосуванням зброї, супроводжується великими психоемоційними навантаженнями. Подібні ситуації, умови, обставини здійснюють на військовослужбовців сильний психологічний вплив і іменуються зазвичай **екстремальними** (особливими, ризиконебезпечними, винятковими, стресогенними, критичними, надзвичайними). Тому на погано підготовлених в професійному, моральному і психологічному відношенні військовослужбовців ризиконебезпечні ситуації і властиві їм чинники здійснюють негативну дію, внаслідок чого у них виникають «збої», які часом можуть привести до трагічних наслідків. Застосування сучасних наукових методів і методик психологічної підготовки, які мають насамперед практичне спрямування та є доступними для вивчення, при серйозній особистій роботі військовослужбовця над собою є важливим фактором, що сприяє

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

підвищенню рівня психологічної готовності до діяльності в екстремальних умовах, може успішно нейтралізувати всі можливі негативні впливи таких умов на нього і його дії.

Одержано 25.11.2015

УДК 351.75

С. В. Белай,

*кандидат військових наук, старший науковий співробітник,
докторант докторантури та ад'юнктури
Національної академії Національної гвардії України;*

В. В. Мацюк,

*кандидат юридичних наук,
начальник курсу Інституту підготовки
юридичних кадрів для Служби безпеки України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ФОРМИ ТА СПОСОБИ ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ТА СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ

Важка обстановка, що склалась на сьогоднішній час в Україні, зумовлює появу надзвичайних ситуацій соціального характеру. В основі виникнення й розвитку цих ситуацій лежить порушення в силу різних причин рівноваги суспільних відносин, які породжують соціальні та військові конфлікти. Їх каталізаторами можуть бути різні обставини, що викликають соціальну напруженість у суспільстві, такі як корупція, кримінал, масові заворушення, акти тероризму тощо.

Поява надзвичайних ситуацій соціального характеру є гострим проблемним питанням забезпечення національної безпеки і вимагає від Уряду України прийняття своєчасних, адекватних та ефективних управлінських рішень та комплексного вирішення за участю різних силових відомств у забезпеченні правопорядку, захисту інтересів держави та громадян, усунення тяжких наслідків надзвичайних ситуацій.

Служба безпеки України (СБУ), як головний координуючий суб'єкт забезпечення національної безпеки України, зобов'язана всіма можливими правовими методами запобігати виникненню подібних надзвичайних ситуацій. Наразі частини та підрозділи Національної гвардії України (НГУ) проходять процес становлення, відповідно недостатньою та неповною є існуюча

нормативно-правова база. Тактичні засади взаємодії НГУ з іншими силовими структурами також потребують вдосконалення. Необхідність вдосконалення взаємодії НГУ та СБУ у надзвичайних ситуаціях соціального характеру зумовлені як браком нової правової бази такої взаємодії, так і практичними тактичними потребами діяльності цих військових формувань.

Пропонуємо під взаємодією військових частин, підрозділів НГУ та органів, підрозділів СБУ у надзвичайних ситуаціях соціального характеру розуміти взаємний безперервний процес, погоджений за місцем, метою, порядком і часом, спрямований на узгодження дій вказаних суб'єктів з приводу завчасного виявлення, попередження та припинення надзвичайних ситуацій з використанням ресурсів один одного.

Зрозуміло, що суб'єктний склад вказаної взаємодії, з одного боку, становитимуть військові частини та підрозділи НГУ, а з іншого – органи та підрозділи СБУ. Визначення форм та способів взаємодії НГУ та СБУ найбільше потребує належного врегулювання, оскільки від самого дня створення НГУ не було розглянуто та розроблено жодних конкретних форм і способів взаємодії НГУ та СБУ.

Основними формами взаємодії сучасна наукова думка визначає: незалежні дії; узгоджені дії; спільні дії; допомога; взаємодопомога. Дії можуть мати різний ступінь узгодженості, але головною ознакою взаємодії є відсутність протидії. У разі повної неузгодженості дії суб'єктів називаються незалежними, коли взаємодія є відсутньою.

В умовах виникнення надзвичайних ситуацій соціального характеру, виходячи з аналізу основних функцій НГУ, на нашу думку, основною формою взаємодії НГУ та СБУ має виступати взаємна участь у спільних спеціальних операціях, що будуть проводитися з метою попередження та припинення надзвичайних ситуацій соціального характеру, а також бойові дії у разі введення воєнного стану.

За визначенням академічного тлумачного словника української мови, спосіб – це певна дія, прийом або система прийомів, яка дає можливість зробити, здійснити що-небудь, досягти чогось; те, що служить знаряддям, засобом і т. ін. у якій-небудь справі, дії.

Вочевидь, основні способи взаємодії НГУ та СБУ в умовах надзвичайних ситуацій соціального характеру будуть реалізовані у виконанні наступних спільних службово-бойових завдань, які і будуть способами організації взаємодії:

- організація спільного патрулювання та спостереження у кризових районах;
- комплексне планування, координація діяльності під час попередження та припинення масових заворушень;
- координація діяльності при здійсненні охоронних та обмежувальних дій, спрямованих на блокування району надзвичайної ситуації, охорону громадського порядку та забезпечення громадської безпеки на ізольованій і прилеглих територіях;
- організація спільного пошуку організаторів, підбурювачів та пособників до розпалення соціальних конфліктів, а також їх виконавців;
- організація спільного пошуку, локалізація та знешкодження терористів; організація спільного пошуку, локалізація та знешкодження незаконних збройних формувань;
- організація спільного пошуку, локалізація та знешкодження диверсантів; виставлення спільних контрольно-пропускних пунктів, блокпостів, дозорів, заслонів і секретів;
- координація діяльності у здійсненні заходів, пов'язаних з припиненням збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні;
- координація дій і підтримання силами та засобами НГУ введення правового режиму надзвичайного або воєнного стану в державі в цілому або в окремих регіонах у разі загострення надзвичайної ситуації.

Підсумовуючи, можна зазначити, що питання взаємодії НГУ та СБУ при надзвичайних ситуаціях соціального характеру досі залишається практично не розробленим. Сьогодні немає нормативно-правових актів щодо взаємодії НГУ та СБУ під час реагування на надзвичайні ситуації соціального характеру. Чинними міжвідомчими наказами визначено певні аспекти взаємодії СБУ та МВС України, до складу якого входить НГУ. Однак такий стан справ не можна вважати виправданим, адже відбувається затримка інформації за рахунок зайвого суб'єкта взаємодії.

Одержано 09.12.2015

УДК [159.98:351.741](477)

Я. Г. Бондаренко,

*кандидат психологічних наук, професор кафедри
тактико-спеціальної підготовки факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ МВС УКРАЇНИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Професіональна діяльність працівників органів внутрішніх справ відбувається в екстремальних умовах, пов'язаних із затриманням злочинців, застосуванням зброї, забезпеченням правопорядку під час проведення масових заходів, стихійних лих та надзвичайних ситуацій, що висуває високі вимоги до стресостійкості особистості працівників ОВС та їх психологічної готовності до професійної діяльності в екстремальних умовах. Тривала дія стрес-факторів визначає високі вимоги не тільки до рівня професійної підготовки але й психологічних якостей працівників ОВС, що обумовлюють психологічну готовність до діяльності в особливих умовах.

У той же час поза увагою дослідників залишаються психолого-педагогічні особливості формування психологічної готовності майбутніх працівників патрульної поліції МВС України, до виконання завдань різного ступеня складності.

На сьогодні є актуальним розроблення психолого-педагогічних рекомендацій по формуванню психологічної готовності слухачів першопочаткової підготовки патрульної поліції МВС України до впливу емоційних факторів під час професійної діяльності. З нашої точки зору, формування стану готовності слухачів першопочаткової підготовки патрульної поліції МВС України до професійної діяльності повинне здійснюватися у вигляді цілеспрямованої психолого-педагогічної підготовки, що включає в себе засвоєння комплексу спеціальних професійних знань, умінь, навичок і вироблення необхідних особистісних якостей.

На етапі діагностики рекомендується використовувати наступні процедури: анкетування з питань задоволеності службовою діяльністю, кар'єрою, дослідження конкретних напружених ситуацій. Одержанню достовірної інформації сприяє використання непрямих запитань, коли випробуваному пропонується оцінити модель професійного завдання, провести

уявний експеримент, програти в розумі можливі закінчення різних способів вирішення професійних завдань, описати можливі завершення із застосуванням цих способів. Надалі, отримані на етапі діагностики дані використовуються для вибору оптимального методу формування у слухачів стану психологічної готовності до професійної діяльності:

1. Навчальний спецкурс припускає ознайомлення слухачів із психологічними механізмами й особливостями професійної діяльності в особливих і екстремальних умовах, із психічними станами особистості фахівця, що здійснює професійну діяльність у таких умовах, а також про екстремальні й психотравмуючі фактори, що впливають на суб'єкта діяльності.

2. Роз'яснювальна бесіда, як елемент професійно-психологічної підготовки спирається на логічну аргументацію й містить у собі: роз'яснення, емоційний вплив, дидактичні й риторичні прийоми впливу з опорою на особистісні особливості співрозмовника. Метою бесіди є ліквідація нестатку знання про особливості професійної сфери. Принциповим є правильне, доступне розуміння трактування характеру, можливого напрямку й обґрунтованого прогнозу розвитку ситуації. Матеріал, що виноситься на обговорення повинен бути гранично чітко і ясно викладений щоб уникнути подвійності його інтерпретації. Інформація повинна спиратись на фактичний досвід, підтверджуватися реальною практикою професійної діяльності.

3. Тренінгові заняття спрямовані на рішення наступних завдань: формування соціально-психологічної компетентності слухачів, розвиток у них таких якостей як антиципація, асоціативність мислення, підвищення стресостійкості, підвищення готовності до діяльності, прийняття рішень у ситуації з високим ступенем невизначеності, формування вмінь ставити перспективні цілі й розпоряджатися своїм часом, прищеплювання почуття причетності до спільної справи, підвищення конфліктологічної грамотності.

Ефективність тренінгів у процесі професійного розвитку слухачів визначається як наявністю знання щодо перспектив на короткостроковий і довгостроковий період, так і ясністю критеріїв і показників, що визначають його діяльність. Плани слухачів на майбутнє є гарними факторами мотивації. Наявність у слухачів першопочаткової підготовки патрульної поліції МВС України впевненості в тому, що якісне рішення ним професійних завдань і бажання досягнення вершин професійної майстерності в остаточному підсумку приведуть до професійного й кар'єрного росту є стимулом самовдосконалення.

Основними етапами спеціальної психолого-педагогічної підготовки по формуванню психологічної готовності слухачів першопочаткової підготовки патрульної поліції МВС України до професійної діяльності є:

1-й етап. Приступаючи до роботи над системою переконань, викладач (тренер, інструктор) насамперед з'ясовує ірраціональні установки учасників. Після їх виявлення викладач (тренер, інструктор) приступає до реконструкції системи переконань. Власники ірраціональних думок усвідомлюють, не тільки наявність цих думок, а і їх пагубність. Для цього учасникам пропонується розпочати зі згадування події, які викликають найбільш сильні, виразні негативні емоції.

2-й етап. Мета цього етапу – виявлення всього діапазону емоційних реакцій на події, ідентифікація наслідків. Для досягнення мети цього етапу використовується ряд прийомів: спостереження за експресивно-моторними проявами при розповіді про подію і надання зворотного зв'язку.

3-й етап. Реконструкція ірраціональних установок. До нього слід приступати, якщо слухач легко ідентифікує ірраціональні установки в проблемній ситуації. Реконструкція установок може протікати на когнітивному рівні, на рівні уяви, а також на рівні поведінки – прямої дії. Реконструкція на когнітивному рівні включає доказ учасником істинності установок, необхідності збереження її в даній ситуації. Використання прийомів допоміжного моделювання (як би інші вирішували цю проблему, які установки вони мали б при цьому) дозволяє сформувати на когнітивному рівні нові раціональні установки. При роботі на рівні уяви слухач знов в думках занурюється в психотравмуючу ситуацію. При негативній уяві він повинен максимально повно випробувати колишню емоцію, а потім спробувати зменшити її рівень, усвідомити, за рахунок яких нових установок йому вдалося досягти цього. Занурення в психотравмуючу ситуацію повторюється неодноразово. Тренування може вважатися ефективним, якщо слухач зменшив інтенсивність емоцій за допомогою декількох варіантів установок. При позитивній уяві він відразу уявляє проблемну ситуацію з позитивно забарвленою емоцією. Реконструкція за допомогою прямої дії є підтвердженням успішності модифікації установок, проведених на когнітивному рівні і в уяві. Мета етапу реалізована, коли в проблемній області виявлені ірраціональні (а їх може бути декілька) установки, показаний характер зв'язку між ними, що створює багатокомпонентну реакцію індивіда в проблемній ситуації.

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

4-й етап. Заключний етап професійно-психологічної підготовки передбачає обговорення питань: як поводитися у тих ситуаціях, що раніше викликали негативні емоції? Що можна розумного протиставити нерозумному? Також продовжується обговорення планів складених на 3 етапі. Викладач (тренер, інструктор) визначає ступінь зміни ірраціональних думок в бік раціональних.

Таким чином поетапна психолого-педагогічна підготовка надає можливість підвищити ефективність спеціальної підготовки слухачів першопочаткової підготовки патрульної поліції МВС України до виконання задач за призначенням різного рівня складності.

Одержано 09.11.2015

УДК 378.115

П. М. Бортнічук,

кандидат технічних наук,

доцент кафедри фізичного виховання

та безпеки життєдіяльності

Харківського національного університету внутрішніх справ;

В. Т. Васильєв,

старший викладач кафедри

фізичного виховання та безпеки життєдіяльності

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ДО ДІЙ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Ефективність формування необхідних вмінь та навичок для життя у курсі безпеки життєдіяльності, сьогодні, досить низька, що пов'язано не тільки з певною невизначеністю у змісті самих навичок, але й у відсутності ефективних методів їх формування. Низка вмінь, які потрібно сформувати у студентів передбачають їх практичну реалізацію в умовах небезпечних ситуацій, що створює додаткові складності при формуванні навичок і визначається, насамперед, важкістю моделювання небезпечних ситуацій різного характеру у навчальній аудиторії.

Необхідно розроблять принципово нові підходи до проведення практичних занять з курсу «Безпеки життєдіяльності» у вищих навчальних закладах, що пов'язано з низькою ефективністю формування компетентностей у студентів, щодо готовності до дій в умовах прояву негативного фактора та в умовах потрапляння в екстремальну ситуацію, а також до забезпечення

найбільш оптимальної життєдіяльності в умовах екстремальної ситуації. Внесення суттєвих корегувань у практичну складову підготовки студентів дозволить вивести їх підготовку з «Безпеки життєдіяльності» на принципово новий вискоєфективний рівень.

Безпека життєдіяльності – відносно нова нормативна дисципліна, яка викладається для студентів всіх спеціальностей у всіх вищих навчальних закладах України.

Настільки широке впровадження освіти з питань безпеки та здоров'я людини повинно б мати під собою серйозний науковий базис.

Звісно, така ситуація призводить до різноманіття поглядів на завдання дисципліни «Безпека життєдіяльності» та комплекс компетенцій, якими повинен оволодіти студент. В свою чергу це впливає на невизначеність із змістом практичних занять, а відтак використання методів досягнення навчальної мети, зокрема, методів проведення семінарських та практичних занять. Саме тому, в Україні поряд із значною кількістю навчальних посібників та підручників з безпеки життєдіяльності практикумів випущено надзвичайно мало. Та й ті заслуговують заслуженої критики щодо тематики семінарських, практичних занять, за допомогою яких неможливо сформува-ти весь комплекс компетенцій, які вказані у відповідних змістових блоках Галузових стандартів вищої освіти, чи типовій програмі з безпеки життєдіяльності.

Згідно типової програми з безпеки життєдіяльності метою курсу БЖД є теоретична та практична підготовка майбутніх фахівців щодо створення безпечних умов життя і діяльності, опанування принципів гармонійного розвитку особистості і сталого розвитку суспільства.

Після вивчення дисципліни «Безпека життєдіяльності» студент повинен вміти:

- аналізувати та оцінювати небезпечні ситуації;
- оцінити середовище перебування стосовно особистої безпеки, безпеки колективу;
- самостійно приймати рішення про вжиття термінових заходів у разі виникнення екстремальних ситуацій;
- забезпечити особисту безпеку в екстремальних ситуаціях;
- розробляти і впроваджувати систему заходів, спрямованих на збереження здоров'я людини та її гармонійний розвиток;
- визначити психофізіологічні особливості людини та їх роль у забезпеченні особистої безпеки;
- оцінювати негативні фактори середовища перебування та визначати шляхи усунення їх дії на людину;

- надати першу медичну допомогу в екстремальних ситуаціях собі та іншим потерпілим;

- визначити вимоги законодавчих актів у межах особистої та колективної відповідальності.

Розглянемо, яким чином можна сформувати у студента те чи інше вміння наведене у типовій програмі з безпеки життєдіяльності.

Дослідження підходів у навчанні безпеці та здоровому способу життя демонструє, що заняття із залученням студентів є найбільш ефективним для формування знань, ставлень та навичок. Активні методики навчання включають: обговорення, «мозковий штурм», демонстрацію та скеровану практику, рольові ігри, роботу у малих групах, освітні ігри та моделювання ситуацій, вивчення ситуацій, розповідь історій, дебати, аудіовізуальну діяльність, створення карти рішення або дерева проблеми, практичне відпрацювання життєвих навичок у межах певного контексту з іншими учасниками, тренінги. Використання цих методів дозволяє побачити неоднозначність вирішення проблеми в тій чи іншій ситуації реального життя.

Разом з тим, застосування навіть вищеназаних методів не завжди дозволяє досягнути необхідного результату у підготовці з окремих питань безпеки життєдіяльності. А конкретніше – з однієї сторони дозволяє сформувати у студента певне вміння, але не забезпечує можливості реалізації даного вміння в екстремальних умовах.

В програмі безпеки життєдіяльності велику групу складають вміння, які пов'язані з ідентифікацією, аналізом та оцінкою небезпечних ситуацій, оцінкою рівня безпеки, визначення шляхів усунення дії негативних факторів на людину. Ці вміння можуть бути сформовані на семінарських та практичних заняттях на основі вивчення характеристик небезпечних факторів та небезпечних ситуацій, знання їх розвитку та дії на людину. Проте, слід відмітити, що в реальному житті аналіз безпеки може проводитися в двох кардинально різних умовах – в умовах кабінетного дослідження і в умовах безпосередньої загрози настання небезпечної ситуації. Відтак, сформувати у студента вміння аналізу та оцінки небезпечної ситуації для першого випадку цілком реально на семінарсько-практичних заняттях, в той час, як сформувати таке вміння для умов безпосередньої загрози за допомогою традиційних методик не вдасться. Теж твердження слід віднести до таких вмінь: самостійно приймати рішення про вжиття термінових заходів у разі виникнення екстремальних ситуацій, забезпечити особисту безпеку в екстремальних ситуаціях, надати

першу медичну допомогу в екстремальних ситуаціях собі та іншим потерпілим.

Формування таких умінь потребує, крім вищевказаних методів, ще й застосування психологічного тренінгу, що дасть можливість не лише сформувати певне вміння, але й забезпечити його реалізацію в умовах загрози чи безпосередньо під час небезпечної ситуації.

Психологічний тренінг застосовується також для запобігання панічних реакцій, що можуть спричинити виникнення небажаних форм поведінки і психогенні розлади. Це також має велике значення для профілактики розвитку патохарактерологічних та психосоматичних розладів.

Несподіване виникнення небезпечної ситуації у не підготовлених людей може викликати страх, що супроводжується появою зміненого стану свідомості. Найбільш часто розвивається оглушення, що виражається в неповному осмисленні того, що відбувається, утрудненні сприйняття навколишнього, нечіткому (при глибоких ступенях – неадекватному) виконанні необхідних дій для порятунку життя та здоров'я. Посттравматичний стресовий розлад є важкою реакцією на травматичну подію, що виходить за рамки звичайного людського досвіду, яка виявилася б потрясінням майже для будь-якої людини – таке, як серйозний нещасний випадок, природна катастрофа, напад, участь у воєнних діях та ін.

Ці події виходять за рамки звичайного людського досвіду. Іноді, стандартного резерву психіки недостатньо для того, щоб впоратися з пережитим стресом. Через одну або декілька тижнів після екстремальної ситуації може розвинути посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) або, як його інакше називають, посттравматичний стресовий синдром.

В узагальненому вигляді вони виражалися в зниженні ініціативи, загострених реакціях на подразники, пов'язані з основним травмуючим фактором, зміною відносин з навколишнім середовищем, формуванням стійких ідей звинувачення винуватців того, що трапилося.

Введення психологічних тренінгів у практику викладання курсу безпеки життєдіяльності сприятиме подоланню вищевказаних проблем, які виникають у екстремальних ситуаціях. Крім того це дозволить не просто підвищити ефективність формування низки вмінь щодо ідентифікації, оцінки, аналізу, захисту від небезпек, а поставить їх зовсім на інший щабель ефективності.

Одержано 12.11.2015

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

УДК 378.115

П. М. Бортнічук,

кандидат технічних наук,

доцент кафедри фізичного виховання

та безпеки життєдіяльності

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Є. С. Гуржина,

студентка групи ПЗдср-15-2

Харківського національного університету внутрішніх справ

РЕЖИМ ПРАЦІ ТА ВІДПОЧИНКУ СТУДЕНТІВ

Увесь студентський період життя супроводжується систематичною розумовою працею. Цей складний пізнавальний процес тісно пов'язаний з інтелектуальними, емоційними та волевовими якостями особистості. Починається він сприйняттям навчальної інформації через опрацювання і перетворення її на знання на рівні абстрактного мислення, а завершується застосуванням цих знань на практиці.

Складність навчальної праці зумовлена тим, що обсяг і зміст інформації, якою мають оволодіти студенти, безперервно збільшуються, а термін навчання незмінний. Усе це спонукає шукати нові, досконаліші шляхи організації навчання і чіткішого керівництва навчальною роботою студентів. Практика свідчить, що за відсутності досконалої організації навчального процесу навіть тривалі роки навчання у вищій школі з її можливостями не можуть забезпечити підготовку фахівців належної кваліфікації. За даними опитування, проведеного у 2015 році в ХНУВС, 40 % студентів причиною незадоволення своїм навчанням вважають відсутність уміння самостійно працювати. Тому важливо, щоб кожен студент сформував у себе вміння вчитися, засвоїв основи раціональної організації праці, прийоми економії часу, умів застосовувати їх у своїй повсякденній роботі, володів навичками самоорганізації.

В процесі праці працездатність, тобто, здатність людини до праці певного роду, відповідно, і функціональний стан організму зазнає змін. Підтримка працездатності на оптимальному рівні – головна мета раціонального режиму праці та відпочинку.

Вирішальним чинником наукової організації праці, пов'язаної з розумовою діяльністю, є раціональне використання бюджету часу за умов систематичного удосконалення техніки праці. Розумова праця потребує великих затрат психічної енергії, а для її поновлення необхідно чергувати працю з відпочинком та змінювати форми розумової праці.

Велику роль у поновленні енергетичних ресурсів відіграє режим праці та відпочинку. Режим дня – це встановлений порядок тривалості та чергування праці з відпочинком протягом доби, а також харчування, сну, дотримання правил особистої гігієни. Це загальний ритм життя і діяльності студента, що враховує закономірності ритмів його організму і специфіку праці.

З позиції фізіології регулярність чергування певних моментів режиму дня забезпечує встановлення ритму в діяльності організму на певний час. Режим дня відображає ритмічність фізіологічних процесів в організмі.

З позиції гігієни певна тривалість праці, правильне чергування різних видів діяльності, раціональне харчування, повноцінний сон, підвищення рухової активності забезпечують не лише високу працездатність, а й успішний розвиток особистості.

З погляду психології праці режим дня сприяє формуванню навичок, звичок, установок, які організовують працю і відпочинок, харчування і сон, забезпечують відповідну адаптацію організму, його пристосування у просторі і часі. Свої вимоги до режиму дня мають також соціологія та економіка праці, тобто режим дня – це цілісне, комплексне явище, яке формується з урахуванням відомостей всього комплексу наук про людину і організацію її праці.

Обов'язковим елементом розпорядку дня є достатній сон, при цьому слід враховувати, що тривалість сну для різних людей і різного віку неоднакова. Важливими також є: ранкова гігієнічна гімнастика – зарядка, тривалістю не менше 20 хвилин; регулярне помірне харчування; прогулянки на свіжому повітрі, тривалістю до години. У процесі відпочинку слід передбачати читання художньої та періодичної літератури, відвідування театрів, виставок, перегляд кіно та телебачення, а у вихідні дні – обов'язкові тривалі прогулянки.

Таким чином, успішне вирішення проблеми часу для студентів вимагає, насамперед, чіткого планування робочого дня, що сприяє підвищенню ефективності розумової праці.

На самостійну індивідуальну працю слід витрачати щоденно 3–4 години, при цьому необхідно робити п'ятихвилинні перерви через кожні 45 хвилин занять. Найдоцільніше виходити на прогулянки у період з 14:00 до 16:00, оскільки у цей проміжок часу працездатність найменша. Найбільша працездатність припадає на ранкові години (з 8:00 до 12:00) і на вечірні (з 17:00 до 19:00). Найбільш продуктивні дні тижня – вівторок, середа, п'ятниця, непродуктивні – понеділок і четвер.

Високий рівень працездатності та ефективності праці можна підтримувати протягом робочого дня за умови наявності

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

перерв для відпочинку у робочий час. Слід зазначити, що регламентована перерва для відпочинку ефективніша, ніж за власним бажанням. Встановлено, що одна велика перерва менш ефективна, ніж декілька перерв, що у сукупності обіймають такий самий проміжок часу.

Найефективніші перерви, які передують зменшенню працездатності, що передбачається заздалегідь.

Випадкові перерви, які виникають унаслідок поганої організації праці, не сприяють відпочинку, а навпаки, можуть стомлювати.

Переключення на іншу роботу і виробнича гімнастика можуть розглядатися як форми відпочинку.

Мікропаузи тривалістю 1–2 секунди, а то й більше, необхідні для підтримання ритму праці.

Тривалість академічної години становить 45 хвилин. Дві академічні години утворюють пару. Навчальний день – не більше 9 академічних годин, тиждень – не більше 54 академічних годин.

Увесь студентський період життя супроводжується систематичною розумовою працею. Цей складний пізнавальний процес тісно пов'язаний з інтелектуальними, емоційними та вольовими якостями особистості. Починається він сприйняттям навчальної інформації через опрацювання і перетворення її на знання на рівні абстрактного мислення, а завершується застосуванням цих знань на практиці.

Успішне вирішення проблеми часу для студентів вимагає, насамперед, чіткого планування робочого дня, що сприяє підвищенню ефективності розумової праці.

Одержано 25.05.2015

УДК 378.14

П. М. Бортнічук,

кандидат технічних наук,

доцент кафедри фізичного виховання

та безпеки життєдіяльності

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Є. О. Пістренко,

студентка групи ПЗдср-14-2

Харківського національного університету внутрішніх справ

АДАПТАЦІЯ ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ВНЗ

Вступивши до лав студентів вищих навчальних закладів першокурсники, не зважаючи на вік та навички діяльності

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

в учбовому середовищі шкіл, проходять період адаптації до нових для них форм організації навчального процесу, режиму праці та відпочинку, самостійної роботи, контролю знань та ін. Для багатьох цей процес проходить досить важко і з перших днів навчання у ВНЗ вони відчують втому.

Втома – це сукупність тимчасових змін у фізіологічному та психологічному стані людини, які з'являються внаслідок напруженої чи тривалої праці і призводять до погіршення її кількісних і якісних показників, нещасних випадків. Втома буває загальною, локальною, розумовою, зоровою, м'язовою та ін. Оскільки організм – єдине ціле, то межа між цими видами втоми умовна і нечітка.

Характер втоми залежить від виду трудової діяльності тому, що функціональні зміни в організмі при втомі переважно локалізуються в тих ланках організму, які несуть найбільше навантаження. На основі цього втома поділяється на фізичну та розумову за співвідношенням глибини функціональних змін у різних аналізаторах, фізіологічних системах, відділах центральної нервової системи тощо.

Мається ряд теорій втомлення, що вважають однією з причин втомлення

наступне:

а) нагромадження молочної кислоти й інших продуктів обміну в м'язах;

б) зниження працездатності периферичних нервових апаратів;

в) втомлення центральної (коркової) ланки нервової системи.

Щоб зрозуміти певні причини втоми, у 2015 році в ХНУВС було проведено соціальне опитування більш ніж 200 студентів і зроблені певні висновки.

Визначено, що 80 % студентів віком 17–25 років, незважаючи на свій молодий вік, відчують втому. Для того, щоб визначити причини цього, перед студентами були поставлені певні питання. Причин втоми дуже багато, але основні з них такі:

1) адаптація до великого міста, людей, які раніше проживали в селах і містечках;

2) витрата великої кількості часу в місцевому транспорті, добираючись до ВНЗ;

3) сидячий спосіб життя, пасивне відношення до спорту;

4) шкідливі звички;

5) проведення достатнього часу за гаджетами;

6) проведення часу в замкнутому просторі;

7) неправильне харчування;

Загалом, за даними соціального опитування визначено, що найпоширенішими причинами втоми є те, що близько 55 % студентів не займаються спортом, близько 90 % проводять більше 3 годин в день за комп'ютерами та гаджетами, близько 80 % неправильно харчуються, близько 60 % вживають алкоголь і близько 40 % палять. Більшість студентів дуже мало часу витрачає на сон і засинає пізніше 00:00. На інші причини втоми також треба звертати увагу, але статистика там вже не така яскрава.

Також втома залежить від таких чинників, як вибір неправильної професії, спеціальності чи певного виду діяльності. Адже на питання – «Чи подобається вам той вид діяльності, яким ви займаєтесь?» (ваше навчання), відповіли, що не подобається близько 15 %. Їх втомлюють заняття, адже їм не цікаво отримувати і використовувати інформацію, яка їм не підходить.

Визначив, що близько 80 % опитуваних студентів втомлюються, був зроблений аналіз причини втоми.

Відомо, що розвиток втоми та перевтоми веде до порушення координації рухів, зорових розладів, неуважності, втрати пильності та контролю реальної ситуації. Крім того, перевтома супроводжується хронічною гіпоксією (кисневою недостатністю), порушенням нервової діяльності.

Проявами перевтоми є головний біль, підвищена стомлюваність, дратівливість, нервозність, порушення сну, а також такі захворювання, як вегето-судинна дистонія, артеріальна гіпертонія, виразкова хвороба, ішемічна хвороба серця, інші професійні захворювання. Втома характеризується фізіологічними та психічними показниками її розвитку.

Фізіологічними показниками розвитку втоми є артеріальний кров'яний тиск, частота пульсу, систолічний і хвилинний об'єм крові, зміни у складі крові.

Психічними показниками розвитку втоми є: погіршення сприйняття подразників, внаслідок чого студент окремі подразники зовсім не сприймає, а інші сприймає із запізненням; зменшення здатності концентрувати увагу, свідомо її регулювати; посилення мимовільної уваги до побічних подразників, які відволікають від трудового процесу; погіршення запам'ятовування та труднощі пригадування інформації, що знижує ефективність професійних знань; сповільнення процесів мислення, втрата їх гнучкості, широти, глибини і критичності; підвищення дратівливості, поява депресивних станів; порушення сенсомоторної координації, збільшення часу реакцій на подразники; зміни частоти слуху, зору.

Проаналізувавши відповіді студентів на питання соціального опитування, були зроблені висновки, що в близько 40 % випадків втома проявляється на зовнішньому вигляді, в близько 55 % на нервовому стані і близько 10 % студентів впадають в депресію.

Через втому виникає купа негативу, тож як з цим боротися?

Основним заходом щодо боротьби з перевтомленням є раціональне поєднання періодів праці та відпочинку (перерви). Перерва повинна бути достатньою для повного відновлення фізіологічних функцій. Позитивний вплив мають фізичні вправи під час перерви.

Правильне положення тіла під час виконання роботи, яке забезпечує рівномірний розподіл навантаження і створює сприятливі умови для дихання та кровообігу, є важливим фактором, що впливає на здоров'я студента та рівень його працездатності.

Проблема профілактики захворювань, пов'язаних з вимушеним положенням тіла при виконанні роботи, перенапруженням органів і систем, розв'язується організацією робочого місця, тимчасовим переключенням на інший вид роботи.

Відомо, що на працездатність, продуктивність праці, на життєдіяльність загалом впливає відпочинок. Відпочинок може бути двох типів – активний і пасивний.

Активний відпочинок – це, наприклад, заняття спортом, туристичні поїздки, походи в ліс, подорожі, плавання в басейні тощо. Саме активний відпочинок сприяє підвищенню працездатності, поліпшенню психічного стану особистості, настрою.

Пасивний відпочинок – перегляд кінофільмів, слухання музики, сидячи, лежачи, читання книг тощо. Особливим, але обов'язковим, видом такого відпочинку є сон.

На запитання «як баряться з втомою?», студенти відповіли, що близько 70 % просто сплять, 20 % виходять на прогулянку, а лише 10 % займаються активним чи пасивним відпочинком.

Але втома може супроводжуватись не лише поганим самопочуттям, незначними захворюваннями, але й серйозними хворобами. Серед студентів спостерігаються такі явища, як депресія, хронічна гіпоксія, порушення нервової діяльності, тахікардія, підвищений тиск і інші тяжкі хвороби, які виникають завдяки втомі.

З цими проблемами треба боротися, адже завдяки опитуванню встановлено, що такий великий відсоток ще молодих осіб – студентів відчувають втому і це проявляється на їх здоров'ї.

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

Для цього потрібно вести активний спосіб життя, не зловживати спиртними напоями та сигаретами, займатися спортом, раціонально розділяти навантаження, менше часу проводити за комп'ютером, телефоном та ін, вчасно засинати і обирати собі заняття по душі.

Одержано 25.05.2015

УДК 159.9

В. Ф. Босняк,

кандидат психологічних наук,

старший викладач кафедри

психології діяльності в особливих умовах

Національного університету цивільного захисту України

ВПЛИВ СТРЕСОВОЇ СИТУАЦІЇ НА СПРИЙНЯТТЯ ЧАСУ

Широко відомий феномен зміни масштабу часу при стресових ситуаціях, коли люди встигають в неймовірно короткий термін прийняти рішення і виконати необхідний обсяг дій (час для них як би «розтягується»), а в інших ситуаціях, відбувається переоцінка протікання часу, і люди не встигають зробити необхідне – час в цьому випадку ніби «стискається».

Точними експериментальними дослідженнями зараз встановлено, що людина, при негативних емоційних переживаннях часові проміжки переоцінює, тобто спостерігається суб'єктивне уповільнення перебігу часу. Наведемо один з прикладів такого уповільнення, описаний А. К. Болотовою. Під час польоту загорівся літак. У складі екіпажу перебували, крім пілота, ще дві людини. В результаті ситуації, що склалася: льотчик катапультиувався, решта членів екіпажу загинули, хоча в їх розпорядженні також були катапульти установки. При досліджуванні катастрофи з'ясувалося, що пілот перед катапультиуванням подав сигнал залишити літак, однак, за його заявою, не отримав відповіді, хоча чекав кілька хвилин. Фактично ж між моментом команди і моментом катапультиування проміжок часу був лише кілька секунд. Переоцінка тривалості часового інтервалу тут абсолютно очевидна. Долі секунди суб'єктивно були сприйняті як хвилини, що і стало причиною загибелі двох інших членів екіпажу.

Дослідження, проведені з людьми, які пережили травматичні події показали, що люди переживають час в екстремальних умовах як: «розтягнутий», «час розтягнувся в діях», «збільшився

в голові», час тривав як в «по-кадровому перегляді», в «сповільненій зйомці», «секунда розтягнулася на хвилину». Чим більш травматична подія, тим ефект «розтягнутості» часу наближається до його практично повної зупинки: «час тягнувся цілу вічність», «час зупинився», відчувалася «загальмованість часу», «відбувалося все, як в тумані», «не знаю, скільки часу пройшло». При цій тенденції спостерігається також і віддалення перспективи майбутнього, коли майбутнє здається чимось далеким і нереальним, або його наближення: «майбутнє підійшло зовсім близько». Подібні ефекти узгоджуються з поширеним феноменом як «огляд життя», згідно якого мить, секунда в екстремальній ситуації переживається як надзвичайно розтягнута, коли людина відтворює практично ціле життя, або у вигляді стрімкої ретроспективи, або, навпаки – у хронологічній послідовності.

Розглядаючи проблему переживання часу в екстремальних ситуаціях, автори, також займалися проблемою тривалих часових інтервалів, залежно від їх наповненості негативним або позитивним змістом. Було виявлено, що тривалі важкі переживання при згадці про них суб'єктивно швидко проходили. Тут має місце «зворотний закон Енгельганса» і теорія Джемса про те, що час, заповнений позитивними емоціями, при згадці про нього здається більш довгим (а протікає суб'єктивно швидше).

Аналізуючи практичну роботу Психологічної служби Союзу ветеранів Афганістану, лабораторії з вивчення особистості в екстремальній стресовій ситуації, Комітету солдатських матерів, з людьми, що пережили екстремальні життєві ситуації, кризи, втрату близьких – було обнаружено, що закономірності сприйняття часу носять нелінійний і парадоксальний характер. Вони залежать не від характерологічних особливостей людини, а від сили або інтенсивності травматичного впливу подій, від того, який сенс мають для людини ті чи інші події («сміслова концепція психічної травми»).

У дослідженнях Б. І. Цуканова виявлено, що в умовах дії центрбіжного прискорення відтворення тривалості часу значно коротшає у порівнянні з нормою. Аналогічні результати описані О. О. Леоновим і В. І. Лебедевим в експериментах з космонавтами. Під час обертання на центрифусі у всіх учасників експерименту встановлено суб'єктивне прискорення протікання часу, що виражалося, на думку авторів, у перевищенні інтервалів.

Суб'єктивне уповільнення часу спостерігається і в умовах зміненого середовища проживання. Досліджуваний перебуваючи

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

впрізви довгий час допустив помилку в 25 діб. У день підйому він думав, що тільки 20 серпня, а виявилось 14 вересня. Суб'єктивне уповільнення часу було виявлено також в інших спелеонавтів, у них розтягувався добовий цикл «стан бадьорості – сну». Аналогічні результати були отримані в експериментах в сурдокамері.

Експерименти з обмеження сенсорної інформації показали, що в умовах сенсорної ізоляції спостерігається надзвичайно повільний суб'єктивний плин часу. Так, досліджуваний поміщений в ізольоване приміщення в умовах постійного монотонного звуку, слабкого штучного світла повідомляв, що хвилини здаються йому годинами.

Відомо, що суб'єктивний плин часу сповільнюється в гіпнотичному стані. Л. П. Гримак показав, що шляхом гіпнотичного навіювання прискореного або уповільненого в 5 разів протікання часу можна домогтися характерних змін у прискоренні або уповільненні пульсу та дихання. При переживанні прискореного часу з'являються передчасні реакції, а при переживанні уповільненого часу з'являється точність і своєчасність реагування.

В екстремальній ситуації важливу роль в оцінці часових інтервалів відіграє емоційна сфера. Так, особистості з маніакальними симптомами значимо недооцінювали часовий інтервал, вказуючи що «час летить», а депресивні, навпаки, його переоцінювали.

Ф. Є. Василюк при вивченні переживання в критичних ситуаціях, аналізуючи генетичну, просторову, інформаційно-когнітивну їх складові, виділяє також часову парадигму, суть якої полягає в тому, що при хронологічній закінченості критичної ситуації вона, тим не менш, продовжує існувати в психіці людини у вигляді деякої частини суб'єктивного досвіду, здатного змінювати його ставлення до сьогодення, майбутнього і минулого. Вона психологічно продовжує існувати у внутрішньому світі людини у вигляді переживання. Складові психологічного часу здатні детермінувати особистісний розвиток індивіда, визначати його поведінку в різних життєвих ситуаціях, в тому числі і критичних.

Зміни сприйняття часу при переживанні критичних ситуацій впливають на концепцію власного майбутнього суб'єкта, яке виступає як психологічна властивість особистості, що виражається у відносно стійкій, певною мірою усвідомленої загальної системі уявлень людини про своє майбутнє, яке ґрунтоване на життєвих цілях, ідеалах і цінностях. За даними

А. Н. Юр'євої, у ліквідаторів аварії на ЧАЕС минуле представляється як більш значний період життя, а майбутнє набуває негативного забарвлення, бачиться малоперспективним, часто розмитим і невизначеним, відзначається надмірна заклопотаність здоров'ям, в цілому – деформація картини життя і часової перспективи.

При аналізі часової перспективи і ставлення до минулого, сьогодення та майбутнього різних соціальних груп в умовах економічної кризи виявлено, що у більшій частини наших співвітчизників часова перспектива сильно скорочена або не визначена. Значна кількість людей відчують часову дезорієнтацію (переважна орієнтація на минуле і невизначеність часової орієнтації); даний час оцінюється як виключно негативним, а минуле – як позитивне.

Проведений аналіз літератури з досліджень стресових ситуацій, що враховує фактор часу, показує, що при негативних емоційних переживаннях часові проміжки переоцінюються, тобто спостерігається суб'єктивне уповільнення перебігу часу. Значна кількість людей відчують часову дезорієнтацію.

Одержано 11.11.2015

УДК 343.34:796

Н. П. Букин,

кандидат юридических наук, доцент

заведующий кафедрой военной подготовки

Национального университета гражданской защиты Украины;

А. М. Игнатьев,

старший преподаватель кафедры

пиротехнической и специальной подготовки

Национального университета гражданской защиты Украины

ПОВЫШЕНИЕ КАЧЕСТВА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ПРАВООХРАНИТЕЛЕЙ В УСЛОВИЯХ ПРИМЕНЕНИЯ ПРАВОНАРУШИТЕЛЯМИ ЗАЖИГАТЕЛЬНЫХ СМЕСЕЙ

Принцип использования в качестве оружия сосудов с горючей смесью восходит к древности (греческий огонь). Сосуды с зажигательной смесью применяли на Кубе во время Войны за независимость. Известна даже точная дата появления этого оружия: 20 июля 1895 года, когда отряды кубинских повстанцев-мамби осадили испанский гарнизон в населенном пункте Байре.

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

Во время войны в Испании осенью 1936 года националисты из Испанского легиона вблизи Мадрида применили наполненные керосином бутылки в качестве эффективного противотанкового оружия против танков Т-26 и БТ-7 республиканцев.

В годы советско-финляндской войны против советских танков были впервые применены так называемые *polttorpulla* («горящие бутылки»). Автором изобретения смеси (*cocktail* по-английски), основным компонентом которой был бензин, являлся капитан финской армии Ээро Куиттинен. Чтобы жидкость прилипала к броне и при горении достигала более высокой температуры, капитан придумал добавить в бензин небольшое количество присадок. В финской литературе встречается утверждение, что в самой Финляндии бутылки с зажигательной смесью получили название «коктейль для Молотова», однако иностранные журналисты переименовали название в «коктейль Молотова».

В настоящее время «коктейль Молотова» – общее название простейших жидкостных зажигательных гранат. Обычная конструкция – стеклянная бутылка, содержащая горючую жидкость, и запал (в самом примитивном варианте на горлышке закреплена смоченная горючим тряпка). Горючая смесь разливается по поверхности и зажигается от горячей спички или горячей тряпки, либо самовозгорается от контакта с кислородом воздуха.

Применение бутылок с горючей смесью было зафиксировано во время событий в Таиланде (2010 г.), во время волнений в Афинах (2011 г.), в крупнейших городах Бразилии – Сан-Паулу, Рио-де-Жанейро и Белу-Оризонти при проведении массовых акций протеста, переросших в беспорядки (2014 г.), на Евромайдане в Киеве (2014 г.).

К сожалению, часто применение бутылок с горючей смесью направлено против правоохранителей (рис. 1).

Рис. 1. Горящие греческие полицейские во время беспорядков в Афинах 19 октября 2011 года

Воздействие поражающих факторов зажигательных смесей можно значительно снизить, тем самым обеспечить безопасность и защиту личного состава. Если позволяет боевая обстановка, в первую очередь рекомендуется немедленно выйти из зоны огня. Небольшое количество горящей зажигательной смеси, попавшей на обмундирование или открытые участки тела, можно тушить плотным накрыванием горящего места рукавом, полкой куртки, влажной землей или снегом. При попадании большого количества горящей зажигательной смеси пострадавшего необходимо плотно накрыть курткой, плащ-палаткой, возможно применение огнетушителей.

Однако, тушение паникующего горящего военнослужащего может быть существенно затруднено: в случае возникновения паники и болевых ощущений, горящий человек может вести себя непредсказуемо.

На наш взгляд, большую положительную роль в направлении профессиональной подготовки правоохранителя может сыграть интеграция в неё разнообразных стилей и направлений восточных единоборств и отечественных школ рукопашного боя. Приемы, методики и способы подготовки бойцов школ можно с успехом применять при самотушении и тушении паникующих людей.

Например, при проведении занятий по дисциплине «Основы специальной и военной подготовки» с курсантами Национального университета гражданской защиты Украины проводятся занятия по практической отработке вопросов самотушения при попадании горючих веществ на одежду, а также отрабатывается тушение горящего человека (в том числе и суицидальных людей, проводящих акт самосожжения). Целью проводимых занятий является привитие навыков и умений самотушения и тушения горящего человека, психологическая подготовка (рис. 2).

Рис. 2. Отработка приемов самотушения и тушения горящего человека

При проектировании некоторых базовых движений школы самообороны «ЧОИ» на алгоритм действий спасателя стало возможным создать методику тушения паникующего человека. Такая методика, созданная на базе симбиоза техники самозащиты и основных принципах тушения горящего человека – сбивания с ног и перекатывания, позволяет производить тушение в случае отсутствия подручных средств (мокрого полотенца, одеяла, брезентового покрывала и т.д.).

При отработке перемещений особое внимание уделяется минимизации количества движений корпуса и ног, что достигается применением скрещенной позиции и четвертого базового движения корпуса по школе «ЧОИ». Эти виды движений не представляют сложности в освоении и вызывают высокий интерес у обучаемых (рис. 3).

Рис. 3. Разнообразие перемещений по школе ЧОИ

Универсальность перемещений и базовых движений позволяют применять их различные комбинации в зависимости от сложившейся ситуации. Особенностью перемещений является не высокая, а средняя скорость выполнения приёма, что обусловлено фиксациями горящего паникующего человека на фазах выполнения упражнения с целью достижения лучшего эффекта тушения. Для быстрого и устойчивого перемещения правоохранителя рекомендуется использовать базово-кустовый метод перемещения по школе «ЧОИ». Предложенная методика позволяет не вступать в контакт с горячей одеждой военнослужащего (или паникующим горящим гражданином), плотно укладывать пострадавшего к земле (снегу, полу здания) и достаточно эффективно производить тушение.

Одержано 06.11.2015

УДК [351.74:614.8](477)

О. В. Винник,

*кандидат юридичних наук,
начальник факультету № 3*

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРИЧИНИ ПІДВИЩЕНОГО ТРАВМАТИЗМУ В СИСТЕМІ ОВС УКРАЇНИ

Сьогодні в нашій державі здійснюються глибокі суспільно-політичні та соціально-економічні реформи. Цей процес неминуче охоплює і охорону праці, як невід'ємну та дуже важливу частину функціонування будь якого міністерства, департаменту, підрозділу.

Однак, об'єктивно оцінюючи забезпечення норм охорони праці в системі ОВС України, на жаль, слід констатувати, що нинішній її стан не може задовольнити потреби діючих співробітників міністерства. Проблема створення безпечних і нешкідливих умов праці в Україні існувала постійно і на цей час є надзвичайно актуальною.

Діяльність працівників органів внутрішніх справ України передбачає у собі не тільки виконання завдань щодо несення служби з охорони громадського порядку, припинення правопорушень, затримання злочинців, але й несе у собі великий ризик щодо набуття професійних захворювань під час виконання службових завдань, отримання травм, поранень та загибелі правоохоронців.

Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. «Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, що безпосередньо стосується працівників ОВС, оскільки виконувані ними обов'язки відносяться до переліку робіт з підвищеною небезпекою.

Найбільш суттєво на зростання рівня травматизму в ОВС впливають дві складові:

- охорона громадського порядку, боротьба зі злочинністю, припинення правопорушень, саме при виконанні цих функцій на сьогодні працівники отримують найбільшу кількість травм та поранень від вогнепальної та травматичної зброї;
- зношеність основних фондів, недостатня кількість засобів технічного забезпечення, спецзасобів та зброї призводить до зниження ефективності правоохоронних органів, піддають їх до підвищеного ризику.

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

Також не менш важливу роль у підвищенні травматизму відіграють такі фактори як: порушення техніки безпеки (неправильне поводження зі зброєю) відсутність сучасних засобів індивідуального захисту які б відповідали вимогам сьогодення та обстановці у державі; низька кваліфікація та підготовка; невміння або страх використовувати спеціальних засобів та зброї.

По роду виконання різноманітних задач, які стоять перед працівниками органів внутрішніх справ, їм найчастіше приходится вступати в контакт із злочинцями при їх затримці. Багатоваріантність таких контактів сполучена з ризиком, великою віддачею моральних і фізичних сил, підвищеної психічної і емоціональної навантаженням, вимагає уміння швидко оцінювати обстановку і приймати рішення.

Аналізуючи вищевказане можна зробити висновок, що особистій безпеці правоохоронців слід приділити більше уваги, оскільки їх безпека під час виконання поставлених службових завдань є запорукою забезпечення безпеки у державі та підтримання громадського спокою. Причини та основні тенденції у динаміці травматизму в ОВС необхідно ретельно аналізувати для визначення дієвих способів протидії та підвищення професійної підготовки працівників міліції а також впроваджувати новітні розробки в сфері технічного захисту працівників для більш ефективної протидії злочинним проявам.

Одержано 18.11.2015

УДК 351.74(477)

І. В. Власенко,

кандидат технічних наук, доцент, професор кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;

М. О. Котелюх,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;

С. О. Осятинський,

начальник відділу міжнародних зв'язків Харківського національного університету внутрішніх справ

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ В СИСТЕМІ МВС УКРАЇНИ

Про реформування правоохоронної діяльності в Україні кажуть давно і часто. Зникнення Радянського Союзу зі світових

карт привело не тільки до розвалу одного з могутніх держав світу, руйнуванню економічних зв'язків, соціальним проблемам і геополітичній зміні, але, на жаль, до виникнення проблем у правоохоронній діяльності. Відразу після розвалу СРСР майже у всіх колишніх союзних республіках збільшилася злочинність, виникли сепаратистські угруповання, виникла погроза впливу ззовні. Правоохоронні органи на початку 90-х років зштовхнулися не тільки з правовим свавіллям, але і з наростаючим впливом на свою діяльність.

Такою ситуацією не могли не скористатися злочинні елементи, що відразу породило організовані злочинні групи, поділ сфер впливу, криміналізацію влади, правоохоронних органів, банківської системи. А з обліком важкого економічного становища в країнах колишнього СРСР і відсутності допомоги ззовні, правоохоронній системі був нанесений серйозний збиток.

При відсутності соціального захисту й економічного стимулювання правоохоронні органи знекровлювалися. Фахівці через малу заробітну плату йшли з правоохоронних органів у приватні структури, іноді кримінальної спрямованості. Інша частина фахівців, що принципово залишилася на захисті закону, фізично інтенсивно знищувалася. Приплив нових кадрів, а головне удосконалювання їхніх знань і умінь був обмежений, а іноді і був відсутній. У результаті в середині 90-х років минулого сторіччя склалася ситуація, що загрожувала не тільки країнам колишнього Радянського Союзу, але і Європі, а також іншим країнам світу. Легалізація кримінальних грошей, поява мафіозних структур, збільшення наркотрафіку й обігу зброї, змушують прикладати величезні зусилля ведучими країнами світу, особливо це стосується країн Європейського Союзу.

Зусилля, спрямовані на удосконалювання правоохоронної системи найчастіше носять правовий характер, за рахунок законодавчої і нормативної бази. Але реформування правоохоронної системи не повинне обмежуватися тільки цієї складовий. Професійна діяльність працівників ОВС складається з багатьох складових: знання законодавчої і нормативної бази, правильне виконання дій, уміння працювати з документацією, комунікаційні навички з людьми і т. д. У випадку травмування або загибелі працівника міліції його накопичений досвід не має ніякого значення, держава втрачає фахівця, на підготовку якого витрачені не малі сили та кошти, колектив втрачає товариша, заміна якому прийде не відразу, населення піддається психологічному впливу. Тому перетворення в системі професійної підготовки міліціонерів назріли давно. Така тенденція на сучасному етапі обумовлена рядом факторів:

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

- Облік сучасних тенденцій і міжнародного досвіду.
- Геополітичні зміни, проблеми глобалізації, входження у європейську спільноту.
- Зміни в системі колективної і національної безпеки.
- Зміни у законодавстві країни.
- Підвищення ролі громадських організацій у суспільному житті, демократизація суспільства.
- Створення міжнародного інформаційного поля.
- Поява організованої злочинності і міжнародного тероризму, удосконалюванням рівня підготовки організованої злочинності.
- Науково-технічний прогрес, удосконалюванням пізнань у певних науках (фізика, хімія, медицина, психологія, фізіологія, соціологія, інформатика і т. д.).
- Матеріально-технічне забезпечення.
- Зростанням для населення ступеня небезпеки об'єктів народного господарства, зростання числа аварій на таких об'єктах.
- Проблеми правоохоронної системи:
 - зростання травматизму серед працівників ОВС;
 - зростання кількості загиблих працівників ОВС;
 - швидке удосконалення технічних засобів;
 - необхідністю надання першої допомоги, у тому числі і першій медичній допомозі, працівниками міліції у життєвих і надзвичайних ситуаціях;
 - обов'язковою присутністю працівників міліції в зонах дії надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру.

Необхідна концептуальна зміна системи, і, насамперед, це стосується професійної підготовки правоохоронних органів. Удосконалювання професійної підготовки доцільно за багатьма критеріями:

- цей спосіб удосконалювання діяльності правоохоронних органів має найменшу ресурсоемкість і собівартість;
- результати виявляються дуже швидко;
- рівень професійної підготовки дуже просто контролювати і регулювати;
- на професійну підготовку правоохоронних органів не можуть впливати інші міністерства і відомства;
- у складній оперативній обстановці дуже часто працівник міліції може протиставити злочинцю тільки свої навички;
- психологічно впливає на упевнену, правильну і законну діяльність особового складу правоохоронних органів;
- цей спосіб має гарний ефект, що зупиняє, на правопорушників.

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

Система професійної підготовки може значно поліпшити показники службово-бойової діяльності підрозділів ОВС, при цьому витрати, у порівнянні з іншими способами, мінімальні. Однією з основних проблем, що змушує змінювати вимоги до системи професійної підготовки, є зростання рівня травматизму серед працівників ОВС. Тенденція такого росту показана на рис. 1 (дані відділу державного нагляду за охороною праці МВС України (ВДНОП МВС України)).

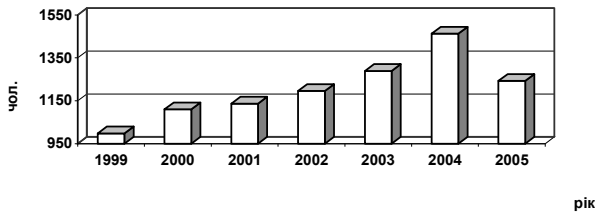

Рис. 1. Травматизм у підрозділах МВС України (атестований склад при виконанні службових обов'язків)

Насторожує тенденція стійкого підвищення рівня травматизму за роки, зазначені на рис. 1, і це при тому, що чисельність працівників міліції в Україні за ці роки знижувалася. Зниження рівня травматизму в системі МВС являє собою проблему, що значно впливає на національну безпеку країни.

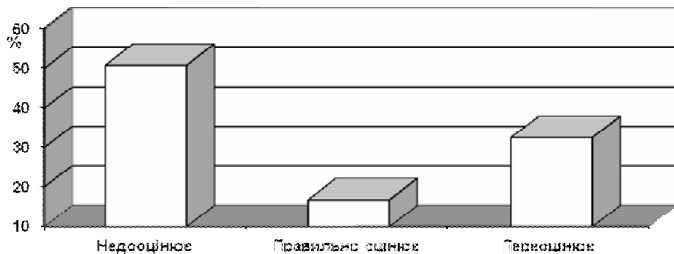

Рис. 2. Оцінка небезпеки працівниками міліції

Відповідно до рис. 2 і на підставі статистичних даних по загибелі і травмуванню працівників міліції при несенні служби в середньому 50,72 % опитаних недооцінюють ступінь небезпеки і 32,53 % – переоцінюють. При цьому було замічено, що в оперативних підрозділах МВС України кількість тих, хто

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

недооцінює небезпеку ще вище. Тільки 15–18 % працівників міліції правильно оцінюють ступінь небезпеки для свого життя при несенні служби. Неправильна оцінка ступеня небезпеки приводить до невиправданих втрат за рахунок недбалості, самовпевненості і неправильної оцінки своїх можливостей, і, у кінцевому рахунку, є показником професійної підготовки працівників правоохоронних органів.

У сформованій ситуації в Україні також видно значення професійної підготовки правоохоронних органів. У 2001–2015 роках фахівцями Харківського національного університету внутрішніх справ проводився комплекс науково-дослідних робіт присвячених цій темі, серед яких був проведений опитування офіцерського складу різних підрозділів МВС і регіонів України. У результаті опитування було встановлено, що 88,6 % респондентів вважають, що організований злочинний світ технічно озброєний краще, ніж правоохоронні органи. Окрім цього 57,14 % опитуваних вважає, що організована злочинність біль професійно підготовлена ніж правоохоронці. У той же час 60,6 % опитаних заявило, що в екстремальних ситуаціях їм іноді не вистачає знань для забезпечення особистої безпеки. Уже ці три факти можуть пояснити рівень травматизму в органах і підрозділах МВС України при несенні служби.

Професійна підготовка правоохоронців у різних ситуаціях бажано визначати у порівнянні з думками громадян України. Рівень підготовки працівника міліції до виконання службових задач у різних умовах у порівнянні із середньостатистичним громадянином країни охарактеризований на рисунку 3.

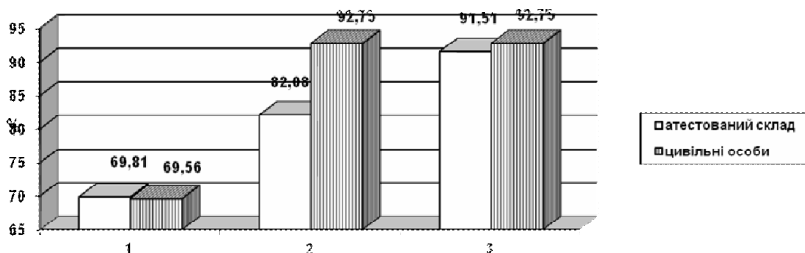

Рис. 3. Частка опитаних працівників міліції і цивільних осіб, що вважають, що працівники міліції мають кращі здібності в порівнянні із середньостатистичним громадянином країни (1 – по наданню першої медичної допомоги, 2 – по дії в умовах стихійного лиха, 3 – по наданню опору у випадку нападу хуліганів)

На цьому рисунку показана думка цивільних осіб (учнів старших класів і студентів) по даному приводу. І якщо по наданню першої медичної допомоги їхня думка збігається з думкою працівників міліції, то по дії в умовах стихійного лиха і по наданню опору у випадку нападу хуліганів вони перебільшують можливості міліціонерів. Тобто цивільні особи очікують кращих здібностей від працівників правоохоронних органів, ніж ті володіють. При цьому потрібно враховувати, що ця різниця насправді буде більшою, тому що відповіді працівників міліції не настільки об'єктивні. Це відбувається через завищену самооцінку, бажання показати себе з кращої сторони.

Проведене опитування серед особового складу різних підрозділів та різних регіонів України вказало на глибокі коріння проблем професійної підготовки. Неоднозначне ставлення до системи професійної підготовки, поверхнева підготовка, відсутність системності при підготовці значно знижує ефективність професійної підготовки, а інколи і отримує зворотній ефект. Тільки 62,73 % опитуваних вказало, що їх задовольняє система професійної підготовки, але це не є показником ефективності цієї системи, багатьох задовольняє, що під час професійної підготовки вони майже нічого не роблять, складання заліків не потребує зусиль, не відпрацьовується основна мета підготовки. Нами були отримані результати опитування про ефективність професійної підготовки працівників міліції в залежності від стажу роботи в ОВС. Ці результати надані на рис. 4 і 5.

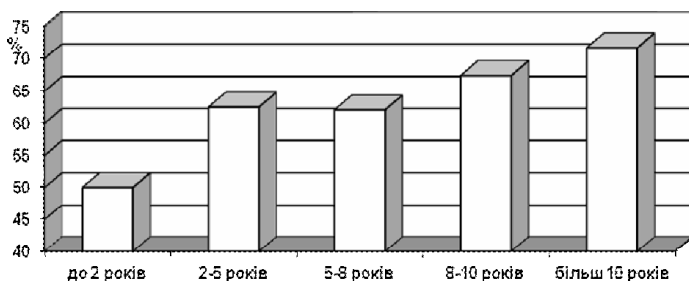

Рис. 4. Залежність задоволеності професійною підготовкою від стажу роботи в ОВС

Шляхи покращення системи професійної підготовки
правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

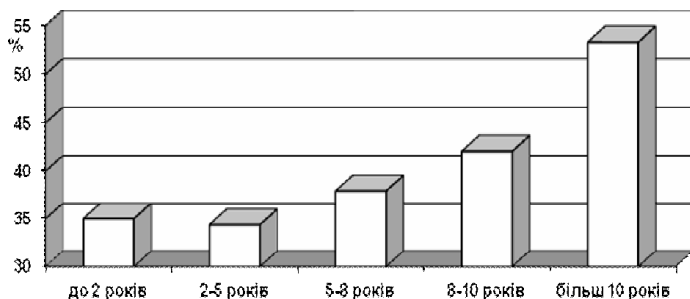

Рис. 5. Залежність переконаних у більш ефективній професійній підготовці в МВС України ніж у організованій злочинності від стажу роботи в ОВС

Результати цих опитувань покращуються в залежності від зростання стажу роботи в ОВС. Цей факт обумовлюється тим, що після 5 років виконання службових обов'язків накопичується практичний досвід, з роками працівники міліції визнають великий потенціал правоохоронної діяльності та свою здатність до виконання службових обов'язків. Але на жаль у перші роки служби цього не відбуваються і не ефективні дії працівників міліції призводить до невиконання покладених завдань, травматизму та загибелі. Тому необхідно удосконалювати початкову підготовку правоохоронців.

Професійна підготовка працівників міліції в екстремальних ситуаціях при терактах, особливо ті, які супроводжуються захопленням великої кількості заручників, використанням зброї масового ураження та вибухових пристроїв, здатні не тільки попередити ці дії, але і суттєво їм протидіяти у активній фазі. Організована злочинність та світовий тероризм стає більш підготовленими, тренуваними і це потребує адекватної підготовки з боку правоохоронних органів. Забезпечення особистої безпеки працівників міліції під час протидії терористам дозволяє зменшити не тільки втрати правоохоронців, але і серед людей, які знаходяться в небезпечній зоні.

З метою усунення негативних тенденцій у зниженні рівня професійної підготовки в правоохоронних органах України передбачається удосконалювання системи професійної підготовки. Професійна підготовка рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України – це організований, безупинний і цілеспрямований процес оволодіння знаннями,

спеціальними вміннями і навичками, необхідними для успішного виконання оперативно-службових задач. Система професійної підготовки містить у собі основні організаційні види навчання, що зазначені на рис. 6. Основна проблема, що пояснює недостатню ефективність системи професійної підготовки, пов'язана з необхідністю її реформування.

Рис. 6. Види навчання в системі професійної підготовки

Система професійної підготовки, яка визначається наказами МВС України № 1444 та № 697 не передбачає суттєвих змін, як методологічних так і концептуальних. Нами рекомендується низка методів і способів удосконаленні системи професійної підготовки. По-перше ці зміни повинні стосуватися концептуальних основ підготовки. До рекомендованих змін пропонується введення додаткової тижневої підготовки після щорічної відпустки на базі ГУМВСУ в областях. Принципи проведення навчання (вимоги до методики):

1. Практичний блок після теоретичного (постановка задачі);
2. Комплексний підхід до рішення задач;
3. Динамічність навчання (постійно змінюються вправи (несподівані), щоб не було звикання);
4. Натурне відпрацювання (транспортні засоби, приміщення, зброя, екіпування, спецзасоби);
5. Відпрацювання екстремальних умов;
6. Обов'язкове відпрацювання дій кожним;
7. Відпрацювання навичок;
8. Тестові задачі (дерево подій);
9. Робота в спарингу й у складі групи;

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

10. Візуалізація матеріалу навчання (показ, відео, фото);
11. Відпрацьовування можливих помилок;
12. Обговорення помилок;
13. Оцінка дій тих, яких навчають, (рейтингова).
14. Запис занять (відеоконтроль).

Низка основних принципів проведення професійної підготовки передбачає в свою чергу уточнення форм навчання, яка залежить від особового складу органів та підрозділів, які проходять навчання. До основних форм навчання (Різновиди методики) відносяться:

1. Кадети, курсанти.
2. А/з лінійних підрозділів.
3. А/зі спеціальних підрозділів.
4. Миротворчі сили.

Але основні способи та методи удосконалення системи професійної підготовки стосується безпосередньо навчального процесу. Не будемо перелічувати пункти щодо необхідності удосконалення професійного навчання. Зазначимо тільки необхідність спеціалізованого навчання для кожної служби та підрозділу та персоніфікації цієї підготовки. Основні засади професійної підготовки вказані в загальному алгоритмі навчання, яке приведене на рис. 7.

Рис. 7. Загальний алгоритм професійного навчання правоохоронців

Загальний алгоритм професійного навчання відповідає вимогам системності і логічно впливає з завдань МВС та визначених підрозділів МВС України. Системний підхід до професійного навчання та практична спрямованість цієї підготовки може рішатися тільки при використанні тренінгової системи, яка передбачає створення навчально-тренінгових центрів. В цих центрах передбачається окрім навчальних приміщень, організацію тренінгових полігонів для вирішення практичних завдань внутрішніх (квартира, офіс, приміщення магазину або складу, станція метро і т.д.) і зовнішніх (багатоповерхова будівля, поле, ліс, сільський населений пункт, промислова зона, вулиця і т.д.). Також тренінговий полігон передбачає спортивне містечко, психологічну та штурмову смугу, димову камеру і т.д.

Використання внутрішніх та зовнішніх елементів загального алгоритму навчання передбачає створення методики проведення тренінгового навчання. Алгоритм тренінгової системи навчання наведено на рис. 8.

З метою концептуального та системного удосконалення професійної підготовки нами створений алгоритм курсу «Засоби та заходи особистої безпеки», як складової системи професійної підготовки працівників міліції (рис. 9).

Ставлення до стану здоров'я та життя працівника міліції, особливо під час несення служби в екстремальних умовах, необхідно змінювати. З боку держави, керівництва МВС, керівництва підрозділів необхідно впровадити принцип **презумпції шкідливості** при підготовці до дій у екстремальних умовах. Кожне явище, предмет, речовина, дії вважаються небезпечними доки не доказано зворотне. Під час планування та організації несення служби необхідно враховувати ще одну обов'язкову вимогу. Заборонено піддавати не виправданому ризику працівників міліції, особливо при діях у екстремальних умовах, якщо не розглянуті та не впроваджені засоби та заходи особистої безпеки.

Цей напрямок стає більш актуальним з огляду на розвиток міжнародного тероризму. Професійна підготовка працівників міліції в екстремальних ситуаціях при терактах, особливо ті, які супроводжуються захопленням великої кількості заручників, використанням зброї масового ураження та вибухових пристроїв, здатні не тільки попередити ці дії, але і суттєво їм протидіяти у активній фазі. Організована злочинність та світовий тероризм стає більш підготовленими, тренуваними,

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

і це потребує адекватної підготовки з боку правоохоронних органів. Забезпечення особистої безпеки працівників міліції під час протидії терористам дозволяє зменшити не тільки втрати правоохоронців, але і серед людей, які знаходяться в небезпечній зоні.

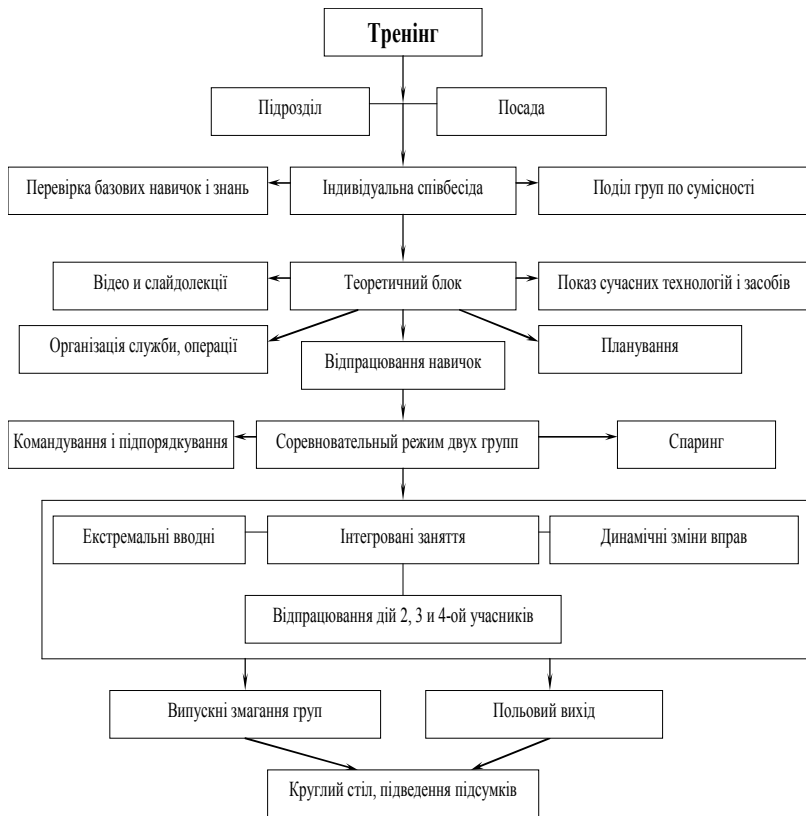
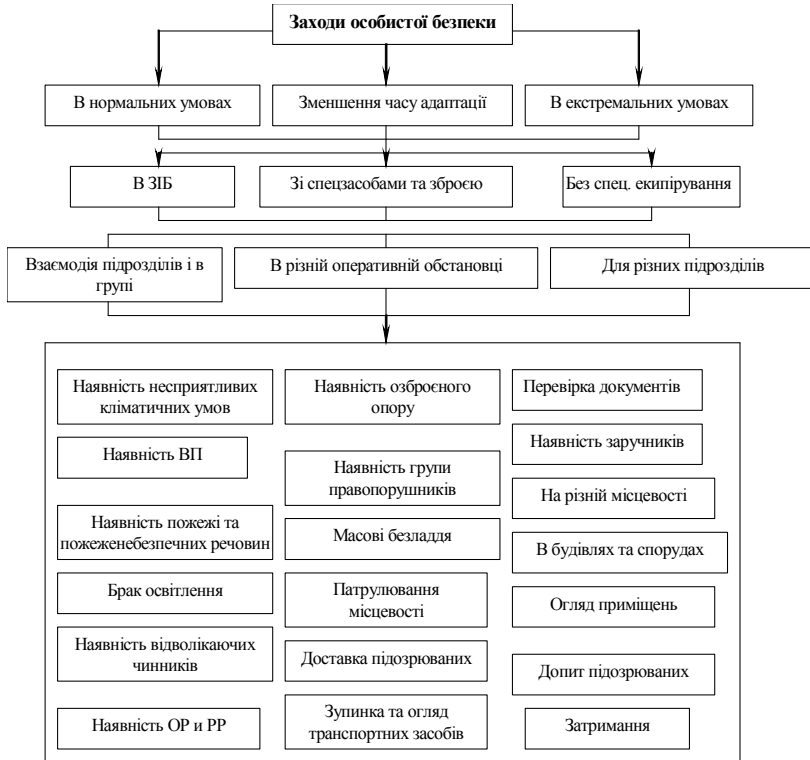

Рис. 8. Алгоритм тренінгової системи

В подальшому необхідно розробити науково обґрунтовану методику викладання нового курсу, який входив би у комплексну програму оперативно-бойової підготовки працівників міліції і відповідав би концепції культури безпеки.

**Шляхи покращення системи професійної підготовки
правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015**

*Рис. 9. Алгоритм тренінгової системи
«Заходи особистої безпеки»*

Методика проведення навчання та окремих занять з дисципліни «Заходи особистої безпеки» у системі професійної підготовки базується на алгоритмі тренінгової системи зазначеної дисципліни, а також повинна відповідати практичній спрямованості підготовки окремо кожного підрозділу та працівника міліції. Цей алгоритм передбачає як колективну підготовку, відпрацювання дій у складі підрозділу, групи, так, і особисту підготовку (особисту готовність до охорони громадського порядку, попередження правопорушень, затримання злочинців, надання першої допомоги, у тому числі і першої медичної допомоги). Алгоритм курсу «Заходи особистої безпеки» у системі професійної підготовки працівників міліції наведений на рис. 10.

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

Рис. 10. Алгоритм курсу «Засоби та заходи особистої безпеки» у системі професійної підготовки працівників міліції

Окремо необхідно сказати про початкову підготовку. По-перше 87,35 % опитуваних працівників міліції вказало, що їх не задовольняє ні форми і способи проведення первинної підготовка, а ні обсяг знань та навичок, які вони отримали під час навчання. По-друге початкова підготовка повинна надавати як практичні знання та навички так і забезпечувати професійний добір. По-третє у перший рік служби працівники базуються тільки на знаннях та навичках, які отримали під час початкової підготовки. Але початкова підготовка має певні недоліки, які стосуються насамперед структурно-логічної схеми навчання. Етапи початкової підготовки:

- визначення базових вмінь та навичок;
- загальна початкова підготовка;
- спеціальна початкова підготовка;
- складання іспитів та визначення основних здібностей.

Інші проблеми початкової підготовки стосуються методологічних та методичних основ навчання майбутніх працівників

міліції. У різних областях України початкова підготовка проходить по різних планах, з вивчення різних дисциплін, навчальні дисципліни мають різні назви, відрізняється навчальне навантаження та форми підсумкового контролю знань, відрізняються педагогічні підходи, майже не перевіряються практичні навички, не опрацьовуються ситуації, які можуть скластися під час несення служби, майбутнього правоохоронця не готують до складних умов несення служби та специфіки його майбутньої роботи, не відпрацьовується відповідальність міліціонерів перед державою, громадянами і тих, хто потребує допомоги, не опрацьовуються робота та відносини з громадянами і т. д.

- переглянути організацію та забезпечити необхідною матеріально-технічною, правовою базою навчальні центри, які виконують початкову підготовку;

- початкову підготовку особового складу спеціальних підрозділів проводити у єдиному навчальному центрі;

- початкову підготовку особового складу інших підрозділів проводити на базах вищих навчальних закладів системи МВС України;

- затвердити перелік дисциплін для підготовки для кожної служби та підрозділів;

- затвердити навчальне навантаження по цих дисциплінах;

- затвердити навчальні програми, тематичні плани по кожній дисципліні;

- передбачити пріоритет практичних занять у навчанні;

- передбачити справи та прийоми де відпрацьовуються дії у екстремальних умовах;

- опрацювання тренінгової системи навчання;

- розробити способи та методи навчання, які підвищують патріотизм та відданість МВС і підрозділу, де буде проходити службу міліціонер;

- передбачити польові навчання з використанням спецзасобів, засобів захисту, транспортних засобів, зброї;

- запровадити постійне опитування та тестування з метою визначення здібностей майбутніх правоохоронців, а також з метою проведення професійного добору;

- впровадити іспити по кожній дисципліні;

- організувати випускні іспити, при чому у комісію повинні входити як організатори навчання, викладачі, так і представники практичних органів та підрозділів, де будуть проходити службу міліціонери;

- передбачити врахування результатів початкової підготовки, під час подальшого стажування та проходження служби у органах та підрозділах ОВС.

Задачі, які вирішує нова система первинної підготовки:

- надання базових знань та навичок;
- надання спеціальних знань та навичок;
- професійний добір;
- готовність до дій у складних умовах;
- психологічна готовність до роботи у колективі і суспільстві;
- визначення основних здібностей слухача та надання рекомендацій у практичні органи про можливі виконуваних їм задачі;

- надання основних напрямків подальшого удосконалення та самовдосконалення.

Виходячи з задач правоохоронних органів по захисту життя, здоров'я, прав і свобод громадян, власності, природного середовища, інтересів суспільства і держави від протиправних зазіхань, при забезпеченні внутрішньої безпеки правомірно встає питання про високий професіоналізм цих фахівців. А, з огляду на основні задачі професійної підготовки працівників правоохоронних органів, проглядається значення цієї підготовки для внутрішньої безпеки держави:

- оволодіння необхідними знаннями і спеціальними навичками для успішного виконання обов'язків по охороні громадського порядку і боротьбі зі злочинністю й іншими оперативно-службовими задачами;

- підвищення професіоналізму працівників органів внутрішніх справ шляхом удосконалення спеціальних навичок;

- зміцнення зв'язків з населенням, забезпечення працівниками міліції прав людини при виконанні ними службових обов'язків, підвищення рівня загальної культури рядового і начальницького складу;

- розвиток у працівників органів внутрішніх справ особистих високоморальних якостей, патріотизму і відповідальності, здібностей до ініціативних дій, сумлінного виконання професійних обов'язків.

У питаннях забезпечення внутрішньої безпеки країни немає другорядних факторів, критеріїв і способів. Усі складові цієї сфери взаємозалежні і вимагають комплексного рішення. Питання професійної підготовки впливають на стан безпеки в країні, але зважуються внутрішньовідомчо, зміни носять косметичний характер і не приводять до кардинального поліпшення стану справ, як у МВС України, так і в країні. Реформування системи професійної підготовки правоохоронних органів у країнах колишнього СРСР є давно назрілою проблемою, рішення якої в зв'язку з європейською і міжнародною

інтеграцією України, необхідно терміново вирішувати в найближчому майбутньому. І на даному етапі світового розвитку, пов'язаного з глобалізацією, рішення поставлених проблем неможливо без міжнародного співробітництва в сфері забезпечення внутрішньої безпеки.

Одержано 13.11.2015

УДК 316.6

О. В. Горбачова,

кандидат соціологічних наук

*доцент кафедри психології та педагогіки факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ*

СОЦІАЛЬНИЙ ВИМІР ФЕНОМЕНА СТРАХУ

Феномен страху є фундаментальним аспектом людського буття, універсальним за своєю природою. Утім, основні методологічні принципи дослідження страху та явищ «тривожного ряду» тривалий час обмежувались традиційною психологічною сферою вивчення емоцій. Сьогодні стає очевидним факт мультикомпонентності концепту «страх», де вагоме місце належить соціальній складовій. Це обумовлено тим, що пануючі уявлення про розуміння страху виключно як своєрідної форми психічного відображення, сукупності суб'єктивних переживань, обґрунтування його біологічної складової та універсальної природи часто залишають без уваги той факт, що емоції загалом завжди вбудовані у більш складні культурні комплекси, а отже мають культурно-історичні та соціальні фактори впливу, набуваючи інтерсуб'єктивної реальності. Відтак, емоція існує не тільки «як внутрішній стан індивідів», а й «у взаємовідносинах між індивідами й ... між індивідами та їхніми соціальними ситуаціями» (за Д. Барбалет). Отже, страх з глибоко суб'єктивного переживання став перетворюватися на соціокультурну тему.

Психологічна традиція розглядає страх як емоційний стан, що відображує захисну біологічну реакцію людини (тварини) через переживання нею реальної чи потенційної загрози для здоров'я або благополуччя. Евристичні висновки сучасних досліджень феномена страху ґрунтуються на тому, що страх представляє собою не лише адаптивну психофізіологічну реакцію організму на загрозу, а й соціокультурний конструкт, продукт соціалізації особистості й рушійну силу групових та суспільних відносин. Сучасна цивілізація, рятуючи людину від

багатьох біологічних страхів, приносить у її життя безліч інших, ще сильніших, таких як страх безробіття, мігрантів чи ядерної війни. Деякі вчені називають нашу епоху «сторіччям тривоги», вважаючи, що це почуття, викликане усвідомленням сьогоденних проблем та швидкістю соціальних змін, пронизує чи не всі сторони нашого життя. Відтак, страх можна розглядати не лише як загрозу біологічному існуванню, а й реакцію на ті процеси та явища, що мають місце у соціальній системі та проектується на кожного з її членів.

Кожен страх є водночас і цілком унікальним за формою, й абсолютно подібним по суті та динаміці свого вияву. Дослідження показують, що в кожній людини є певна ієрархічна структура різних за природою й інтенсивністю страхів, що визначаються особливостями особистості, індивідуальним досвідом, віковими і статевими закономірностями, а також соціально-історичним контекстом. В той же час, соціальний вимір страху має якісно інший характер, відмінний від законів розвитку і форм вияву емоції страху у окремих індивідів. У процесі спільної діяльності і спілкування відбувається взаємодія між «індивідуальними психіками», за якої виникають спільні форми переживання, відмінні від тих, що людина переживає індивідуально. Мова йде завше не про емоцію страху всередині певної групи, а про «колективну емоцію» або «розділений афект».

Страх як стан психіки і як культурологічний синдром масових настроїв дозволяє припустити, що суб'єктивні та об'єктивні виміри страху мають подібну психофрактальну структуру. Соціальні страхи – це соціальні конструкти, що склалися внаслідок соціокультурних комунікацій, вони набуваються у міру соціалізації людиною як відповідна реакція на відносини з оточуючими у відповідному соціальному середовищі. У суспільній свідомості страх відображується як репертуар різних за масштабом та наслідками впливу небезпек та загроз («набір» соціальних страхів), які у широкому значенні визначаються як страх певних об'єктів та ситуацій соціальної взаємодії, де кожна з форм страху є релевантною джерелу небезпеки. До соціальних форм страху належать страх старості чи-то смерті, перед невідомим й майбутнім, долею чи Богом, страх покарання, тероризму, страх втратити владу тощо. Такі страхи є безпосередньо включеними у рольові відносини, «сформованими роллю» (за С. Шот), та обумовлені присутністю «узагальненого іншого», а також мають стійкий зворотній зв'язок із соціальною ситуацією.

На тлі подальшого руйнування соціальних норм, що існували впродовж багатьох десятиліть, поглиблення соціальної невизначеності, розчинення ідеологічних засад і звичних форм соціального контролю, які консолідували суспільство, вплив страху як регулятора поведінки і взаємодії (зокрема, й масової поведінки) істотно посилюється порівняно з періодами відносно спокійного, стабільного розвитку суспільства, коли роль раціональних компонентів суспільної свідомості була значно вищою. Отже, у кризовому суспільстві страх набуває статусу індикатора реальних та потенційних загроз суспільного розвитку. Віддзеркалений у суспільній свідомості, страх є показником соціальних аномій та оцінкою адаптаційних ресурсів, вказує на джерело загрози й оцінює стан соціальної системи.

Не дивлячись на те, що носієм емоції страху є конкретна особистість, емоційні переживання, переплітаючись у тканині соціальної взаємодії, переходять у надіндивідуальний вимір і відтворюють відповідні соціальні функції. Проведений аналіз показує, що функції страху сьогодні є амбівалентними. Зокрема, сигнально-орієнтаційна функція за страхом зберігається, але більшість сучасних небезпек нечутні й невидимі. Мобілізаційна функція в першій хвилі виявів масових реакцій виявляється, але підсилений сучасним інформаційним полем страх може викликати або деструктивну паніку, або соціальну аномію. Соціалізуюча функція страху дуже сильно залежить від зигзагів політичного курсу країни та ідеологічних преференцій. З метою контролю рівня соціальних страхів або нівелювання їхніх джерел суспільство створює відповідні інституції та установи, наприклад, систему страхування (майна, життя, банківських вкладів тощо) чи інститут гарантій (політичних, економічних, соціальних).

Отже, сучасне розуміння феномена страху значно розширило свої межі, набуваючи пластичних й мінливих рис у різних наукових школах і течіях, що відкриває перспективи налагодження міждисциплінарних зв'язків та переосмислення класичних положень з урахуванням соціального контексту емоційної сфери. Актуальними напрямками досліджень соціального виміру феномена страху є вивчення його місця та ролі у соціальному житті окремих індивідів, груп та спільнот, репертуару страхів та основних механізмів їх актуалізації й функціонування, розкриття сучасних аспектів «катастрофічної свідомості».

Одержано 17.11.2015

Шляхи покращення системи професійної підготовки
правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

УДК 351.74(477)

Г. Ф. Горпинич,

*старший викладач кафедри
спеціальної фізичної підготовки*

Харківського національного університету внутрішніх справ;

В. В. Сергієнко,

*старший викладач кафедри
спеціальної фізичної підготовки*

Харківського національного університету внутрішніх справ;

С. Б. Малолєпший,

*старший викладач
кафедри спеціальної фізичної підготовки*

Харківського національного університету внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ СЦЕНАРІВ З МОДЕЛЮВАННЯ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ ЯК ОСНОВНИЙ МЕТОД ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ ДО НЕСЕННЯ СЛУЖБИ (РОБОТА У МАЛИХ ГРУПАХ)

Навчання працівників правоохоронних органів, перш за все початкова підготовка поліцейських, є важною складовою співпраці, через те, що дозволяє щойно прийнятим працівникам правоохоронних органів отримувати базові знання та практичні навички.

Основні вимоги. Для виконання своїх службових обов'язків працівники поліції повинні засвоїти основні професійні навички. До них відносяться: використання поліцейської техніки, навички спілкування та самоконтролю, а також відповідне володіння спеціальними засобами та вогнепальною зброєю.

Працівники поліції у своїй повсякденній діяльності перебувають у постійному контакті із населенням, через що при виконанні їх службових обов'язків повинні володіти знаннями в області прав людини, засвоїти принципи недискримінації, знати соціальні групи, повинні знати закони, що стоять на сторожі людської гідності; принципи функціонування демократичної громади. Виявляти тверді знання щодо прав людини на життя, свободу, культуру та розвиток, право на освіту, роботу, свободу думки, сумніння, релігії та мирних зборів, а також право на справедливе судове розслідування, права меншин, жінок та дітей, а також керуватись презумпцією невинності.

Працівники поліції повинні вміти охарактеризувати основні принципи демократичної поліцейської діяльності. Вміти

пояснити поняття репрезентативності, відкритості та підзвітності діяльності поліцейських.

Сценарії з моделювання екстремальних ситуацій – це специфічний вид практичного навчання з оперативно-тактичних, тактичних і тактико-спеціальних дисциплін, до яких входить і спеціальна фізична підготовка, при якому працівники поліції на тлі єдиної оперативно-тактичної обстановки набувають, закріплюють і поглиблюють теоретичні знання і практичні навички щодо оцінки обстановки, прийняття рішення із організації дій у надзвичайних ситуаціях та забезпечення ними в таких умовах збереження належного громадського порядку.

Одночасно групові вправи дають можливість удосконалювати навички.

Працівників поліції у веденні необхідної в таких ситуаціях документації. Навчання проводять на картах у класах, полігонах і на місцевості на основі конкретної оперативної тактичної обстановки. Під час групових вправ всі працівники поліції, як правило, грають одні й ті ж ролі, виконуючи функції відповідної посадової особи. Дії правопорушників та порушників громадського порядку виконує керівник занять або за необхідності створена група, яка підіграє.

Особливість організації групових вправ полягає у тому, що їх проводять для вирішення завдання, яке поєднують із загальним задумом і оперативно-тактичною обстановкою. На кожній із групових вправ послідовно опрацьовують певні питання, при цьому кожна наступна вправа є продовженням і розвитком попередніх.

Для виконання своїх професійних обов'язків поліцейський повинен удосконалювати основні професійні навички, до яких відносяться використання спеціальної поліцейської техніки, навички спілкування та самокерування, а також впевненого володіння вогнепальною зброєю.

Ефективна та функціональна фізична підготовка є суттєвою частиною правоохоронної діяльності. У цьому плані необхідними є три аспекти підготовки працівників поліції до виконання ними професійних обов'язків: загальна фізична підготовка, спортивне тренування та самооборона.

Застосування сили та вогнепальної зброї. Для захисту своїх громадян держава наділяє поліцію правом застосування сили, що передбачає використання засобів фізичного впливу (спеціальних засобів). Але застосування сили поліцією повинно бути законним, необхідним лише для захисту громадян і пропорційним для вирішення ситуації мирним шляхом. Найвищим

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

пріоритетом поліції завжди повинно бути повага та захист життя. Працівники поліції із великою пересторогою повинні приймати рішення щодо застосування сили, яке відповідає розміру її інтенсивності, протягу, масштабу, засноване на обліку всіх факторів, направлене на досягнення легітимної мети охорони громадського порядку. Вони повинні захистити громадянина чи себе, не наражаючи при цьому без необхідності загрози позбавлення життя іншої людини.

Правила застосування гумового кийка. Гумовий кийок застосовується, коли вичерпано заходи профілактичного впливу на правопорушника і під час припинення протиправного діяння, яке не являє собою велику суспільну небезпеку (передбаченого адміністративним законодавством України) при вчиненні злісної непокори законному розпорядженню або вимозі працівника поліції під час виконання ними обов'язків щодо охорони громадського порядку.

Застосування сльозогінних речовин дратівливої дії в аерозольних упаковках. Ці речовини застосовуються, коли вичерпано заходи профілактичного впливу на правопорушника і під час припинення протиправних діянь, що не являють собою великої суспільної небезпеки і передбачені адміністративним законодавством, при вчиненні злісної непокори законному розпорядженню або вимозі співробітника поліції під час виконання ними обов'язків щодо охорони громадського порядку.

Сльозогінні речовини дратівливої дії в аерозольних упаковках застосовуються на відстані 90 см протягом 1–2 секунд в ділянку грудей.

Правила застосування кайданків. Кайданки застосовуються, коли вичерпано заходи профілактичного впливу на правопорушника і під час припинення протиправного діяння при вчиненні злісної непокори законному розпорядженню або вимозі працівника поліції під час виконання ними обов'язків щодо охорони громадського порядку; для захисту громадян та самозахисту від протиправних дій, якщо життю, здоров'ю оточуючих, працівника поліції загрожує небезпека.

Правила застосування вогнепальної зброї. При роботі в парі по затриманню злочинця і його обшуку, підхід до останнього повинен бути при 90 градусів, і ні в якому разі не один проти одного. Під загрозою зброї треба примусити підозрюваного повернутися до вас спиною з піднятими руками або стати на коліна з руками за голову, тим самим убезпечивши себе від можливого нападу з його боку. Співробітник, який обшукує затриманого, прибирає автомат за спину, залишаючи руки

вільними. Напарник знаходиться позаду на відстані 3-4 метри під кутом 90 градусів до свого товариша і працює відносно його місця знаходження. Необхідно пам'ятати, що при переході напарника перед вами ствол вашої зброї опускається вниз, палець контрольний, після переходу напарника ствол піднімається, ви контролюєте протилежну сторону.

Відсутність злагодженості у діях групи при виконанні першого маневру по уходу з лінії вогню, неправильне зайняття вогневої позиції напарником або членами бойової групи, неузгодженість подальших перешиків, відсутність закріпленої навички на перешиків: розосередження, зосередження, перегруповання, розділення і об'єднання мікрогруп – приводять до невиконання поставлених завдань.

На сучасному етапі структура побудови, завдання і функції діючої системи МВС України набули докорінних еволюційних змін. Стандартні методи викладання (лекції, практичні заняття та ін.) обов'язково повинні доповнюватись іншими нестандартними, перспективними для широкого використання методиками, такими, як групові вправи (сценарії з моделювання екстремальних ситуацій). Ефективність такого комбінування стандартних поряд із нестандартними методиками проведення занять нам доводить зарубіжна практика. Наше завдання – закріпити та активно використовувати їх у викладанні дисципліни «Спеціальна фізична підготовка».

Одержано 19.11.2015

УДК 351.743(477)

Д. С. Денисюк,

кандидат юридичних наук,

докторант ад'юнктури та докторантури

Харківського національного університету внутрішніх справ

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ КАДРОВОЇ РОБОТИ В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ: ПРОЦЕСУАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Останні події в нашій державі довели, що реформи започатковані в нашій державі не дадуть запланованих результатів, без належного кадрового забезпечення органів внутрішніх справ та відповідального і якісного виконання працівниками останніх службових обов'язків. Зниження рівня службової дисципліни серед особового складу, низький рівень професіоналізму, факти зради інтересам служби обумовлюють необхідність

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

вдосконалення сутності кадрової роботи в органах внутрішніх справ.

Нині гостро постало завдання запровадження оновленої системи роботи з кадрами органів внутрішніх справ, яка була адекватна реаліям України та потребам радикальних реформ, що проводяться в правоохоронних органах. Адже професіоналізм працівників органів внутрішніх справ – це результат інтелектуальної діяльності, невід’ємною складовою якої є безперервне підвищення рівня знань та вдосконалення форм і методів роботи, до чого необхідно спонукати працівників і відповідно вдосконалювати систему заохочення професіоналів і набуття професіоналізму.

Отже, існує безпосередня залежність ефективності функціонування органів внутрішніх справ України від якісного кадрового потенціалу, що суттєво впливає на стан безпеки в суспільстві, захищеність прав і законних інтересів громадян.

Кадрова політика є одним із дієвих засобів підвищення ефективності функціонування системи органів державного апарату і реалізується шляхом формування кадрового складу професійних державних службовців, які володіють необхідними якостями державного та суспільного служіння.

Поняття кадрової політики має різне трактування вченими. Так, деякі автори розглядають кадрову політику як відносини з приводу навчання, добору, виховання і розстановки управлінських кадрів, треті – як добір, розстановку і висування кадрів, зайнятих виконанням управлінських функцій на різних рівнях управління. Слід зазначити, що в даних визначеннях кадрова політика зводиться по суті або до питання підготовки кадрів, або тільки до кадрової роботи. Крім того, деякі автори, розглядають кадрову політику у «широкому» та «вузькому» розумінні. Вони виділяють серед багатьох управлінських функцій спеціалізовану функцію, яка безпосередньо спрямована на предмет діяльності – управління трудовими ресурсами та іменують її кадровою роботою. Це, на їхню думку, більш вузьке поняття, ніж термін «кадрова політика», яка містить в собі конкретну діяльність по формуванню кадрів апарату управління.

У свою чергу, сутність державної кадрової політики, на думку Л. В. Романюк, полягає у залученні, закріпленні і використанні в органах виконавчої влади висококваліфікованих спеціалістів, у створенні умов щодо реалізації ними професійного потенціалу для успішного виконання посадових обов’язків і забезпечення ефективного функціонування органів державної

влади. Головною метою державної кадрової політики є формування такого кадрового потенціалу, який може забезпечувати ефективне функціонування і розвиток державного апарату на професійному, кваліфікаційному і діловому рівнях.

Кадровий потенціал на державній службі, це сукупна здібність кадрів державних службовців до ефективного виконання посадових обов'язків, яка досягається шляхом професійного виховання, практичних навиків, досвіду та інших службових ресурсів. Кадровий потенціал державної служби розглядається в якості ключового фактора, який визначає ефективність державної влади на всіх рівнях. Це розробка курсу дій, змін в структурі, стилі та системах управління, взаємодії людини та держави.

Велике значення для створення дієвого кадрового потенціалу має його програмування й планування, а також підготовка резерву кадрів. Основними принципами такої роботи повинні бути: цілеспрямованість, своєчасність, законодабезпечення, конструктивність і в кінцевому результаті – ефективність.

Основними цілями реалізації державної кадрової політики повинно бути: розроблення механізмів залучення до роботи у сферах державного управління висококваліфікованих фахівців, успішних підприємців, працівників фінансово-економічної сфери, здібних випускників вищих навчальних закладів; відновлення технології добору кадрів для зайняття управлінських посад із числа працівників, що мають досвід роботи на посадах нижчого рівня у відповідній сфері діяльності; формування дієвого кадрового резерву на зайняття керівних посад у сферах державного управління; посилення вимог до моральних якостей осіб, які залучаються до управлінської діяльності, з метою уникнення можливих проявів корупції, запобігання виникненню конфлікту інтересів, удосконалення процедури дисциплінарного провадження; впровадження сучасних технологій управління персоналом для успішного вирішення виробничих і управлінських завдань у державному секторі економіки; відновлення профорієнтаційної роботи серед молоді; державна підтримка цільових науково-практичних досліджень у сфері розвитку людського потенціалу; підготовка та професійний розвиток вищих керівних кадрів державної служби, здатних забезпечити ефективність державної політики у сфері державного управління та лідерство у проведенні адміністративної та економічної реформ.

В умовах сьогодення, особливо гостро в цьому питанні постає перед органами внутрішніх справ України завдання щодо кадрової роботи: прогнозування потреби у підготовці кваліфікованих кадрів та фахівців з вищою освітою в усіх сферах забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України; формування та забезпечення виконання державного замовлення на підготовку кваліфікованих кадрів та фахівців з вищою освітою відповідно до визначених державою пріоритетів соціально-економічного розвитку; розроблення національної системи оцінювання якості освіти; проведення оптимізації державних стандартів вищої освіти; створення сучасної методики розроблення державних стандартів професійно-технічної освіти; підвищення престижу робітничих професій; реформування системи професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти з метою забезпечення здобуття якісної освіти; напрацювання механізму державного гарантування працевлаштування та кар'єрного росту після здобуття післядипломної освіти; удосконалення законодавства з метою спрощення умов та процедури ліцензування діяльності з надання освітніх послуг для забезпечення оперативного реагування навчальних закладів на потреби ринку праці; реформування системи підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів на основі модернізації форм і методів навчання з урахуванням специфіки галузі чи сфери управління; переорієнтація системи підвищення кваліфікації на надання спеціальних знань, формування вмінь, необхідних для виконання роботи за певною професією, посадою; формування узгодженої системи оцінювання отриманих знань, умінь та навичок за результатами підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації згідно з вимогами, необхідними для виконання роботи за певною професією, посадою, а також формування системи оцінювання під час добору фахівців; запровадження системи безперервного професійного навчання кадрів.

Таким чином, під кадровою роботою в органах внутрішніх справ, слід розуміти врегульовану нормами адміністративно-процесуального права систематичну цілеспрямовану діяльність спеціально уповноважених підрозділів (посадових осіб) щодо реалізації кадрової політики із прогнозування та планування, добору, розстановки кадрів, підвищення їхньої кваліфікації та кар'єрного росту, а також оцінювання якості службової діяльності працівників органів внутрішніх справ України.

Одержано 19.11.2015

УДК 342.951

Г. В. Джагунов,

кандидат юридичних наук, доцент,

заступник начальника факультету № 3

з навчально-методичної роботи

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ДІЛЬНИЧНОГО ІНСПЕКТОРА: ПИТАННЯ СЬОГОДЕННЯ

Нині в Україні виникла нова соціально-політична ситуація, яка привела до змін у державному устрої та його системі, викликала перетворення в законодавчій, виконавчій, судовій гілках влади, привела до переосмислення значення, функцій і завдань місцевого самоврядування, системи, структури, завдань і функцій органів виконавчої влади, інших державних інституцій, їх місця і ролі в вирішенні державних і суспільних проблем, зміни пріоритетів та напрямків суспільного розвитку, подальшої демократизації всіх напрямків суспільного розвитку, подальшої демократизації всіх напрямків діяльності.

На сучасному історичному етапі суспільство переживає характерний перелом у свідомості прав і свобод людини, встановленням нетерпимості до проявів свавілля в діяльності органів влади, в тому числі і правоохоронних органів. Соціально-економічний розвиток загострило проблему захисту населення від негативного впливу факторів технічного, біологічного, екологічного характеру. Останнім часом у світі спостерігається стійка тенденція до посилення негативних соціально-політичних чинників, що вже повною мірою стосується й України.

У результаті таких небезпечних явищ як економічні, соціальні та політичні кризи і конфлікти, релігійний фанатизм, військові протистояння, поширення організованої злочинності, тероризму і т.п. виникають особливі умови життя суспільства, які можуть вимагати тимчасового обмеження прав і свобод людини, громадянина, тобто - екстремальні.

У зв'язку з необхідністю реформування в цілому державного управління, і зокрема служби в органах внутрішніх справ, на наш погляд надзвичайно загострилась проблема особи дільничного інспектора, його професійної підготовки, а також і людського фактору у цій сфері. Розв'язання даного питання, в першу чергу пов'язується з оцінкою таких складових, як відношення людини до служби і навпаки держави до нього, професіоналізму працівника та відповідальності за виконання службових обов'язків і дисципліни.

З цього приводу можна привести слова одного з відомих мислителів ХХ-го століття П. А. Сорокіна: «Соціально значущі професії – ті, котрі пов'язані з функціями організації і контролю. Це – люди, що нагадують машиніста локомотива, від якого залежить доля всіх пасажирів у потязі. Професійні групи, що здійснюють базові функції соціальної організації і контролю, поміщені в центрі «двигуна суспільства» ... Таким чином, ми можемо сказати, що в будь-якому даному суспільстві більш професійна робота складається в здійсненні функцій організації і контролю й у більш високому рівні інтелекту, необхідного для її виконання, у більшій привілейованості групи й у більш високому ранзі, який вона займає в міжпрофесійній ієрархії, і навпаки».

Фахова підготовка дільничного є одним з етапів оволодіння професією та являє собою певну сходинку особистої професійної біографії на шляху до самореалізації. Під фаховою підготовкою дільничного ми розуміємо цілеспрямований і організований процес оволодіння знаннями, уміннями і навичками, потрібними для успішного виконання оперативно-службових завдань, який дозволяє здійснювати підготовку особистості до професійної діяльності.

На процес професійного становлення майбутніх дільничних у вищому навчальному закладі впливає низка факторів, які можна звести до: внутрішніх, що, у свою чергу поділяються на біологічні (тобто ті, які пов'язані із біологічною сутністю людини, станом її здоров'я, спадковістю тощо) та психологічні (стосуються внутрішніх психічних реакцій і процесів суб'єкта); зовнішніх, соціальних (пов'язані із соціальним розвитком та соціалізацією людини).

Процес професійного розвитку майбутніх правоохоронців також визначається особливістю умов, які можна звести до зовнішніх (організаційно-педагогічні, соціально-психологічні) та внутрішніх (особливості когнітивних процесів, мотивація, система цінностей, суб'єктивна активність, особистісний досвід).

Треба зазначити, що першою особою, яка спілкується з населенням, є дільничний інспектор міліції. Наприклад, з жертвою насильства в сім'ї. Крім припинення самого акта насильства, профілактичної роботи з кривдником, інших дій, які він виконує згідно зі своїми професійними обов'язками, дільничний інспектор може надати, виходячи з конкретних обставин, й іншу допомогу жертві насильства. Він має пояснити жертві, які її права порушено і в який спосіб вона може їх захистити. Дільничний інспектор також може порадити, до яких установ

та організацій, зокрема громадських, може звернутися жертва, і яку допомогу може надати кожна з організацій. Дільничний інспектор як авторитетна і неупереджена особа, яка користується довірою учасників сімейного конфлікту, може також виступити посередником у вирішенні конфлікту.

Дільничний інспектор повинен розуміти і пам'ятати, що жоден сигнал не можна сприймати легковажно, що кожне втручання має індивідуальний характер. На жаль, дільничні інспектори міліції інколи формально ставляться до розгляду заяв, повідомлень громадян, унаслідок чого правопорушники залишаються не покараними.

При виконанні своїх службових обов'язків важливо знати і володіти навичками ділового спілкування, вміти зацікавити співрозмовника у спільній праці, і коли це потрібно продемонструвати свою зацікавленість у взаємодії.

В діяльності кожного дільничного інспектора міліції часто виникають ситуації, коли він вимушений діяти згідно зі своїми моральними поняттями добра і зла, справедливості, честі, гідності, притому єдиним суддею правильності дій виступає його моральність. В моральному обліку дільничного особливе місце займають його професійна честь та професійна гідність.

Таким чином, від цих складових залежить здатність дільничного інспектора визначати з урахуванням умов і реальних можливостей найбільш ефективні шляхи та способи реалізації поставлених перед ним завдань у межах нормативно визначених повноважень.

Одержано 11.12.2015

УДК 351.743(477)

О. В. Джафарова,

кандидат юридичних наук, доцент,

професор кафедри адміністративної діяльності ОВС

факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ «ЕКСТРЕМАЛЬНІ УМОВИ ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ»

Завдання розбудови в Україні демократичної правової держави вимагають проведення в системі органів внутрішніх справ якісно нової моделі проходження служби. Оскільки останні події в нашій державі довели, що органи внутрішніх

справ при виконанні своїх обов'язків мають справу з новими загрозами як національній безпеці так і безпеці громадян. Зміни в цій сфері не терплять зволікання. Справа ускладнюється тим, що реформування органів внутрішніх справ доводиться здійснювати в несприятливих умовах, а саме в екстремальних умовах, що призводить до збільшення навантаження на особовий склад державних службовців органів внутрішніх справ. Служба в органах внутрішніх справ є одним з багатогранних та надзвичайно відповідальних видів професійної діяльності, що пред'являє до службовця різноманітні вимоги. І, крім того практика правозастосування вимагає нормативного закріплення категорій, які визначають порядок проходження служби в органах внутрішніх справ. Такою категорією на сьогодні є «екстремальні умови проходження служби». Аналіз законодавчої бази та наукової літератури не дає відповіді на запитання щодо змісту цієї категорії. При цьому, саме остання дуже часто застосовується, коли мова йде про діяльність органів внутрішніх справ. Аналіз наукової літератури свідчить, що більшість вчених аналізують категорію «екстремальні умови» через суб'єктивне сприйняття працівником органів внутрішніх справ об'єктивних обставин за яких необхідно виконувати покладені на них функції. Однак, ми вважаємо, що визначення категорії «екстремальні умови» через призму суб'єктивного сприйняття певної особою зовнішніх факторів є не доцільним, оскільки в основі останнього закладені оціночні категорії, які в кожної людини в залежності від стану здоров'я, віку, виховання та професіоналізму є різними. Тобто, для однієї людини несення служби по охороні громадського порядку, коли йде сильна злива – це екстремальні умови, а для іншого це буденна ситуація. Отже, давати визначення певної правової категорії, базуючись на оціночних, суб'єктивних поняттях є не доречним та таким, що ускладнює правозастосування.

На нашу думку, з правової позиції екстремальні умови проходження служби в органах внутрішніх справ – це тимчасові об'єктивні обставини, які ускладнюють виконання працівниками органів внутрішніх справ, покладених на них обов'язки щодо охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку та потребують мобілізації внутрішніх психологічних та професійних ресурсів виконавця.

Одержано 20.11.2015

УДК 343.337.4

І. В. Євтушенко,

*аспірант кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ СИЛ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ У ВРЕГУЛЮВАННІ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Складна воєнна обстановка, що склалася наразі в Україні, демонструє появу збройного конфлікту, що загрозово впливає на стан забезпечення національної безпеки. Хід проведення антитерористичної операції в Донецькій та Луганських областях підтверджує це твердження. За таких обставин організаційно-тактичні засади застосування сил охорони правопорядку у врегулюванні збройних конфліктів на території України потребують особливої уваги.

За загально визначеним міркуванням серед науковців сектору безпеки і оборони держави, службово-бойова діяльність сил охорони правопорядку є видом правоохоронної діяльності, яка притаманна військовим формуванням і правоохоронним органам спеціального призначення сектору безпеки і оборони держави і реалізується шляхом виконання правоохоронних завдань переважно через службову діяльність правоохоронними методами, а при загостренні обстановки також військовими (бойовими) методами.

Аналізуючи останні наукові дослідження можна прийти до висновку, що основними силами охорони правопорядку є підрозділи органів внутрішніх справ, органи та підрозділи Служби безпеки України, військові частини та з'єднання Національної гвардії України, підрозділи Державної прикордонної служби України та Військова служба правопорядку Збройних Сил України. До того ж, в умовах здійснення бойових дій, до сил охорони правопорядку можливо віднести Управління державної охорони України, Державну пенітенціарну службу України, Державну службу з надзвичайних ситуацій та Збройні Сили України, що також можуть виконувати правоохоронні функції за цих умов.

Наразі в Україні склалась ситуація, що теорія службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку потребу нового розвитку в умовах врегулювання збройного конфлікту всередині держави. Питання нормативно-правового забезпечення

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

виходять на передній план та невід'ємно супроводжують організаційно-тактичні засади застосування сил охорони правопорядку.

Особливе значення серед нормативно-правових актів займає Стратегія національної безпеки України, прийнята рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 06.05.2015 р. “Про Стратегію національної безпеки України” та введена в дію Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287 (далі – Стратегія).

В розділі 4 Стратегії (Основні напрями державної політики національної безпеки України) в підрозділі 4.2 визначені заходи з створення ефективного сектору безпеки і оборони, основними з яких є: комплексне вдосконалення законодавства з питань національної безпеки і оборони України; централізоване управління сектором безпеки і оборони у мирний час, у кризових ситуаціях, що загрожують національній безпеці, та в особливий період; міжвідомчу координацію і взаємодію; удосконалення державної системи стратегічного планування, створення єдиної системи моніторингу, аналізу, прогнозування та прийняття рішень у сфері національної безпеки і оборони, забезпечення ефективної координації та функціонування єдиної системи ситуаційних центрів профільних органів державної влади сектору безпеки і оборони та ін.

Не менш важливе значення має Воєнна доктрина України прийнята рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року “Про нову редакцію Воєнної доктрини України” та введена в дію Указом Президента України від 24.09.2015 № 555/2015, що є системою поглядів на причини виникнення, сутність і характер сучасних воєнних конфліктів, принципи і шляхи запобігання їх виникненню, підготовку держави до можливого воєнного конфлікту, а також на застосування воєнної сили для захисту державного суверенітету, територіальної цілісності, інших життєво важливих національних інтересів.

У Воєнній доктрині у розділі II підрозділі 11 визначені загрози воєнній безпеці України, що можуть бути реалізовані за такими сценаріями збройних конфліктів: збройний конфлікт всередині держави, інспірований Російською Федерацією з намаганням відокремити від України адміністративно-територіальні одиниці у східних та південних регіонах України, за участю не передбачених законом збройних формувань, терористичних угруповань у взаємодії з політичними, неурядовими, етнічними, релігійними або іншими організаціями; збройний

конфлікт на державному кордоні України, зокрема прикордонні збройні інциденти (провокації, сутички) з регулярними або нерегулярними силами Російської Федерації, не передбаченими законом збройними формуваннями.

Таким чином, виходячи з ви ще зазначеного, основою організаційно-тактичних засад застосування сил охорони правопорядку у врегулюванні збройних конфліктів на території України є виконання наступних службово-бойових завдань:

- введення та підтримання воєнного або надзвичайного стану в державі чи в окремих її місцевостях;

- проведення загальної або часткової мобілізації, повного або часткового розгортання Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних органів спеціального призначення та приведення їх у готовність до виконання завдань;

- здійснення заходів щодо територіальної оборони і цивільного захисту;

- посилення охорони та захисту державного кордону України;

- локалізація та нейтралізація воєнного конфлікту з метою недопущення його ескалації;

- координація відповідно до чинного законодавства діяльності органів та підрозділів сил охорони правопорядку в інтересах ліквідації воєнного конфлікту і відсічі збройній агресії.

Одержано 08.12.2015

УДК 351.74-055.2

В. А. Євтушок,

*старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
факультету № 3*

Харківського національного університету внутрішніх справ;

В. О. Куценко,

*викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
факультету № 3*

Харківського національного університету внутрішніх справ

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ПРИ ФОРМУВАННІ СПЕЦПІДРОЗДІЛІВ

Вважається, що більшість чоловіків по своїй суті бійці або, скажімо делікатніше, повинні бути бійцями. Що ж стосується жінок, то природа створила їх для продовження життя, а не для її насильницького припинення. Війна – справа чоловіків. Більшість жінок в складних ситуаціях внутрішньо схильні

поступатися чоловікам, підкорятися їх волі або хоча б погоджуватися з ними. Такий вплив на жіночу психіку чинників культури (дитячих казок, романів, кінофільмів), а також генетичних факторів.

Біологічна відмінність дуже точно визначала суспільні ролі чоловіка та жінки. Було цілком виправданим, що чоловіки виконують важку фізичну працю, а жінки залишаються вдома й виховують дітей. Однак тепер, особливо у двадцять першому сторіччі, відбулася велика революція, знищивши біологічного чоловіка й біологічну жінку, чи принаймні призвівши до того, що біологічна відмінність між ними стала взагалі неістотною для суспільної організації ролей. Технологічна революція, котра зробила домінантною у суспільстві працю розумову, а не фізичну. Хоча тепер уже немає біологічної відмінності, характерної для минулих часів, – ледь не 25-ти століть патріархального суспільства, єдиного, яке донині знало людство залишається психологічна відмінність між статями.

У всі часи успіх в бою вирішувало не найдосконаліша зброя, а людина. Вона управляють могутньою військовою технікою, від її морально-бойових якостей, патріотизму, духовних сил залежить в кінцевий рахунок рішення поставлених завдань. Виходячи з цього, питання виховання жінок-військовослужбовців, підтримання в них високої професійної підготовки і міцної військової дисципліни, постійної готовності і здатності виконати свій обов'язок по захисту інтересів українського народу були, є і будуть головним змістом виховної роботи в Збройних Силах.

У країнах Північної Європи жінки домоглися законодавчого закріплення рівних з чоловіками можливостей по заняттю будь-яких посад і одержання освіти у військових навчальних закладах. Комплектування національних збройних сил жінками здійснюється виключно на добровільній основі.

Жінки у збройних силах країн Європи служать на тих же умовах, що і чоловіки. Вони можуть займати рівні з чоловіками посади (за винятком спеціальних сил армії і флоту), а також залучатися до участі в бойових операціях.

Жінки-військовослужбовці активно залучаються до участі в міжнародних миротворчих операціях за межами національної території.

У Збройних Силах України жінок-військовослужбовців близько 10 %, або 17 тис. Всього 3 % жінок мають офіцерське звання.

У червні 2009р. Державна служба охорони при Міністерстві внутрішніх справ презентувала спеціальну групу жінок-охоронців. Таку спецгрупу створено вперше в системі державного охоронного відомства. Кожна жінка з цієї групи пройшла курс навчання та є досвідченим співробітником МВС. Крім того, протягом тривалого періоду кожна з дівчат інтенсивно займалася рукопашний боєм, стрільбою, а також відпрацьовувала супровід VIP-персон.

Спецпідрозділ поліції охорони «Титан» – це елітна частина Управління поліції охорони. «ТИТАН» забезпечує охорону власності фізичних та юридичних осіб, захист фізичних осіб від злочинних посягань. На думку фахівців, рівень професійної підготовки працівників «Титана», є одним із найкращих в Європі.

В обов'язки працівника спецпідрозділу входить:

- забезпечення особистої безпеки фізичних осіб, у тому числі іноземних громадян;
- охорона та супроводження туристичних груп;
- охорона особливо важливих об'єктів, підприємств, установ, організацій, кредитно-фінансових установ, місць проведення масових заходів;
- охорона власності юридичних і фізичних осіб у місцях їх постійного проживання або тимчасового перебування;
- супровід цінних вантажів і їх охорона, супровід і охорона підкацизних товарів, що прямують транзитом через територію України;
- охорона грошових знаків, цінних паперів;
- інкасація в місцях, не охоплених централізованою службою інкасації, і перевезення цінностей;
- супровід і охорона касирів з грошовими знаками, осіб з цінними паперами та іншими матеріальними цінностями;
- охорона вантажів за замовленням митних органів.

Сьогодні підрозділ «Титан» існує при кожному обласному управлінні внутрішніх справ України. Бійці спецпідрозділу носять польову форму чорного кольору. Озброєні переважно пістолетами Макарова і АКСУ. Звичайно заступають на чергування в бронежилетах, в окремих випадках – в касках. Крім вогнепальної зброї мають стандартним арсеналом спецзасобів української поліції – гумовими кийками, наручниками, балонами з газом дратівливої дії («Терен-4М»). У більшості співробітників жіночої статі існують прекрасні навички в рукопашному бою та стрільби з ПМ. До речі, жінки-з різних загонів «Титану» регулярно стають переможцями всеукраїнських і міжнародних конкурсів охоронців.

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

Ці «залізні леді» здатні витримувати суворі фізичні та моральні навантаження нарівні з чоловіками, а в деяких аспектах навіть перевершувати їх.

Одержано 29.05.2015

УДК 343.73

В. В. Єфімов,

кандидат юридичних наук

доцент кафедри оперативно-розшукової

діяльності та спеціальної техніки

Дніпропетровського державного університету

внутрішніх справ

ЩОДО ФАКТОРІВ ЗАГРОЗ ОСОБИСТІЙ БЕЗПЕЦІ ПРАЦІВНИКІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПРИ ВИКОНАННІ СЛУЖБОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ

Повсякденні дії оперативних працівників Національної поліції України прямо залежать від професійної захищеності працівників ОВС, виявлення та зменшення факторів, які знижують рівень безпеки їхньої діяльності. Належний рівень забезпечення безпеки оперативних працівників кримінальної поліції значною мірою залежить від знання та урахування факторів, що можуть підвищувати вірогідність виникнення небезпечних ситуацій, настання трагічних випадків під час виконання службових обов'язків та головних причин, що сприяють їх скоєнню. У спеціальній літературі під трагічними випадками розуміються як загибель працівників, так і їх поранення, травми, нещасні випадки внаслідок порушення правил особистої безпеки, психотравми, заподіяння працівникам різного роду шкоди. Випадки надзвичайних подій завжди обумовлені рядом обставин, які роблять їх якщо не неминучими, то вельми вірогідними, створюючи для цього відповідну обстановку. На думку більшості дослідників, вказані фактори не можна викоренити до кінця. Вони притаманні самій професійній діяльності працівника кримінальної поліції.

Аналіз наукових джерел управління персоналом дозволяють зробити висновок, що головними факторами, що призводять до трагічних випадків в організаціях, називають небезпечні умови професійної діяльності та небезпечні дії з боку працівників. Не виключення з цього правила і професійна діяльність осіб рядового та начальницького складу в оперативних підрозділах кримінальної поліції України.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію», Національна поліція в Україні – державний правоохоронний орган, діяльність якого спрямована на реалізацію державної політики у сфері: захисту прав, свобод і законних інтересів громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства (надалі – громадян, осіб); захисту об'єктів права власності; протидії злочинності; охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки.

Раніше більшість дослідників до головних завдань органів внутрішніх справ відносили: захист прав і свобод громадян, інтересів суспільства й держави від протиправних посягань; охорону громадського порядку та забезпечення громадської безпеки; участь у розробленні та реалізації державної політики щодо боротьби зі злочинністю; забезпечення запобігання злочинам, їх припинення, розкриття і розслідування, розшук осіб, які вчинили злочини, вжиття заходів щодо усунення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень; забезпечення реалізації державної політики з питань громадянства; забезпечення проведення паспортної, реєстраційної та міграційної роботи; організація роботи, пов'язаної із забезпеченням безпеки дорожнього руху та пожежної безпеки; здійснення на договірних засадах охорони майна всіх форм власності. Перераховані завдання є загальними і обов'язковими до виконання працівниками всіх структурних підрозділів незалежно від направленості виконуваної роботи і покладених на них безпосередніх обов'язків.

Окрема група факторів, яку виділяють дослідники, що впливають на рівень безпеки діяльності працівників кримінальної поліції, має здебільшого суб'єктивний характер і стосується поведінки останніх в процесі виконання посадово-функціональних обов'язків. Специфіка функціонування кримінальної поліції – головна передумова небезпечного характеру професійної діяльності оперативних працівників. Життя, здоров'я, честь, достоїнство та недоторканість оперативних працівників кримінальної поліції заходиться в більшій небезпеці, ніж життя, здоров'я, честь, достоїнство та недоторканість інших категорій зайнятого населення. Отже, оперативні працівники є особливою категорією працюючих в Національній поліції і потребують більш дієвих заходів щодо забезпечення безпеки їх діяльності.

Умови оперативно-службової діяльності дослідниками визначаються як комплекс заходів, що забезпечують ефективне виконання працівником кримінальної поліції своїх професійних

обов'язків. До них відносять: режим праці та відпочинку; порядок та умови оплати праці; матеріально-технічне забезпечення; санітарно-побутові умови; систему засобів соціального захисту.

Домінує думка, що професійна деформація працівників оперативних підрозділів Національної поліції може залежить від сили деформуючого впливу багатьох детермінант. Однією з передумов деформації особистості оперативного працівника є стресові фактори, які безпосередньо впливають на його морально-психологічну стійкість. Масив стресових факторів, що діють протягом тривалого періоду або мають підвищену інтенсивність, можуть створити такі наслідки професійної деформації, як дратівливість, байдужість, відсутність ініціативи з звууженням кола інтересів, зниження професійної активності.

Фактори, які впливають на зниження безпеки діяльності працівників кримінальної поліції дослідниками, поділяються на дві основні групи. Перша група факторів пов'язана з особливостями правоохоронних цілей, функцій, завдань органів служб та підрозділів; друга – з професійною діяльністю працівників Національної поліції. Причому друга група факторів є похідною від першої. Об'єктивні умови функціонування органів внутрішніх справ обумовлюють вимоги до професії правоохоронця, останні, у свою чергу, є підґрунтям до виникнення численних факторів зниження безпеки діяльності працівників другої групи.

Небезпечних факторів безліч. Наприклад: виконання посадово-функціональних обов'язків, пов'язаних з розшуком і затриманням озброєних злочинців; недостатньо продумані й узгоджені дії працівників; відсутність необхідного рівня професійних знань, умінь та навичок; відсутність відповідної екіпіровки з зброї, спеціальних засобів; невміння швидко оцінити обстановку; відсутність належного контролю за несінням служби працівниками з боку керівництва; порушення нормативних приписів; відсутність належного матеріально-технічного забезпечення та соціального-правового захисту.

Головним принципом діяльності органів та підрозділів Національної поліції України є суворе дотримання законності. Це вимагає від кожного працівника неухильного дотримання вимог Конституції та законів України, з високою відповідальністю виконувати Присягу, постійно вдосконалювати професійну майстерність, підвищувати рівень культури всіяко сприяти зміцненню авторитету Національної поліції.

На жаль доводиться констатувати, що мають місце непоодинокі випадки, коли окремі працівники безвідповідально ставляться до виконання своїх функціональних обов'язків щодо забезпечення правопорядку, перевищують посадові повноваження, зраджують інтересам служби, негідно поведуться в побуті. За матеріалами службових розслідувань, причинами такого становища є недоліки в організації служби, прорахунки в забезпеченні належної професійної підготовки працівників, недостатня увага з боку керівництва щодо організації роботи з психологічного забезпечення. Не завжди активну позицію у виявленні та викорененні недоліків займають працівники управлінських ланок. Відсутня дієва система контролю за якістю несення служби. Нерідко замість глибокого аналізу фактичного стану справ віддається перевага лише вивченню службової документації. Непоодинокі прояви лібералізму стосовно посадових осіб, які недобросовісно ставляться до виконання своїх обов'язків. Все це призводить до зниження оперативно-службової службово-бойової активності працівників, ослаблення їх виконавської дисципліни, сприяє грубим порушенням внутрішнього розпорядку в підрозділах.

Одержано 18.11.2015

УДК 343.985:349.412.2

І. В. Єфімова,

*провідний фахівець юридичного факультету
Університету митної справи та фінансів*

ЩОДО ЗАХОДІВ ТА ЗАСОБІВ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКІВ МИТНОЇ СПРАВИ ПРИ ВИКОНАННІ СЛУЖБОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ

Загрози, що впливають на безпеку суддів, працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, в останні роки набула особливого значення у зв'язку із загостренням криміногенної ситуації у державі, появою нових небезпечних форм організованої злочинності. У періодичних виданнях, зокрема електронних, акцентується увага про нагальну потребу створення належних умов забезпечення безпеки зазначених осіб для здійснення судочинства і виконання правоохоронними органами їх повноважень, а також участі у кримінальному судочинстві суб'єктів кримінальної процесуальної діяльності, які б забезпечували їх надійний захист від тиску, погроз та посягань на життя, здоров'я, житло

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

чи майно при виконанні ними своїх обов'язків і відповідали б міжнародно-правовим стандартам у галузі прав людини (Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою (прийнята 29 листопада 1985 року резолюцією 40 /30 Генеральної Асамблеї ООН).

У науковій літературі наголошується, що за останні роки прийнято низку нормативних актів, які створюють нормативну базу державного механізму забезпечення безпеки суддів, працівників суду і правоохоронних органів та осіб які беруть участь у кримінальному судочинстві. Це Закони України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», відповідні положення Законів України «Про статус суддів», «Про прокуратуру», «Про Національну поліцію», «Про Службу безпеки України», «Про оперативно-розшукову діяльність», Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального, Кримінального процесуального.

На сьогодні в митних органах створена служба власної безпеки, одним із напрямків діяльності якої є здійснення правового захисту працівників митних органів. Крім правового захисту, важливе значення має вирішення питань з матеріального та соціального забезпечення працівників митних органів.

Для забезпечення безпеки працівників митної справи як й для працівників суду і інших правоохоронних органів та їх близьких родичів, недоторканності житла, а також збереження їх майна з урахуванням конкретних обставин можуть бути застосовані відповідно до законодавства такі заходи:

- особиста охорона, охорона житла і майна;
- видача зброї, засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку;
- встановлення телефону за місцем проживання;
- використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження;
- тимчасове розміщення у місцях, що забезпечують безпеку;
- забезпечення конфіденційності даних про об'єкти захисту;
- переведення на іншу роботу, направлення на навчання, заміна документів, зміна зовнішності, переселення в інше місце проживання.

Підставами і приводами для вжиття спеціальних заходів забезпечення безпеки: 1) підставою для вжиття спеціальних заходів забезпечення безпеки осіб є дані, що свідчать про наявність реальної загрози їх життю, здоров'ю або майну;

2) приводом для вжиття спеціальних заходів забезпечення безпеки працівника суду або правоохоронного органу та його близьких родичів може бути: – заява працівника або його близького родича;– звернення керівника відповідного державного органу;– отримання оперативної та іншої інформації про наявність загрози життю, здоров'ю, житлу і майну осіб, які підлягають захисту.

До державних органів, що забезпечують безпосередньо безпеку працівників митної справи, слід відносити:

1) органи, які приймають рішення про застосування заходів безпеки;

Відповідно до ст. 14 ЗУ «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», рішення про вжиття спеціальних заходів забезпечення безпеки щодо захисту працівників органів доходів і зборів приймають керівники органів внутрішніх справ.

2) органи, які здійснюють ці заходи.

У пункті е статті 15 зазначеного вище закону, органи, які здійснюють заходи забезпечення безпеки. Здійснення спеціальних заходів забезпечення безпеки органів доходів і зборів та їх близьких родичів покладається на поліцію.

У разі надходження заяви або повідомлення особи, яка має право на державний захист, про загрозу життю, здоров'ю, житлу чи майну цієї особи або її близьких родичів орган дізнання, слідчий, прокурор, суд або органи, які приймають рішення про забезпечення безпеки суддів, працівників суду і правоохоронних органів, зобов'язані перевірити цю заяву (повідомлення) і в строк не більше трьох діб, а у невідкладних випадках – негайно прийняти рішення про застосування або відмову в застосуванні заходів безпеки. Відповідно до свого рішення вони приймають мотивовану постанову чи ухвалу і передають її для виконання органу, на який покладено здійснення заходів безпеки. Ця постанова чи ухвала є обов'язковою для виконання зазначеними органами.

Для виконання заходів безпеки орган, якому доручено їх здійснювати, встановлює перелік необхідних заходів і способів їх реалізації, керуючись при цьому конкретними обставинами і необхідністю усунення існуючої загрози. Про заходи безпеки, умови їх здійснення та правила користування майном або документами, виданими з метою забезпечення безпеки, повідомляється особа, взята під захист.

Органи, які забезпечують безпеку, зобов'язані: а) негайно реагувати на кожен випадок протиправних дій, що став їм відомим, щодо осіб, зазначених у статті 2 цього Закону; б) забезпечувати захист життя, здоров'я, гідності, житла та майна осіб, взятих під захист, відповідно до характеру загрози; в) своєчасно повідомляти підзахисних осіб про зміну або скасування заходів щодо їх безпеки.

Органи, які забезпечують безпеку, повинні дотримувати законності та ставитися з повагою до прав і свобод громадян. Відомості про заходи безпеки та осіб, взятих під захист, є інформацією з обмеженим доступом.

Як підсумок, хотілось би зазначити, що складність сучасних злочинних технологій та активізація протидії діяльності правоохоронних органів, зокрема тим, що ведуть протидію злочинам у сфері економіки, серед них органи доходів та зборів, з боку кримінальних структур потребує налагодження тісної співпраці між працівниками оперативних підрозділів, між працівниками режимних органів, підрозділів внутрішньої безпеки, а також прокурором (державним обвинувачем) з метою застосування комплексної системи захисту суддів, працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві та зокрема працівників митної справи України. Взаємодія зазначених вище суб'єктів передбачає засновану на законах та підзаконних нормативно-правових актах спільну й узгоджену діяльність з використанням особливих повноважень, форм та методів роботи, характерних для кожного із суб'єктів з метою викриття осіб, винних у вчиненні зазначених злочинів, та притягнення їх до кримінальної відповідальності.

Серед вчених та практиків існує думка, що така взаємодія дозволяє досягнути комунікативного ефекту, тобто підвищити ефективність досягнення результату за рахунок інтеграції двох видів діяльності – оперативно-розшукової та кримінальної процесуальної.

Одержано 25.11.2015

УДК 001.25 (477)

В. І. Журавель,

старший викладач кафедри

тактико-спеціальної підготовки факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Т. В. Шевченко,

викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКІВ ОВС В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ

У час реформування системи правоохоронних органів проблеми безпеки працівників ОВС становлять національні інтереси держави. Стаття 1 Конституції України говорить про те, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Реалії сьогодення, не проста політико-економічна ситуація у державі та підвищенні криміногенної обстановки в Україні вимагають від держави рішучих заходів що до забезпечення національної безпеки та безпеки правоохоронців. За останні роки різко збільшилась кількість фактів групових порушень громадського порядку, а також різного роду нападів на працівників ОВС, тому дуже різко постає питання забезпечення громадського порядку та законності і, як наслідок, – забезпечення особистої безпеки працівників у екстремальних умовах.

Розглядаючи проблеми безпеки, необхідно зазначити умови, в яких виникає загрози життю і здоров'ю працівника ОВС, а саме – екстремальні умови. В екстремальних умовах на працівника ОВС діють значні небезпечні фактори оточуючого середовища, що безпосередньо загрожують життю і здоров'ю працівників правоохоронних органів, а також мають інтенсивний та швидкоплинний характер. У свою чергу екстремальні умови вимагають від працівника ОВС швидких та безкомпромісних дій для відвернення небезпеки або надання невідкладної допомоги собі або постраждалим особам. Міжнародний та український досвід свідчать, що наявність спеціальної підготовки та розвинені навички, нажаль, не гарантують і не можуть гарантувати виключення факту екстремальності. Таким чином не можна стверджувати, що працівник ОВС не може знаходитися, наприклад, у стані афекту, або підготуватися, наприклад, до власного поранення або смерті оточуючих.

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

Нажаль, поняття екстремальних умов несення служби не визначено у законодавчих актах системи МВС. Слід зазначити, що знаходячись у екстремальній ситуації працівники ОВС зобов'язані застосовувати усі необхідні сили та засоби, у тому числі використовувати вогнепальну зброю, що несе за собою обмеження конституційних прав і свобод громадян, а також відповідальність працівника ОВС.

У свою чергу громадяни повинні чітко знати і розуміти, що, у разі виникнення екстремальної ситуації, закон та держава буде на боці правоохоронців, а також усвідомлювати – що у разі виникнення екстремальної ситуації працівник ОВС не просто має право, а зобов'язаний застосувати усі сили та засоби для припинення правопорушення.

Ми пропонуємо внести до нормативної бази системи МВС поняття екстремальної ситуації де вказати певне коло повноважень та обов'язків громадян та працівників ОВС при виникненні такої ситуації. На нашу думку, нормативне визначення екстремальних ситуацій у діяльності ОВС вирішать найбільш проблемні питання особистої безпеки працівників правоохоронних органів та забезпечать більш ефективне виконання обов'язків, що покладені на правоохоронні органи України.

Одержано 11.11.2015

УДК 159.072.52:343.851/54

Д. І. Йосифович,

*кандидат юридичних наук, доцент,
начальник кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ;*

Н. О. Пряхіна,

*кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

В умовах реформування органів внутрішніх справ, їх інтеграції у систему правоохоронних органів зарубіжних країн закономірно зростає потреба в удосконаленні, оптимізації професійної підготовки персоналу, особливо керівного складу, здійсненні системних перетворень у правовому регулюванні

службової діяльності та соціальному забезпеченні працівників правоохоронних органів. Особливої актуальності набуває питання психологічної підготовки працівників. Застосування в цьому контексті тренінгових методик, швидке та гнучке реагування на актуальні потреби практичних підрозділів та участь психологів у робочих групах та оперативних штабах спеціальних операцій є ключовими напрямками, які потребують впровадження на сучасному етапі.

Для виконання цих завдань корисно звернутися до зарубіжного досвіду, насамперед високорозвинених країн, які традиційно втілюють принципи правової держави, мають розвинені структури громадянського суспільства, сформовані правові системи та налагоджені механізми реалізації правових приписів. Цей посил визначається й інтеграцією України у світові та європейські політичні, правові, економічні й соціальні інститути, внаслідок чого відбувається інтернаціоналізація правового простору, що потребує координації міждержавної правоохоронної діяльності. Актуальності набуває забезпечення професійної готовності співробітників органів внутрішніх справ до взаємодії з правоохоронними відомствами інших країн у розв'язанні таких глобальних проблем, як тероризм, транснаціональна злочинність, міжнаціональні конфлікти, торгівля людьми, незаконна міграція, злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотиків тощо. Підвищення вимог до рівня професійної придатності працівників МВС обумовлює необхідність поглибленого і всебічного вивчення індивідуальних якостей як кандидатів на службу, так й абітурієнтів до навчальних закладів МВС України за рахунок науково обґрунтованого використання сучасних методів юридичної психології і психофізіології. Базовим чинником успішної діяльності працівників органів внутрішніх справ в умовах значних психологічних та фізичних перевантажень є брак у них психологічних протипоказань. Тому для вирішення завдань із забезпечення охорони правопорядку повинні добиратися особи, які обов'язково пройшли попереднє психодіагностичне обстеження (виявляє індивідуальні особливості психодинаміки, рівень фрустраційної толерантності, схильність до ризику, стратегії мотивації тощо). На основі такого відбору в процесі подальшої професійної підготовки необхідно сформувати стійкі навички підтримання психологічної готовності до дій у психологічно напружених умовах службової діяльності.

Діяльність працівників правоохоронних органів нерідко відбувається в напружених, конфліктних ситуаціях, за небезпечних для життя обставин, в тому числі й пов'язаних із

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

застосуванням зброї. Особливо складними є надзвичайні обставини, викликані явищами і факторами соціального, природного чи техногенного характеру, що нерідко порушують нормальне життя населення, загострюють суспільну небезпеку і громадський порядок на конкретній території. Характер реагування на психогенні чинники залежить не тільки від особливостей ситуації, але й від низки психологічних особливостей співробітника, що визначають його психологічну усталеність. Зовнішні причини, пройшовши через внутрішні «умови» людини (цілі, мотиви, настановлення, переконання та інші психологічні особливості), завжди відображаються в її діяльності. На недостатньо підготовленого співробітника з низькою психологічною усталеністю психогенні чинники екстремальних ситуацій (фрустратори) діють негативно, на добре підготовлених, психологічно стійких – позитивно.

Для екстремальних ситуацій, що справляють несприятливий психологічний вплив та погіршують ефективність вирішення службових завдань, характерна поява гострого внутрішнього конфлікту між вимогами, що висуває до нього службова діяльність, і його можливостями в даний момент. Саме тому одні й ті ж ситуації для різних працівників можуть мати різний ступінь екстремальності. Більше того, одні й ті ж ситуації для одного й того ж працівника можуть змінювати ступінь екстремальності при змінах його психологічної усталеності.

Правоохоронні органи багатьох країн узяли на озброєння і сьогодні активно реалізують так звану модель *Community Policing*, що є синтезом традиційних тактик боротьби зі злочинністю та участі громадськості у цій роботі. *Community Policing*, по суті, стала новою філософією поліцейської діяльності, за якою поліція сформована згідно з принципом децентралізації її структури, діє на проактивній основі в тісній співпраці з громадянами, спільно визначаючи проблеми та розв'язуючи їх. Відповідно до цієї моделі відбулися зміни в психологічній роботі з персоналом поліції. Дослідження переконують, що за такої концепції підвищується задоволеність поліцейських своєю роботою, позитивно змінюється мотивація їхньої праці, розширюється роль працівників поліції в суспільстві, поліпшуються взаємини як між самими поліцейськими, так і між поліцейськими й громадянами.

Отже, є очевидним, що досягнення оптимальних результатів діяльності органів внутрішніх справ передбачає вивчення, аналіз та узагальнення досвіду, накопиченого правоохоронними системами різних країн світу. Зрозуміло, що вивчення й посилення на зарубіжний досвід не означає його безпосереднє

впровадження в практику. Проте результати аналізу цієї діяльності та окремі підходи, прийоми і методи, особливо у сфері кадрового забезпечення професійної підготовки персоналу, організації психологічного супроводу службової діяльності, можна ефективно використати і в органах внутрішніх справ України.

Одержано 23.11.2015

УДК 351.759.6

М. А. Комзюк,

*старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
факультету № 3*

Харківського національного університету внутрішніх справ;

В. А. Євтушок,

*старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
факультету № 3*

Харківського національного університету внутрішніх справ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРАВООХОРОНЦЯМИ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ

Орієнтиром розвитку людства на шляху до цивілізованого суспільства завжди було досягнення такого стану, в якому людині не загрожує жодна небезпека – ні соціально-політичного, ні природного, ні техногенного характеру. Сьогодні одним із найважливіших критеріїв розвитку демократії у будь-якій державі є захищеність її громадян, яка закріплена у законодавчих нормах та має діючий механізм реалізації, що дозволяє максимально зменшити ризик настання небажаних наслідків для життя, здоров'я, честі, гідності та інших нормативно закріплених прав і законних інтересів людини.

Безпека громадян ключове питання діяльності всіх державних органів. Проте важливим питанням є також забезпечення безпеки працівників державних органів, які повинні забезпечувати безпеку громадян. В першу чергу це стосується працівників органів внутрішніх справ України. Останнім часом питання забезпечення безпеки працівників органів внутрішніх справ набуває нового, більш актуального значення. Наша робота присвячена дослідженню того, як же саме досягається безпека правоохоронців при виконанні своїх службових повноважень та обов'язків щодо забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Розглядаючи зазначене питання в першу чергу необхідно зупинитися на змісті та особливостях зовнішніх факторів, що потенційно здатні негативно вплинути на особисту безпеку працівників органів внутрішніх справ, а саме в екстремальних ситуаціях, небезпеці тощо. Екстремальні ситуації – стан життєдіяльності людини, суб'єктивно усвідомлюваний нею як такий, що загрожує її фізичному та психічному здоров'ю. Чинниками, що зумовлюють екстремальні ситуації, є час, інформація, зміст діяльності та ін. Існують такі різновиди екстремальних ситуацій: швидкоплинна – породжується гострим дефіцитом часу для прийняття і здійснення ефективних рішень та дій; тривала – визначається поступовим нарощуванням напруженості, стаюю дією певних подразників; з елементами невизначеності – зумовлюється дефіцитом інформації, динамічних стереотипів прийняття рішень в умовах дії різнозначних спонук тощо; з елементами очікуваності розвитку подій – характеризується станом пост, готовності до вирішення складної ситуації, яка передбачається (передстартова лихоманка, очікування надмірних навантажень і впливів); «домінантного стану» – з'являється через неадекватність сприйняття дійсності та усвідомлення необхідності певних дій внаслідок поперед, впливу надпорогових подразників (ілюзії сприймання, неадекватність реакцій, прийняття помилкових рішень); критична – виникає від усвідомлення небезпечності для фізичного і психічного, здоров'я або життя людини. Небезпека може проявлятися у декількох видах: потенційна небезпека, уявна небезпека, провокована небезпека, реальна небезпека. Кожен правоохоронець повинен знати, як правильно діяти в тій чи іншій ситуації та як зуміти забезпечити свою власну безпеку при цьому!

Екстремальна ситуація є раптово виникаючою та часто змінюваною ситуацією, що представляє найбільшу небезпеку, до якої людина не адаптована. Вона виникає, як правило, під час виконання працівником ОВС оперативних завдань, що призводить до дестабілізації поведінки людини, зриву поставленого завдання при проведенні оперативної роботи та, у зв'язку з цим, до можливого травматизму і загибелі. Найбільш небезпечними вважаються такі екстремальні ситуації: неочікуваний напад на працівників поліції (засідки); масові безладдя; стихійні лиха; затримання озброєних злочинців та підозрюваних; застосування вогнепальної зброї та спеціальних засобів; штурмова операція по затриманню групи озброєних злочинців; переслідування злочинців чи підозрюваних на автотранспорті; звільнення заручників або осіб, яких незаконно позбавлено волі тощо.

Під час таких безпорядків озвірілі натовпи не реагують на попереджувальні дії сил правопорядку, поводять себе зухвало та нагло; озброєні учасники безпорядків не тільки вчинюють активний опір особовому складу органів внутрішніх справ, але і нападають на будівлі поліції з метою заволодіння зброєю і звільнення раніше затриманих злочинців тощо. Ці ситуації є дуже небезпечними для працівників ОВС. Зважаючи на такі аспекти треба визначити що особиста безпека працівника органів внутрішніх справ – це комплекс основних та допоміжних заходів, спрямованих на зниження рівня небезпечних факторів до реально-можливого мінімуму, що дозволяє гарантувати збереження життя і здоров'я, нормального психічного стану і дієздатності працівника під час виконання функціональних обов'язків, професійних завдань як у буденних, так і в екстремальних ситуаціях під час проведення масових заходів шляхом забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Науковці виділяють декілька напрямів заходів особистої безпеки працівників міліції. До них відносяться професійні, духовні, правові, тактичні, психолого-педагогічні, фізичні, індивідуальні. Професійні заходи передбачають набування та удосконалення досвіду службової, бойової, оперативної підготовки, з метою його умілого використання. Духовні заходи передбачають дотримання культури поведінки з колегами по роботі, громадянами, іноземними громадянами, ОБГ, в сім'ї, із сторонніми особами та стійку моральну поведінку в різних ситуаціях. Правові заходи – це відповідність правової нормативної бази об'єктивним умовам і завданням професійно-службової діяльності. Вони передбачають знання правових норм, тримання їх при виконанні службових обов'язків та розробку відповідних нормативних актів. Тактичні заходи – знання тактики дій злочинців, і з урахуванням цього уміле застосування своїх тактичних дій з метою затримання злочинця, одержання перемоги над ним з мінімальними втратами і максимальними прибутками. Психологічно-педагогічні заходи – передбачають мобілізованість психіки, настроєність на більш доцільні, активні, рішучі дії та готовність до дій в складних чи небезпечних для життя чи здоров'я ситуаціях. Фізичні заходи – вміння застосовувати заходи протидії злочинним посяганням на життя і здоров'я. Вони передбачають фізичний розвиток,

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

володіння прийомами рукопашного бою, а також формування стійкого психомоторного стану до зовнішніх проявів небезпеки, з метою захисту виконання професійних дій. Індивідуальні заходи – сукупність індивідуальних якостей і властивостей співробітника, його здібність ефективно застосовувати необхідні заходи і засоби з метою забезпечення особистої безпеки.

Отже, виходячи з цього, особиста безпека працівників ОВС полягає в надійному захисті життя, здоров'я, честі, гідності та недоторканості останніх під час виконання ними своїх посадово-функціональних обов'язків стосовно охорони й забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників суспільних відносин. Поняття безпеки діяльності працівників органів внутрішніх справ визначимо як систему економічних, правових, матеріально-технічних, соціальних, психологічних, кадрових, інформаційних та спеціально-технічних заходів, спрямованих на усунення небезпечних для життя, здоров'я, честі, гідності і недоторканості осіб рядового і начальницького складу факторів під час виконання ними своїх посадово-функціональних завдань та обов'язків. Юридична природа безпеки діяльності працівників органів внутрішніх справ полягає в необхідності нормативного визначення усіх найважливіших питань щодо здійснення системи заходів по усуненню негативних, небезпечних факторів, які створюють загрозу життю, здоров'ю, честі, гідності та недоторканості особи рядового чи начальницького складу.

Це відіграє важливу роль в забезпеченні особистої безпеки працівників органів внутрішніх справ, виконанні їх функціональних обов'язків та завдань поліції!

Одержано 19.11.2015

УДК 351.74:316.77

В. М. Круглий,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування

Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ДОПОМОГИ ГРОМАДЯН ПРИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Кожний захід працівників поліції розпочинається, протікає та завершується в умовах безпосереднього чи опосередкованого контакту з громадянами, які, в своїй сукупності, складають середовище їх функціонування. В той же час, в діяльності

правоохоронних органів громадяни є одним з основних інформаційних джерел, за допомогою якого в більшості високорозвинених країн світу розкривається близько 80-90 % всіх злочинів. В зв'язку з цим, на особливу увагу заслуговує питання вдосконалення рівня професійної підготовки кадрів поліції щодо налагодження та підтримання ефективних взаємовідносин з громадянами й використання їх допомоги у протидії злочинності. Так, на нашу думку, дані відносини обумовлюються рядом наведених нижче чинників.

Перш за все, як відомо, успіх взаємодії з громадянами буде залежати від того, з яким бажанням працівники поліції будуть проводити цю роботу, наскільки вони будуть переконаними в її необхідності, важливості, правомірності, гуманності та рентабельності; наскільки правильно вони оцінюють соціальну активність громадян. Важливим фактором, в даному випадку, виступає і переконаність працівників поліції в безпечності таких відносин як для громадян, так і для себе. Нажаль, далеко не кожний поліцейський в повній мірі представляє значення та можливості громадян в боротьбі зі злочинністю. Так, наприклад, в одних випадках рекомендується вдаватися до використання допомоги громадян лише тоді, коли всі інші засоби досягнення мети вичерпані, в інших – відразу при вирішенні будь-яких завдань боротьби зі злочинністю. Проте, запізнення зі зверненням за допомогою до громадян може значно зменшити шанси вирішити конкретне завдання належним чином. В той же час, залучення громадян до вирішення всього спектру завдань, які стоять перед працівниками поліції є, в більшості випадків, неправомірним, а також таким, що вимагає забагато часу та зусиль останніх.

Крім переконаності працівників поліції в необхідності використання допомоги громадян не меншу увагу слід приділити і їх професійній підготовленості щодо цього. Так, недостатня їх освіченість в можливостях співробітництва з громадянами, невміння використовувати їх допомогу на практиці, невдачі в починаннях призводять до скептицизму та неприязнні відносно даної діяльності.

Особливу роль тут відіграє професійна придатність працівників поліції до взаємодії з громадянами. Дане складне явище досить повно може бути представлене як чотирикомпонентна система, складовими якої є:

- професійні знання, уміння, навички;
- психофізіологічний потенціал;
- професійна мотивація;
- задоволеність працею.

Враховуючи наведені фактори, а також те, що працівникам поліції досить часто доводиться діяти в екстремальних умовах, в тому числі і при використанні допомоги громадян, ми вважаємо за необхідне ставити питання про здійснення спеціального професійного відбору, тобто виявлення осіб, психофізіологічні характеристики яких відповідають вимогам професії працівника поліції, якому належить працювати саме з громадянами, а не виконувати якісь інші завдання. Крім цього, працівникам поліції має бути забезпечено формування і розвиток у них індивідуального стилю діяльності, необхідними умовами якого є позитивне ставлення до діяльності та адекватні (правильні) самооцінки.

Заради справедливості слід також зазначити, що при підготовці сучасних правоохоронців не передбачено в достатній кількості спеціального предметного вивчення досліджуваних питань. Більшість з тих дисциплін, які вивчаються закордонним поліцейським, в нас не викладаються. В зв'язку з цим, на нашу думку, корисним буде використання позитивного зарубіжного досвіду підготовки працівників поліції щодо використання допомоги в боротьбі зі злочинністю.

Так, наприклад, в поліцейських школах США навчають як правильно проводити роботу серед населення, як вести себе при зверненні до нього з допомогою засобів масової інформації. Для їхніх співробітників поліції особливо важливо вміти чітко виражати свої думки і знаходити спільну мову з громадянами, а також розуміти їх з півслова, володіти мистецтвом спілкування з людьми. Більше 15 % навчального часу при підготовці поліцейських в США відводиться питанням взаємодії з громадянами, а при перепідготовці частка даної тематики ще більша. В зв'язку з цим, всі студенти обов'язково вивчають англійську мову, риторику, літературу, музику, філософію, релігієзнавство, іноземні мови тощо. Співробітнику поліції необхідно в першу чергу знати, як ведуть себе люди самі по собі і в оточенні інших громадян, тому йому викладають соціологію і антропологію. Також, викладаються: образотворче мистецтво, драма, історія цивілізації, західна література, музика, етика, дискусії, наради, публічні виступи, загальна, соціальна і юнацька психологія, кримінологія, проблеми національних меншин, проблеми громадянських прав та свобод, поліцейська робота з неповнолітніми тощо. По кожному із предметів на протязі чотирьох років студенти складають по три-чотири заліки. В програмах підготовки поліцейських в Англії при середньому об'ємі навчального курсу близько 350 годин 25 годин приділяється вивченню питань налагодження контактів з громадянами.

Паралельно з психологічним настроєм та професійною підготовленістю в справі успішної взаємодії з громадянами з боку поліції необхідно мати постійну поінформованість про громадську думку та громадський настрій, що забезпечить можливість працівникам поліції в конкретних ситуаціях визначати реальні, досяжні завдання та вибирати оптимальні засоби для їх вирішення. Для цього, працівники поліції повинні бути обізнаними з питаннями дослідження громадської думки.

Успіх взаємодії з громадянами залежить також і від системи заходів по підготовці працівників поліції до виконання покладених на них функцій. Так, дана підготовка складається з таких елементів:

- антиконфліктний тренінг;
- комунікативний тренінг;
- підвищення кваліфікації в галузі політики, соціології, психології, педагогіки, правознавства, економіки тощо;
- виховання ввічливості, охайності, уважності та коректності в поведінці з громадянами;
- навчання працівників поліції формам та методам використання допомоги громадян;
- виховання в них відповідного психологічного відношення, яке б сприяло використанню допомоги громадян.

Підводячи загальний підсумок, слід зазначити, що вказані обставини перебувають між собою в тісному взаємозв'язку. Так, наприклад, якщо працівник поліції володіє відповідними вміннями та навичками щодо використання допомоги громадян при протидії злочинності, це спонукає в ньому бажання діяти, в значній мірі обумовлює і позитивний психологічний настрій. Бажання ж діяти, в свою чергу, сприяє ефективності навчання і т.д.

Одержано 27.11.2015

УДК 159.9

К. В. Кудар,

аспірант

Харківського національного університету внутрішніх справ

ОСНОВНІ КОМПОНЕНТИ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ПРАЦІВНИКАМ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Вивчення наслідків впливу екстремальних факторів на особистість, якість життя та професійної діяльності суб'єкта, а також можливі варіанти підготовки правоохоронцям до діяльності

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

у надзвичайних умовах, залишаються ключовими питаннями в сучасній практичній юридичній психології.

Блау (1994) говорить про те, що особистість правоохоронця буває «громадською» та «приватною», в першому випадку це характеристики особистості, які виставляються напоказ публіці, суспільство має бути впевненим, в тому, що правоохоронні органи відрізняються досконалістю у своїй діяльності: вони хоробрі і безстрашні, знають, як діяти в будь-якій несподіваній ситуації, завжди готові прийти на допомогу. З іншого боку, існує особистість поліцейського, яку бачать тільки його близькі люди, а вона може різко відрізнитися від першої: втома, розгубленість, низький рівень моральності, залежність. Williams (1987) описує працівників правоохоронних органів, як постійно залучених в «бій в мирний час»: для співробітників правоохоронних органів, війна триває для них 24 години на день, 7 днів на тиждень, весь цей час вони на службі та захищають громадян, кримінал – це ворог в мирний час. Від службовця потребується бойова готовність завжди.

Дослідники зазвичай виділяють три основні серйозні індикатори професійного стресу у працівників правоохоронних органів: суїцид, розлучення і алкоголізм.

Дослідження, проведене в Сполучених Штатах Національним наглядом поліції з питань самогубств (NSOPS) постановило 141 вбивство в 2008 році і 143 – в 2009 р. серед працівників поліції, що є 17 осіб на 100 000 населення. У цілому ж рівень самогубств в США був 11,3 особи на 100 000. Є інформація, що офіційно занижується рівень самогубств в поліції, наприклад, керівництво повідомляє, що поліцейський загинув в результаті нещасного випадку або при виконанні службових обов'язків, що підвищує шанс на пільги для родичів самогубця. Найвні статистичні дані свідчать про те, що співробітники ОВС скоюють самогубства частіше, ніж звичайне населення.

За дослідженнями американських учених, співробітники відчувають проблеми в міжособистісних стосунках не частіше, ніж інші люди. У 2009 р. кількість розлучень співробітників правоохоронних органів були порівняні з кількістю розлучень представників інших професій. Результати показують, що рівень розлучень співробітників ОВС нижче, ніж рівень розлучень загального населення. Схильність до домашнього насильства, також вважається одним з ключових факторів життя правоохоронця.

Вважається, що співробітники правоохоронних органів більш схильні до зловживання алкоголем, ніж представники

інших професій. Однак, клінічні дослідження в США показали, що працівники поліції мають схильність до прийняття наркотичних і психоактивних речовин, цей рівень є в два рази вище в порівнянні із загальним серед населенням.

Інші ж дослідники, стверджують, що працівник правоохоронних органів є психологічно більш здоровим, ніж загальна популяція, більш освічені, дисципліновані та регулярно виконують фізичні вправи. Здорові моделі поведінки, як правило, є вимогою при вступі на службу і повинні підтримуватись протягом всієї кар'єри.

У 2014 року, Федеральне бюро розслідувань США виявило, що 8 з 10 співробітників правоохоронних органів мають надлишкову вагу, що також може бути індикатором хронічного стресу. У 2009 році мексиканська поліція створила спеціальну програму харчування для своїх працівників.

Психологічна робота з працівниками правоохоронних органів, на нашу думку, повинна звертатися до двох аспектів: зниження тривоги і відновлення почуття особистісної цілісності та контролю над подіями. Умовно виділяють чотири стратегії психологічної допомоги, що дозволяють досягти цієї мети:

- підтримка адаптивних навичок Я (одним з найбільш важливих аспектів тут є створення позитивного ставлення до терапії);
- формування позитивного ставлення до симптомів (сенси даної стратегії полягає в тому, щоб навчити клієнта сприймати свої розлади як нормальні для тієї ситуації, яку він пережив, і, тим самим, запобігти його подальшу травматизацію самим фактом існування цих розладів);
- зниження уникнення (прагнення клієнта уникати всього, що пов'язано з психічною травмою, заважає йому переробити травматичний досвід);
- зміна атрибуції сенсу (мета цієї стратегії – змінити зміст, який надається перенесеній психічній травмі, і сприяти відчуттю «контролю над травмою»).

Безумовно, для кожного відділення поліції важливо мати свого психолога. Важливо створити умови при яких офіцер зміг би повністю довіряти психологу і точно знати, що вся інформація залишиться в таємниці. Психологічні центри повинні проводити моніторинг симптомів і наслідків стресу, проводити тренінги та консультування. Члени сім'ї правоохоронця також повинні мати можливість проконсультуватися у психолога.

Одержано 20.11.2015

УДК 159.98

В. О. Кущенко,

викладач кафедри

тактико-спеціальної підготовки факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

М. А. Комзюк,

старший викладач кафедри

тактико-спеціальної підготовки факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЯ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ

Життя людей так чи інакше наповнено екстремальними ситуаціями. Вони можуть статись у будь-який момент життя, але більш важливим стає результат вирішення конкретної ситуації, коли від цього залежать долі людей. Аби зрозуміти природу цього явища, звернемося до словника української мови: «Екстремальний – дуже значний, надзвичайний своїм виявом, силою, величиною і т. ін.; який відзначається таким виявом».

Припинення небезпечної поведінки правопорушника, масових заворушень, звільнення заручників, затримання озброєних осіб, опитування, допит, перевірка документів громадянина або транспортного засобу, попередження – це одні із тих випадків, коли діяльність правоохоронців здійснюється в екстремальних умовах. Як правило, правомірні вимоги працівника міліції мають ознаки потенційної небезпеки, тому що відбуваються в умовах невизначеності й можуть перерости у відкрите протистояння. Тому вивчення і покращення тактики дій правоохоронців є дійсно актуальною темою.

За результатами наукового дослідження потенційно екстремальними визнані у досудовому слідстві 50 % ситуацій, у діяльності кримінального блоку – 60 %, блоку громадської безпеки – 52 % та спеціальних підрозділів – 64 %. Враховуючи популярність життєвих установок, прагнень і намірів сторін, протидію правопорушнику з боку працівника поліції в усіх випадках слід розглядати як ситуацію екстремальну, особливо, якщо така протидія характеризується небезпекою для життя або здоров'я. Для якісного покращення ситуації та підвищення ефективності дій працівників правоохоронних органів в екстремальних умовах слід застосовувати нові психолого-педагогічні технології, однією з яких є принципово новий підхід до інформаційно-психологічної роботи серед правоохоронців.

Суб'єктивно екстремальні ситуації набувають форми екстремальності – особливого стану людської психіки, спричиненого

незвичайними чи екстраординарними умовами, що породжують підвищену тривожність і особливе емоційне напруження.

Стосовно правоохоронної діяльності екстремальні умови можна визначити як такі, в яких порушується звичайний перебіг подій, внаслідок чого виникає підвищений ризик, загроза для життя працівника правоохоронного органу чи будь-якої іншої людини.

У психологічній літературі виокремлюються такі види екстремальних ситуацій:

- швидкоплинна – пов'язана з необхідністю діяти в умовах жорсткого дефіциту часу, у максимально швидкому темпі, при високому рівні організованості та зі значним психологічним навантаженням;
- довготривала – психологічно напружена діяльність упродовж тривалого часу;
- викликана «невизначеністю» – потребує прийняття рішення за наявності альтернативних, суб'єктивно однакових значущих варіантів поведінки;
- ситуація, що потребує постійної готовності до дій, – перебування в монотонних, малозмінюваних умовах в очікуванні екстремальних змін;
- заснована на ймовірно недостовірній інформації – потребує екстрених дій без упевненості в достовірності одержаної інформації;
- породжена суб'єктивними обставинами, тобто самим працівником.

Основними формами забезпечення особистої безпеки працівника правоохоронних органів є:

1. Спеціально-тактичні – навчання основам професійної діяльності, майстерному володінню зброєю, спеціальними засобами і засобами зв'язку та індивідуального захисту; формування готовності до застосування зброї і засобів активної оборони в екстремальних ситуаціях.

2. Педагогічні – індивідуальні бесіди, наставництво, аналіз виконання оперативно-службових завдань із позиції дотримання особистої безпеки; навчання операційно-тактичним і психологічним прийомам безпечної поведінки у різноманітних ситуаціях оперативно-службової діяльності.

3. Психологічні – вивчення індивідуально-психологічних особливостей працівників і прогнозування їх поведінки в екстремальних ситуаціях; проведення практичними психологами психокорекційної роботи; формування мотиву професійного зростання, нерозривно пов'язаного з дотриманням заходів особистої безпеки.

Таким чином, рівень та ефективність діяльності працівників органів внутрішніх справ в екстремальних ситуаціях значною мірою залежить від психологічної готовності та психологічної стійкості.

Психологічна готовність працівника – сукупність якостей і властивостей особистості, що зумовлює стан мобілізованості психіки, настроєність на найбільш доцільні, активні та рішучі дії в складних чи небезпечних умовах виконання службових обов'язків.

Психологічна стійкість – активно-дійовий стан особистості, що відображає зміст і умови професійного завдання і виявляється у здатності зберігати стан нормального функціонування психіки, доцільно діяти, незважаючи на перепони. Найбільш значними складовими такої здатності є вміння співробітника за допомогою волі долати негативний вплив емоцій на діяльність, переборювати страх, нерішучість, а також зберігати самовладання при подальшому ускладненні ситуації.

Структура психологічної готовності працівника правоохоронних органів представлена такими компонентами:

1) мотиваційний – установка не тільки на найбільш доцільні, активні та рішучі дії, а й на власну безпеку;

2) орієнтаційний – вивчення та усвідомлення умов та особливостей діяльності, способів можливих дій в різних варіантах розвитку подій, необхідних для цього властивостей та якостей особистості;

3) операційний – навички та вміння реалізовувати професійні дії;

4) вольовий – самоконтроль, самомобілізація та керування своїми діями, саморегуляція;

5) оціночний – об'єктивна оцінка ступеня небезпеки ситуації і власної підготовленості для її вирішення, прогнозування можливих результатів, внесення відповідних поправок.

Найзначущіми екстремальними ситуаціями є такі, в яких працівники правоохоронних органів зазнають різної фізичної шкоди аж до спричинення смерті, поранення або отримання глибокої психологічної травми. Загальним для екстремальних ситуацій є небезпека, тобто потенційна загроза, яка може призвести до пошкодження (погіршення) або знищення будь-якого явища або об'єкта.

Суттю екстремальних ситуацій є невідповідність між рівнем впливу на психіку людини психотравмуючого чинника та тими можливостями, які в нього є, щоб адекватно здійснити регуляцію життєдіяльності та психічної активності. Екстремальні

ситуації викликають травматичні кризи, що призводять до серйозних негативних наслідків.

Достатня розвиненість та вираженість усіх компонентів і їх цілісної єдності – показник високого рівня готовності працівника правоохоронних органів, його активності, самостійності і творчого підходу до професійної діяльності.

Одержано 18.11.2015

УДК 159.9

С. О. Ларіонов,

*кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

П. В. Макаренко,

*кандидат психологічних наук, доцент,
заступник начальника з навчально-методичної
та наукової роботи факультету підготовки фахівців по боротьбі з кіберзлочинністю та торгівлею людьми
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНО- ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОНЦІВ ДО ДІЙ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

Основною метою підготовки правоохоронців до діяльності є формування високого рівня готовності до дій в екстремальних ситуаціях.

Враховуючи стресогенний характер професійної діяльності, психологічна підготовка в ОВС передбачає, за результатами аналізу різноманітних нормативно-правових документів, вирішення низки завдань, а саме: сформулювати новий, відповідний вимогам сучасності, всебічно розвинений, позитивно спрямований на успішну професійну діяльність тип особистості правоохоронця; навчити працівників переборювати почуття страху; орієнтуватися в незвичних обставинах; виходити з тривалих стресових станів; витримувати фізичні навантаження; користуватися прийомами релаксації; швидко приймати правильні рішення; навчити працівників емоційно-вольовій регуляції; позитивно мислити; розумітися у психічних станах; надати допомогу працівникам у пізнанні своїх індивідуально-психологічних особливостей; надати початкові знання з конфліктології; навчити максимально використовувати свої психічні можливості в екстремальних умовах тощо.

Для вирішення цих завдань, у методичних рекомендаціях МВС пропонується: формувати і розвивати професійно-важливі якості, зокрема, спроможність впливати на людей; високий рівень психологічної стійкості; особистісно-вольові якості; психічну та фізичну витривалість, комунікативні вміння і якості; професійне мислення; слухову і зорову пам'ять; інтуїцію, передбачення, вміння орієнтуватися, швидку реакцію; професійну спостережливість; професійну спрямованість особистості; морально-ділові якості (принциповість, тактовність, вимогливість до себе і оточуючих, готовність до самопожертви, високу правосвідомість, дисциплінованість, ретельність тощо).

Видно, що перелік завдань підготовки дуже різноплановий, при цьому організація професійно-психологічної підготовки у територіальних підрозділах МВС часто знаходиться на рівні декларації про її існування.

На думку дослідників, формування високого рівня готовності до дій в екстремальних умовах додатково передбачає низку знань, умінь та індивідуально-психологічних якостей, зокрема, працівнику необхідно: знати, з якими екстремальними ситуаціями доведеться зіткнутися, в чому їх особливості, які труднощі при цьому очікуються; знати і вміти виконувати звичайні професійні дії без погіршення їх якості під впливом психотравмуючих обставин та психічної перенапруженості; уміти виконувати особливі дії, адекватні специфіці конкретних екстремальних ситуацій; володіти спеціально розвиненими якостями, що підвищують спеціальні здібності до успішних дій у специфічних умовах; володіти підвищеною екстремальною стійкістю, з тим, щоб безпечно виходити із екстремальних випробувань без негативних наслідків для життя і здоров'я; вміти перетворювати обставини екстремальної ситуації на свою користь.

Можливо виділити три групи загальних методів психологічного забезпечення готовності правоохоронців до діяльності: 1) методи організації і здійснення діяльності; 2) методи мотивації та стимулювання діяльності; 3) методи діагностики, контролю і корекції діяльності, кожна з яких поділяється на групи часткових методів і прийомів психологічного забезпечення. До першої входять методи вербальної передачі; наочно-практичні методи; до другої групи відносяться часткові методи мотивації та стимулювання працівників; до третьої групи – часткові методи психодіагностики, контролю, самоконтролю, корекції діяльності.

Основними методами формування психологічної готовності правоохоронців можуть виступити активні групові методи спілкування, які спрямовані на формування навичок аналізу реальних ситуацій, ситуацій адаптації й вільного впливу вербальними й невербальними засобами на поведінку. Їх можна розділити на три блоки.

1. Дискусійні методи, які формують певну думку. Як об'єкт дискусійного обговорення можуть виступати не тільки спеціально сформовані проблеми, але й випадки із професійної діяльності. Так, Ч. Махляч зазначає, що група поліціантів, після важкого чергування збирається разом і обговорює події дня. Бажана присутність ветеранів поліції. У той час, як ветеран розповідає про свій досвід, свої почуття, він дає можливість новачкові в поліції визначити свої реакції й порівняти їх з реакціями інших слухачів; у період бесіди новачок шукає шляхи керування ситуацією (збігу з нею). Дискусійні методи, на нашу думку, можуть знайти широке поширення в практиці підготовки фахівців підрозділів спеціального призначення МВС України.

2. Ігрові методи, які поділяються на операційні й рольові. Перші за своїми психологічними параметрами (мотивація, участь інтелектуальних ресурсів, емоційне забарвлення) аналогічні методам аналізу проблемних ситуацій, але мають сценарій, у який закладений алгоритм «правильності» і «неправильності» прийнятого рішення, що дає фахівцеві можливість бачити вплив своїх рішень на майбутні події. В умовах рольової гри індивід зіштовхується з необхідністю змінити свої установки, при цьому створюються умови для формування нових, більш ефективних комунікативних навичок. Відзначається, що при навчанні поліцейських у США використовуються наступні ігрові методи формування психологічної готовності поліцейських:

- розігрування сцен, де один грає роль поліцейського, інший – п'яниці, нервовохворого, розгніваного чоловіка й т.п. Потім ті, яких навчають, обмінюються ролями;

- робота із професійними акторами. Актори грають за заздалегідь підготовленим сценаріями і створюють ситуації психологічного зриву. Сцена знімається на плівку, потім проглядається й обговорюється поведінка тих, кого навчають. Уточнюється, що звичайно має місце два види рольового програвання: структуроване наближення ситуації, коли учасники заздалегідь підготовлені до виконання ролей; спонтанне наближення ситуації, коли учасники вчаться через експеримент. Якщо структурована ситуація дозволяє заздалегідь обмірковувати поведінку,

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

дії, реакції, то спонтанна ситуація виявляється більш ефективною в плані надання фахівцям можливості для вибору та широкої імпровізації.

3. Сензитивний тренінг (тренування міжособистісної чутливості), що виступає основним засобом стимуляції групової взаємодії при відсутності чіткої структури групи. Учасники змушені самі організовувати свої взаємини усередині групи й розробляти процедури комунікативної діяльності. Навчання при цьому виявляється скоріше результатом спроб і помилок учасників групи, чим засвоєнням наукових принципів.

Розвиток психологічної готовності у школах і навчальних закладах підготовки поліцейських кадрів різних країн здійснюється не тільки в ході різного роду занять, але й у межах спеціальних курсів. Дана підготовка не обмежена лише окремим курсом по забезпеченню психологічними знаннями, по формуванню заданих умінь, навичок і якостей. При поширенні численних програм психологічної підготовки психологія інтегрується в цілі, зміст, організацію й методи підготовки. Сама концепція професійної підготовки стає психологічною.

Одержано 20.11.2015

УДК 341.62(03)

О. О. Лесь,

Інспектор патрульної служби м. Харкова

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ДІЙ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ З ПОПЕРЕДЖЕННЯ, ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ МАСОВИХ БЕЗПОРЯДКІВ

Наразі Україна переживає чи не найтяжчі часи від моменту здобуття нею незалежності. Політична ситуація в країні зумовила глибоку економічну кризу, що відчутно позначилося на житті кожного громадянина. Почастішали випадки масових заворушень, що іноді закінчуються масовими безпорядками. Така ситуація вимагає окрім реформування на демократичних засадах політичної системи, усього державного апарату, правоохоронних органів, ще й розроблення належного методичного та наукового забезпечення тактики дій працівників поліції щодо попередження, запобігання та припинення масових безпорядків.

Щодо можливості попередження і запобігання масовим безпорядкам серед населення існує три підходи: довгостроковий, короткостроковий і безпосередній.

Довгостроковий підхід полягає в підтриманні партнерських (довірливих, позитивних) відносин поліції з населенням. У багатьох країнах світу протягом тривалого часу відпрацьовуються організаційні форми, за допомогою яких відбувається взаємодія поліції з населенням. На всіх рівнях створено спеціальні структурні підрозділи, у функції яких входить виключно робота з населенням як в повсякденних, нормальних, так і в умовах загострення відносин в суспільстві з метою їх поліпшення. Взаємодія поліції з населенням здійснюється і в різноманітних громадських радах, що формуються з представників різних громадських організацій.

Короткострокова превенція полягає в застосуванні оперативних запобіжних засобів, коли напруженість серед представників конфліктуючих груп свідчить про її можливе переростання у масові безпорядки. За таких умов важко вжити відповідних заходів, якщо відсутні відомості про наміри цих сторін. Відповідно, поліція повинна інтенсивно провадити оперативно-розвідувальну діяльність, вести роботу зі збору, оцінки, аналізу інформації про підготовлювані або поточні заворушення, забезпечуючи керівництво підрозділів, надійними висновками з оцінки обстановки для ухвалення відповідного рішення. Для отримання оперативно-розвідувальної інформації, на нашу думку, доцільно було б використовувати негласні методи, тобто залучати секретних агентів, інформаторів, анонімних помічників і т.п.

Маючи дані про виникнення або ускладнення відносин між конфліктуючими групами, представники компетентних органів для врегулювання ситуації повинні вживати відповідні заходи – вступати у переговори з лідерами конфліктуючих сторін, окремими особами, групами осіб з порадами дотримуватись законів і всі спірні питання вирішувати за допомогою переговорів з урахуванням взаємних інтересів. У попереджувальній роботі поліцейські органи мають здійснювати боротьбу з розповсюдженням різноманітних чуток, спрямованих на загострення відносин у конфлікті. До запобіжних заходів належить заборона проведення масових заходів із залученням значної кількості осіб в районах, де наявна загострена конфліктна ситуація. У разі спонтанного виникнення масових мітингів і маршів поліцейські органи повинні вживати заходи з виявлення й ізоляції підбурювачів, які своїми діями можуть вносити додаткову напруженість у ситуацію.

Безпосередня превенція заворушень здійснюється у процесі проведення масових заходів. Це скасування зборів, мітингів,

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

розпуск демонстрацій, інших заходів, у разі набуття ними насильницького чи хуліганського характеру, наявність безпосередньої небезпеки для життя і здоров'я громадян, якщо учасники заходу порушують правила, вказані у повідомленні, і покладені на них обов'язки, у разі якщо проведення цих заходів було офіційно дозволено.

У період проведення масових заходів поліція повинна здійснювати огляд автотранспорту, який слідує з учасниками до місця проведення заходу, затримувати осіб, що грубо порушують громадський порядок, своїми діями демонструють прагнення до насильства і безпорядків на ґрунті неприязні, мають при собі зброю чи інші предмети, що за своїм характером придатні для заподіяння тілесних ушкоджень або пошкодження майна.

За наявності масових заворушень особливе значення для поліцейських та інших додаткових сил має обрання стратегії і тактики придушення безпорядків. Для цього необхідно використовувати швидке розгортання поліцейських сил із застосуванням технічних засобів для розсіювання натовпу та арешту осіб, що здійснюють акти насильства. Там, де масована демонстрація сил неможлива або небажана, можна звернутися до стратегії заборони, що передбачає встановлення кордонів навколо району масових безпорядків з метою припинення доступу в заборонені райони або виходу з них. Ця стратегія сприятиме нерозповсюдженню масштабів хвилювань і, до речі, вона потребує залучення меншої кількості поліцейських.

Проміжною між двома названими стратегіями є рекогносцировка (з лат. *recogno* – оглядаю). Україна могла б перейняти досвід США, де поліцейські, демонструючи свою присутність, пересуваються через район масових безпорядків на бронетранспортерах, вертольотах, інших захищених видах транспорту та спостерігають за тим, що відбувається, при цьому здійснюючи відео зйомку учасників та їх протизаконних дій для подальшого використання запису як доказу їх вини. Вказані дії можуть бути доповнені викликом поліцейських сил з сусідніх юрисдикцій, армійських підрозділів. Разом з тим, необхідно врахувати, що додатковими поліцейськими силами, особливо військовими формуваннями, значно важче управляти через незнання ними специфіки району масових заворушень. Крім того, в Україні не досить розвинений інститут взаємодії правоохоронних органів (поліції) з військовими формуваннями Збройних Сил України, тому запропонований напрям потребує додаткового наукового вивчення.

Якщо демонстрацією сили (зазвичай протягом 24 год.) не вдається стримати подальше поширення безпорядків, то наступною стратегією можуть бути масові арешти, які, до речі, вже неодноразово застосовувалися працівниками міліції під час неконтрольованих мітингів та масових безпорядків. Однією з альтернатив арешту, на нашу думку, можуть бути повістки до суду, які можна вручати громадянину за місцем реєстрації. Але треба враховувати й те, що арешти на місці проведення мітингів і маршів можуть викликати з боку порушників нову хвилю насилля. У таких випадках, ми вважаємо необхідним, надати поліції дискреційних повноважень, тобто право виписувати та вручати повістки про виклик до суду або в поліцію дрібним правопорушникам прямо на місцях.

Перевагою такого підходу є можливість одноразового затримання безлічі учасників масових безпорядків, чим можна забезпечити значний стримуючий ефект стосовно тих, кого ще не заарештовано. Нам видається серйозним недоліком у вказаній стратегії необхідність виконання великого обсягу роботи з встановлення осіб затриманих, заповнення оперативних обліків, відсутності додаткової кількості місць в камерах тимчасового утримання, відсутність на момент арештів суддів та прокурорів, що необхідно для швидкого розгляду матеріалів по затриманим та ін.

У райони заворушень з метою їх придушення можна вводити сили поліцейського резерву, воєнізовані підрозділи, армійські частини. Використовувати максимум можливих спеціальних засобів, але бойову техніку та вогнепальну зброю застосовувати лише як крайній захід при наявності відповідних підстав, що будуть співрозмірними з масштабами ймовірної завданої шкоди.

У цілому, з огляду на непростий для України час, питання тактико-спеціальної підготовки та дій працівників поліції в екстремальних чи складних умовах потребують відповідних наукових досліджень. Ми запропонували лише деякі шляхи попередження, запобігання та припинення масових безпорядків і всі наведені нами пропозиції безумовно потребують додаткового дослідження та наукового обґрунтування. Крім того, у нагоді може стати зарубіжний досвід боротьби правоохоронних органів з масовими заворушеннями. Наприклад, накопичений в США теоретичний і практичний досвід використання федеральних військ і сил поліції у врегулюванні цивільних заворушень, якими б причинами вони не зумовлювалися,

Шляхи покращення системи професійної підготовки
правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

взятий багатьма державами за зразок при врегулюванні ана-
логічних внутрішніх конфліктів.

Одержано 16.11.2015

УДК 159.9(477)

О. П. Макарова,

викладач кафедри психології

та педагогіки факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПРАВООХОРОНЦІВ НА ЕТАПІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Формування професійної ідентичності та психологічної го-
товності майбутніх правоохоронців до професійної діяльності
в екстремальних умовах забезпечується цілеспрямованим та
систематизованим комплексом заходів, що здійснюються під
час навчання у вищих навчальних закладах системи МВС.

Розвитку професійної підготовки майбутніх правоохорон-
ців присвячені праці О. М. Бандурки, Л. М. Бондаренка,
Г. І. Васильєва, В. С. Венедиктова, М. І. Іншина, Ю. М. Криво-
носа А. О. Лігоцького, І. А. Малютіна, О. В. Негодченка,
В. В. Новікова, П. І. Орлова, О. В. Тимощука, та ін. Вищеза-
значені автори розглядали питання становлення професійної
ідентичності, створення умов для цілісного розвитку особисті-
сних якостей та здібностей майбутніх правоохоронців, які не-
обхідні для успішної професійної діяльності та виконання
службових обов'язків в екстремальних умовах.

Сформована професійна ідентичність дозволяє особистості
адаптуватися до несення служби в екстремальних умовах на
початку професійної діяльності.

Для розвитку професійній ідентичності виділяють основні
завдання психологічної підготовки майбутнього правоохорон-
ця на етапі фахової підготовки, а саме:

- 1) виховання почуття відповідальності та обов'язку;
- 2) забезпечення курсантів системою знань та уявлень про
особливі умови професійної діяльності;
- 3) формування у курсантів навичок та умінь виконання
службових обов'язків у напружених та складних умовах;
- 4) сприяння розвитку емоційно-вольової стійкості та здат-
ності до саморегуляції при загостренні ситуації;
- 5) розвиток умінь реально оцінювати рівень власної підго-
товки до виконання службових завдань та прогнозувати ре-
зультати власної діяльності.

Підготовка правоохоронців до дій в екстремальних умовах відбувається наступним чином:

- розвивається готовність особистості до дій в екстремальних умовах шляхом формування таких якостей, як упевненість в собі та власній готовності до дій у складних умовах, цілеспрямованість, самостійність при прийнятті рішень, вміння керувати своїми емоціями тощо. Стан готовності визначається правильним розумінням власних обов'язків та завдань, знанням правил застосування вогнепальної зброї та спеціальних засобів.

- безпосередньо формується готовність до виконання складних завдань, моделюються умови майбутньої діяльності в екстремальних умовах, обговорення оптимальних дій та їх послідовність. Показником готовності на даному етапі є цілеспрямованість особистості, концентрація на завданні та шляхах його реалізації, спрямування своїх сил на подолання труднощів та досягнення позитивного результату.

- підтримується готовності в процесі виконання службового завдання в напружених та складних умовах. Підтримка цього стану залежить від об'єктивних та суб'єктивних причин (мотивів поведінки, особистого ставлення до вимог наступного завдання). Позитивне ставлення викликає зацікавленість, пізнавальну активність та емоційно-вольовий підйом. Діяльність правоохоронця передбачає інколи тривале чекання небезпеки, що передбачає нудьгу, сонливість, пригніченість або навпаки надмірне збудження. В екстремальних умовах такі негативні стани можуть сприяти порушенню перебігу пізнавальних та емоційно – вольових процесів, що може призвести до небажаних результатів.

Навчання та підготовка майбутніх правоохоронців до дій в екстремальних умовах полягає у виробленні установок на впевнений благополучний вихід з екстремальної ситуації. Тому, одним із завдань професійної підготовки кожного майбутнього правоохоронця є внутрішня підготовка до професійної діяльності в особливих умовах, уявному програмуванні екстремальних ситуацій та виробленні прийомів оптимальної поведінки в складних професійних умовах.

На наш погляд, є доцільним удосконалити навчання професійної діяльності в звичайних умовах (вироблення високої автоматизації навичок, прийомів стандартизованого мислення), після чого доцільно проводити навчання професійній діяльності в особливих умовах (вмінню своєчасно виявляти нові умови діяльності, перебудовувати сформовану професійну

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

діяльність на виявлення нових невизначених ознак ситуації, розподіляти увагу між відомими і новими умовами діяльності, включати творче мислення).

Одержано 27.11.2015

УДК 341.62(03)

Л. Б. Мамєдова,

студентка 2 курсу

факультету права та масових комунікацій

Харківського національного університету внутрішніх справ;

М. С. Дяченко,

студентка 2 курсу

факультету права та масових комунікацій

Харківського національного університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРАВООХОРОНЦІВ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАДАЧ В ЗОНІ АТО

Актуальність теми зумовлена тим, що в реаліях сучасного життя Україна перебуває у стані неоголошеної війни, як зазначає Петро Порошенко, тому для перемоги над ворогом українському народу необхідно консолідувати усі свої зусилля для перемоги над окупантом. Співробітники правоохоронних органів (міліція/поліція) приймають активну участь у бойових діях зони АТО, де вони значною мірою піддані впливу вкрай негативних і небезпечних для життя та здоров'я факторів.

Питання забезпечення особистої безпеки працівників міліції при виконанні службово-бойових задач розглядалися в роботах І. В. Власенка, О. О. Телічкіна, О. В. Губанова та ін. Наукові напрацювання вказаних вчених безумовно мають фундаментальне значення, але вважаємо за доцільне розглянути дане питання з урахуванням теперішнього соціально-політичного стану в країні.

Посягання на життя та здоров'я співробітників правоохоронних органів при виконанні службових обов'язків є непоодинокими. Характеризуючи статус працівника правоохоронного органу в зоні АТО ми повинні визначити наступні моменти.

По-перше, будучи громадянами України, працівники правоохоронних органів мають невід'ємні права, закріплені Конституцією України, в якій зазначається, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а утвердження

і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

По-друге, виконання працівниками правоохоронних органів своїх обов'язків щодо захисту прав, свобод та законних громадян певною мірою залежатиме від рівня захищеності самих правоохоронців. Так, як не оснащений належним чином борець є живою мішенню для ворога, що створює деякий психологічний бар'єр для працівника правоохоронного органу під час виконання покладених на нього обов'язків. Працівник замислиться чи варто йому зайвий раз ризикувати власним життям за ради порятунку життя іншої людини. Така ситуація звичайно ж спричиняє негативні наслідки для громадян, які потребують захисту.

По-третє, нормативно-правове забезпечення безпечного виконання працівниками правоохоронних органів своїх професійних обов'язків є недосконалим, значна кількість правових актів застаріла або містить численні прогалини та суперечності. У зв'язку з цим питання забезпечення особистої безпеки працівників правоохоронних органів перебувають на передньому плані та потребують найшвидшого вирішення.

Виконання службово-бойових задач вимагають від співробітників правоохоронних органів мобілізації фізичних та психічних ресурсів. Більшу частину свого часу правоохоронці знаходяться в екстремальних умовах.

Особисті якості співробітника правоохоронних структур відіграють дуже важливу роль. Довготривале перебування в екстремальних ситуаціях які загрожують життю, вимагають від правоохоронця приймати адекватні рішення за короткий термін, вміння володіти собою, діяти в колективі. Формування вмінь і навичок для безпечного розв'язання конфліктних ситуацій – вимагає спеціальної підготовки в учбових центрах, проходження якої має бути обов'язковим для майбутнього бійця АТО.

Формування особистих якостей співробітника правоохоронних органів нерозривно пов'язане з культурою та мораллю. У науковій літературі автори по-різному викладають поняття професійної культури правоохоронця. Декотрі вважають, що професійна культура працівника правоохоронних органів – це зумовлена специфікою діяльності (громадянська і професійна), сукупність властивостей і якостей (загальнолюдських, класових, професійних тощо), які знаходять зовнішній прояв у правоохоронній діяльності. А декотрі до професійної культури правоохоронця відносять кваліфіковане, сумлінне й ретельне виконання трудових процесів, немислиме без удосконалення

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

профілактичної роботи; вчасного й повного розкриття злочинів; професійної підготовки; професійної майстерності працівників; удосконалення своїх знань.

Психологічні заходи повинні буди спрямовані на відновлення психіки після виконання завдань, психологічне розвантаження, формування саморегулювання, запровадження посади психологів, які у разі виникнення складної ситуації змогли допомогти правоохоронцю, наставництво, навчання психологічним та тактичним прийомам у різноманітних ситуаціях під час виконання службово-бойових задач.

Психологічна стійкість та готовність також дуже важлива для особистої безпеки правоохоронця.

Психологічна стійкість – це стан особистості яка при екстремальних умовах може зберігати спокій та активно діяти незважаючи на перешкоди.

Психологічна готовність – це сукупність якостей і властивостей особистості, настроїв на рішучі, скоординовані дії у небезпечних ситуаціях під час виконання службового завдання.

Ще одним важливим заходом є підтримання та вдосконалення належних знань, умінь та навичок у співробітників правоохоронних структур. Будь-яка інформація з часом застаріває, тому важливо при першій можливості надавати нові теоретичні та практичні знання що насамперед стосується вогневої, тактичної, фізичної підготовки у екстремальних ситуаціях та більш типових умовах, нові техніки тренування особового складу. Саме задля цього запроваджується переатестація, стажування, виїзди на навчання. Самостійна підготовка теж є невід'ємною складовою особистої безпеки правоохоронців при виконанні службово-бойових задач.

Висока розвиненість усіх чинників є показником професіоналізму правоохоронних структур. При наявності усіх викладених заходів співробітник правоохоронних органів має змогу виконати найскладніше службове завдання, тому що, буде мати кваліфіковану підготовку, навички та вміння для того щоб заздалегідь змоделювати ситуацію та шляхи вирішення, забезпечити особисту безпеку, а можливо, зберегти життя іншим.

Враховуючи вище викладене, можемо констатувати, що у кожному виді діяльності неможливо досягнути гарантії повної безпеки, а особливо у діяльності співробітників правоохоронних структур в зоні АТО, але вживаючи певні заходи можливо звести ризики до мінімуму.

Одержано 11.11.2015

УДК 159.9

С. В. Марченко,

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри психології та педагогіки факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ

ЕКСТРЕМАЛЬНІ СИТУАЦІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Питання безпеки, збереження життя і здоров'я під час здійснення професійної діяльності завжди знаходилася в центрі уваги практичної юридичної психології. Професійна діяльність працівників правоохоронних органів часто протікає в особливих умовах, напружених мінливих, оперативних складних ситуаціях, що наповнені психічною напругою, адже вона належить до професій підвищеного ризику й характеризується одним з найбільш високих рівнів екстремальності. Про екстремальний характер умов службової діяльності працівників правоохоронних органів у своїх працях зазначають вітчизняні та зарубіжні вчені О. М. Бандурка, В. І. Барко, В. М. Бесчастний, В. О. Лефтеров, О. В. Тимченко тощо.

Екстремальна ситуація суб'єктивно усвідомлюється людиною як така, що загрожує її фізичному та психічному здоров'ю. Основними зумовляючими її чинниками є: час, інформація, зміст діяльності тощо. Екстремальні ситуації неочікувані, раптово виникаючі небезпечні обставини, які характеризуються невизначеністю, складністю прийняття рішення, гострою конфліктністю, стресовим станом та несуть загрозу життю і здоров'ю фахівців, вимагають максимальної мобілізації резервних можливостей організму.

Екстремальні ситуації умовно можна поділити на дві групи:

1) життєві, повсякденні, тобто такі, з якими може зустрітись кожна людина;

2) службові – виникають під час виконання небезпечної роботи (вони можуть бути «штатними» і «позаштатними», регламентованими і нерегламентованими, плановими і ситуаційними).

Зміст поняття екстремальної ситуації охоплює всю сукупність обставин ускладнення оперативної обстановки, що можуть виникнути в процесі діяльності працівників правоохоронних органів. Це може бути: процес вирішення конфліктів між громадянами, попередження чи припинення правопорушень, психологічне протистояння при проведенні слідчих і оперативно-розшукових заходів, протиправне використання

громадянами джерел підвищеної небезпеки, припинення групових порушень громадського порядку і масових безпорядків, дії в умовах впровадження в регіоні надзвичайного стану тощо. Окрім того, екстремальність може виникати внаслідок тривалого та інтенсивного навантаження при повсякденному виконанні службових обов'язків.

У професійній діяльності правоохоронців виділяють такі різновиди екстремальних ситуацій:

1. швидкоплинна – виникає раптово, у зв'язку з браком часу для прийняття та здійснення ефективних рішень та дій при високому рівні організованості та зі значним психологічним навантаженням (наприклад, затримання злочинця, участь у ліквідації наслідків катастрофи);

2. тривала – потребує постійної готовності до можливої небезпечної дії при загальних монотонних умовах праці та визначається поступовим нарощенням напруженості, стаюю дією певних подразників (наприклад, чекання виклику на виїзд під час чергування, перебування в засідці);

3. ситуація з елементами невизначеності – потребує вибору одного з варіантів поведінки, однаково значимих для фахівців та зумовлюється дефіцитом інтонації, динамічних стереотипів прийняття рішень в умовах дії різнозначних спонукань тощо (виконати службовий обов'язок чи не втручатись в події для власної безпеки);

4. ситуація, що потребує готовності до екстрених дій – потребує високого рівня пильності, швидкості переключення психічних процесів, емоційної стабільності (передстартова лихоманка, затримання злочинця, участь у ліквідації наслідків катастрофи, перебування в засідці, застосування вогнепальної зброї);

5. ситуація, що сполучає несподіванку і дефіцит часу – потребує негайного прийняття правильного рішення, характеризується високим ступенем персональної відповідальності за прийняті рішення (пошук, затримання злочинця);

6. ситуація з надходження помилкової інформації – характеризується залежністю кількості помилкових рішень і дій від наявності часу і досвіду (наприклад, несправність приладів, устаткування, отримання дезінформації);

7. ситуація заснована на надходженні ймовірно недостовірної інформації – потребує екстрених дій за відсутності впевненості в достовірності одержаної інформації (повідомлення про зникнення дитини, прийняття помилкових рішень);

8. ситуація «домінантного стану» обумовлена можливістю повного поглинання уваги яким-небудь одним видом діяльності

(відволікання чи нестійкість уваги в небезпечній ситуації, слабкість реакції на інші впливи і команди, що призводить до помилових дій та негативних наслідків тощо).

Найбільш небезпечними для правоохоронців вважають такі екстремальні ситуації:

- неочікуваний напад на працівників (засідки);
- масові безладдя;
- затримання озброєних злочинців та підозрюваних;
- застосування вогнепальної зброї та спеціальних засобів;
- звільнення заручників.

Екстремальні ситуації та їх наслідки значною мірою ускладнюються такими чинниками: несподіваністю виникнення небезпеки, невизначеністю ситуації та можливих наслідків, недостатньо дієвою підтримкою (допомогою) з боку оточуючих громадян та гарантій соціального (у тому числі правового) захисту тощо.

Вплив екстремальних ситуацій спричиняє виникнення специфічних емоційних станів (психоемоційне виснаження, емоційна нестійкість, дратівливість, агресивність), які нерідко перетікають в різні проблеми психологічного характеру (стрес, афект, фрустрація).

Результатом впливу на людину екстремальних подій є складна картина змін фізіологічних, психологічних, соціально-психологічних характеристик людини. Психологічні наслідки впливу екстремальної ситуації залежать від інтенсивності, раптовості виникнення, тривалості дії травмуючих чинників. Можливість виникнення психологічних розладів також багато в чому обумовлена особистісною оцінкою і мірою суб'єктивної значущості травматичних подій. Сукупність діючих екстремальних чинників викликає психічні зміни відносно короткий проміжок часу.

Працівники правоохоронних органів щодня опиняються в екстремальних ситуаціях, уникнути їх впливу практично неможливо, але вони можуть розпізнати його та мінімізувати наслідки. Допомога працівникам в наступних напрямках: 1) використання навичок самодопомоги (дихальні техніки, аутогенні тренування, техніка прогресивної м'язової релаксації, рефремінг тощо); 2) надання кваліфікованої психологічної допомоги окремим особам, яка ґрунтується на зниженні тривоги та відновленні почуття особистісної цілісності та контролю над подіями; 3) надання психологічної допомоги в сімейному і особистому житті працівника; 4) зменшення стресу, викликаного самою організацією діяльності.

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

Слід відмітити, що при підготовці персоналу патрульної поліції тренерами певна увага приділялася знайомству курсантів з техніками психологічної допомоги особам, у яких виникли несприятливі стани внаслідок перебування в екстремальних ситуаціях.

Одержано 12.11.2015

УДК 331.45

Ю. О. Михайлова,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем організації навчально-го процесу заочного та дистанційного навчання навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Харківського національного університету внутрішніх справ

ЩОДО ОСНОВНИХ НАПРЯМКІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОНЦІВ

Питанням забезпечення безпеки життєдіяльності правоохоронців, підготовки персоналу до екстремальних умов несення служби, стратегії захисту життя та збереження здоров'я повинно надаватися пріоритетне значення, оскільки підвищені ризик та небезпека є невід'ємними складовими професійної діяльності правоохоронців. Однак, неможливо створити надійний механізм забезпечення безпеки життєдіяльності персоналу без визначення та вивчення основних небезпек, причин та факторів, які призводять до трагічних випадків під час виконання працівниками своїх професійних обов'язків.

Розглядаючи основні фактори, під дією яких порушується безпека життєдіяльності правоохоронців, доцільно розмежувати їх на дві групи: перша – це фактори, що залежать від працівника, друга – фактори, не пов'язані безпосередньо з працівником. Однак одразу слід сказати, що у багатьох випадках існує безпосередня залежність між причинами і умовами першої та другої груп, тобто існують так звані комбіновані фактори.

До основних факторів, що залежать від працівника, можна віднести: недосвідченість; недостатній рівень професійної підготовки; недбаість та безпечність; хибне сприйняття інформації; психоемоційне та фізичне перевантаження; переоцінка власних сил та можливостей; неякісно проведені дії; порушення вимог дисципліни та законності.

Основними факторами зниження рівня безпеки, що не пов'язані з працівником, варто назвати: юридичні фактори, які полягають у недосконалоості нормативно-правового забезпечення безпеки життєдіяльності правоохоронців, а також організаційні фактори, спричинені слабкою або неякісною організацією навчально-методичного, науково-методологічного, кадрового, психолого-педагогічного, фінансового, матеріально-технічного, інформаційного, соціально-правового забезпечення.

Оскільки перелічені вище фактори ми умовно поділили на дві групи можна зробити висновок, що і сам процес забезпечення безпеки життєдіяльності правоохоронців може бути реалізовано на двох рівнях. Перший рівень – це діяльність уповноважених суб'єктів, яка передбачає створення відповідних інститутів, норм, структур для запобігання загрозам. Другий – це діяльність самих працівників, які можуть визначати свою безпеку та забезпечувати її.

З метою кращого розуміння сутності процесу забезпечення безпеки життєдіяльності правоохоронців, а також механізму впровадження та реалізації усіх вищезазначених заходів на кожному з рівнів, необхідно розглядати цей процес у двох основних напрямках.

Враховуючи перелічені нами організаційні фактори, які знижують рівень безпеки, процес забезпечення безпеки життєдіяльності правоохоронців повинен бути спрямований на усунення або зменшення негативного впливу кожного з цих факторів. Тому вважаємо за доцільне визначити перший напрямок як організаційно-управлінське забезпечення безпеки життєдіяльності правоохоронців. Організаційно-управлінське забезпечення безпеки життєдіяльності правоохоронців – це система науково-методологічних, навчально-методичних, кадрових, психологічних, матеріально-технічних та інших заходів, спрямованих на усунення небезпечних для життя, здоров'я, честі, гідності і недоторканості правоохоронців факторів як під час виконання ними своїх службових завдань та обов'язків, так і поза службою. Загальною метою організаційно-управлінського забезпечення безпеки життєдіяльності правоохоронці є забезпечення їх природних прав на життя, здоров'я, честь, гідність та недоторканність.

З даного нами визначення організаційно-управлінське забезпечення безпеки життєдіяльності правоохоронців складається з таких елементів, як: навчально-методичне забезпечення,

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

науково-методологічне, кадрове забезпечення, психолого-педагогічне забезпечення, фінансове та матеріально-технічне забезпечення, інформаційне забезпечення, соціально-правове забезпечення безпеки життєдіяльності персоналу.

Другий напрямок у механізмі захисту – це нормативно-правове забезпечення безпеки життєдіяльності правоохоронців. Нормативно-правове забезпечення безпеки життєдіяльності правоохоронців – це сукупність усіх юридичних засобів, прийомів, способів, за допомогою яких суб'єкти забезпечення безпеки життєдіяльності регулюють відносини у цій сфері. Основне місце у формуванні цього напрямку належить нормативно-правовим актам та нормативним приписам. Метою нормативно-правового забезпечення безпеки життєдіяльності правоохоронців є створення й закріплення ефективного правового механізму, здатного забезпечити оптимальну процедуру розробки та реалізації відповідних організаційно-управлінських рішень.

З нашої точки зору, досягнути найбільш оптимального стану захищеності, коли всі можливі фактори небезпеки буде зведено до мінімуму, а сам працівник зможе зважено підійти до забезпечення особистої безпеки, можливо лише за умови поєднання обох напрямків та ефективного впровадження на кожному рівні всіх вищезазначених заходів.

Одержано 17.11.2015

УДК 351.74-057.36

О. П. Мирошко,

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ

ІМІДЖ ПРАВООХОРОНЦЯ НОВОЇ ФОРМАЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Результати чисельних досліджень показують, що образ правоохоронця у свідомості громадян часто характеризується негативно. Як правило, респонденти це пояснюють професійною некомпетентністю, недостатньою матеріально-технічною забезпеченістю, хабарництвом працівників правоохоронних органів, грубістю до населення та іншими негативними чинниками. З точки зору особистісних особливостей і вимог діяльності, професія правоохоронця висуває достатньо високі вимоги

щодо відповідної підготовки, рівня професіоналізму виконання відповідних завдань правоохоронної діяльності. Нажаль, не всі працівники органів охорони правопорядку відповідають навіть формальним критеріям. Все це відображається не тільки на особливостях їх роботи, а і на образі всіх представників правоохоронних структур.

Зрозуміло, що такий стан справ неприйнятний для сучасної європейської держави, яка прагне належати до об'єднаної Європи. Взаємовідносини працівників нової поліції з населенням повинні ґрунтуватись на суворому дотриманні законності, чіткому виконанні своїх обов'язків, поєднанні твердості, рішучості і принциповості щодо попередження та припинення правопорушень з уважним та доброзичливим відношенням і повагою до особистості громадян.

Сьогодні, зростає зацікавленість до досліджень взаємовідносин правоохоронців із цивільним населенням. Тут невід'ємною складовою є імідж поліцейського, який багато у чому залежить від зовнішніх ознак, психологічної компетенції, професіоналізму, соціального стану та інших факторів. Тому, правоохоронним структурам слід приділити особливу увагу формуванню позитивного іміджу їх співробітників.

Поняття «імідж» вже давно та міцно використовується у житті. Як правило, воно асоціюється із економічно-бізнесовою сферою і першими активно почали працювати з ним економісти. Так, американський економіст Болдуїн у 60-ті роки XX століття впровадив поняття «імідж» і обґрунтував його корисність для бізнесу. Потім «імідж», як специфічний феномен, активно використовувався політологією та політтехнологією. Психологічне обґрунтування іміджування стало об'єктом і предметом дослідження соціальних та політичних психологів, які придали цій проблемі теоретико-прикладний характер.

У перекладі з англійської, імідж – це образ, зображення. Існує багато визначень поняття «імідж». Ми надаємо перевагу такому визначенню, імідж – це цілісний, якісно визначений образ певного об'єкту, що стійко перебуває та відтворюється у масовій та/або індивідуальній свідомості.

Поняття «імідж», як і більшість наукових категорій, може трактуватись у широкому та вузькому сенсі. У широкому під іміджем слід розуміти розповсюджену уяву про сукупність природних або спеціально створених властивостей об'єкта, у вузькому – це свідомо створений образ об'єкта, що наділяє останнього додатковими цінностями і дає можливість відтворювати те відношення до об'єкта і ті оцінки об'єкта, які необхідні його

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

творцю. Імідж виникає і корегується у результаті сприйняття і фільтрування інформації про даний об'єкт, яка поступає із зовнішнього середовища скрізь мережу діючих стереотипів.

Імідж соціально обумовлений і має ряд особливостей:

1. Імідж існує тільки в умовах соціуму.

2. Суб'єктом іміджу є людина як продукт соціуму – людина соціальна.

3. Загальні характеристики іміджу того чи іншого об'єкту (його валентність, сила, визначеність) залежить не тільки від самого об'єкту, але і від особливостей конкретного суспільства, в якому цей імідж формується, від його цінностей, норм, традицій та ін.

4. Імідж, що склався:

а) визначає характер сприйняття об'єкту через впізнання об'єкта та корекції відповідного образу;

б) сприяє формуванню стійкого відношення до даного об'єкту;

в) служить підставою для суб'єктивного вибору адекватної моделі поведінки.

Для формування позитивного іміджу нового поліцейського України доцільно дотримуватись певної послідовності:

– виявлення у респондентів уявлень про об'єкт;

– визначення переваг, очікувань та вимог до об'єкту, його рис та характеристик;

– конструювання іміджу даного об'єкту;

– розробка стратегії формування іміджу (плану дій);

– контроль за реалізацією плану, аналіз проміжних результатів, корегування моделі та стратегії;

– моніторинг сформованого іміджу.

Сформований імідж нового поліцейського повинен відповідати певним функціям, які можна поділити на дві групи: ціннісні та технологічні.

Ціннісні функції слід поділити на:

– звеличення особистості (завдяки якій особистість стає соціально розкутою у прояві своїх найкращих якостей);

– комфортизація міжособистісних стосунків (позитивно налаштована особистість створює при спілкуванні атмосферу симпатії та доброзичливості).

– психотерапевтична (створює стійкий мажорний настрій та впевненість у собі);

Тобто ціннісні функції іміджу свідчать про його значення у створенні здорової психічної організації особистості.

Технологічні функції іміджу діляться на:

- міжособистісної адаптації (завдяки правильно сформованому іміджу можна швидко увійти до певного соціального середовища, звернути на себе увагу, оперативно встановити доброзичливі стосунки);
- висвітлювання найкращих особистісно-ділових якостей (сприятливий імідж дає можливість показати найбільш позитивні якості людини, викликати симпатію);
- приховування негативних особистісних характеристик;
- організація уваги (позитивний імідж притягує до себе людей);
- подолання вікових рубежів (комфортне спілкування з людьми різного соціального стану та віку);
- знання технологічних функцій іміджу передбачає широке його застосування.

Таким чином, імідж – це різностороннє явище, яке потребує ретельного та глибокого наукового дослідження. Як правило, імідж – явище позитивне. Проте, підсумки багатьох опитувань показують, що імідж у працівників правоохоронних структур має скоріш негативний характер. Тому слід приділити більшу увагу формуванню позитивного іміджу нового поліцейського оновленої Української держави, їх самопрезентації задля забезпечення позитивного образу у свідомості громадян.

Одержано 24.11.2015

УДК 159.9(477)

Н. Е. Мілорадова,

*кандидат психологічних наук, доцент,
професор кафедри психології та педагогіки факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

В. В. Доценко,

*кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ПСИХОЛОГІЧНЕ СУПРОВОДЖЕННЯ ТА КРИЗОВА ПІДТРИМКА ПРАВООХОРОНЦІВ ПІСЛЯ УЧАСТІ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ

У професійній діяльності правоохоронців достатньо часто виникають ситуації, в яких виконання оперативно-службових завдань здійснюється в екстремальних умовах: попередження чи припинення правопорушень, втручання у вирішення сімейно-

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

побутових та інших конфліктів між громадянами, психологічне протидія при проведенні оперативно-розшукових і слідчих заходів, припинення групових порушень громадського порядку і масових заворушень, застосування вогнепальної зброї тощо. Потрапивши в екстремальні умови, кожен працівник переживає значні, а іноді і граничні навантаження, що негативно впливає на виконання професійних обов'язків.

У зв'язку з цим, у край необхідним є здійснення психопрофілактичних заходів з метою попередження нервово-психічних та психосоматичних захворювань; формування психологічної готовності та стійкості правоохоронців до дій в екстремальних ситуаціях; пошук нових шляхів забезпечення надійності правоохоронців; розробки та впровадження психологічних технологій, що спрямовані на розвиток професійно-важливих якостей працівників правоохоронної сфери.

Але крім цього, актуальним є питання здійснення психологічного супроводження та надання екстреної психологічної допомоги представникам силових структур безпосередньо після виконання оперативних завдань в екстремальних умовах.

Психологічний супровід – це комплекс безперервних заходів спрямованих на підтримку високої службової активності, стійкості до стресів, запобігання негативним психологічним станам та різним проявам психологічного впливу.

Метою психологічного супроводу є збереження досягнутого в процесі психологічної підготовки рівня боєздатності особового складу. З цією метою проводиться безперервний аналіз динаміки морально-психологічної обстановки в ході виконання службових завдань; виробляються рекомендації органам управління для прийняття доцільних рішень; підтримуються і розвиваються бойовий настрій і установка на безумовне виконання службових завдань; контролюється ступінь втоми особового складу; створюються, по можливості, комфортні умови в місцях несення служби та відпочинку особового складу.

Як зазначають фахівці (А. В. Брушлінський, Є. В. Гузенко, В. І. Зелений, С. В. Лисенко, В. П. Примака, С. П. Потеряйко, Т. М. Титаренко) основними завданнями організаційно-правового регулювання психологічного супроводження діяльності представників силових структур є:

- 1) формування екстремально-психологічної підготовленості і готовності особового складу до вирішення оперативно-службових і службово-бойових завдань;

- 2) підтримання оптимального рівня морально-психологічного стану і професійної працездатності;

3) забезпечення ефективних дій правоохоронців в екстремальних ситуаціях, пов'язаних з подоланням психологічних труднощів;

4) надання невідкладної психологічної допомоги безпосередньо в ході вирішення оперативних завдань в екстремальних ситуаціях;

5) формування навичок забезпечення особистої професійної безпеки в ситуаціях підвищеного і смертельного ризику;

6) збереження (чи відновлення) психічного здоров'я і соціально-психологічного благополуччя в постекстремальний період;

7) актуалізація шляхів повернення до життя в постекстремальний період (після екстремальної ситуації).

Якщо раніше основну тривогу у фахівців викликали такі наслідки впливу екстремальних ситуацій як достатньо велика кількість смертей, фізичні наслідки (хвороба, травми), то зараз зростає їх занепокоєність наслідками для психосоціального та душевного здоров'я населення. Тому негайне психотерапевтичне втручання, якнайближче за часом до перенесеної психотравмуючої події, буде сприяти запобіганню розвитку посттравматичних стресових розладів (ПТСР).

Найбільший ефект психологічного супроводження досягається при дотриманні таких умов:

- психологічне забезпечення безперервне, комплексне, цілеспрямоване;

- використовуються всі види і форми, методи і засоби психологічної допомоги, виховання і навчання особового складу;

- спрямування системи бойової, спеціальної та суспільно-державної підготовки особового складу органів та військ на вирішення завдань психологічного забезпечення.

Найчастіше особам після участі в екстремальних ситуаціях необхідно надавати екстрену психологічну допомогу або проводити кризисну інтервенцію для зниження ризику виникнення посттравматичних стресових розладів.

Екстрена психологічна допомога – це система короткострокових заходів, спрямована на надання допомоги одній людині, групі людей або великій кількості постраждалих після надзвичайної події, в цілях регуляції актуального психологічного, психофізіологічного стану та негативних емоційних переживань, пов'язаних з надзвичайною подією, за допомогою професійних методів, які відповідають вимогам ситуації.

Екстрена психологічна допомога надається людям, що знаходяться в стані гострого стресового розладу (ГСР), що характеризується емоційною та когнітивною дезорганізацією.

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

Мета і завдання екстреної психологічної допомоги включають:

- профілактику гострих панічних реакцій, психогенних нервово-психічних порушень;
- підвищення адаптаційних можливостей індивіда;
- психотерапію виникаючих порогових нервово-психічних порушень;
- підтримку психічного і психофізіологічного самопочуття;
- стабілізацію стану потерпілих, зменшення гострих симптомів дистресу та відновлення незалежного функціонування;
- роботу з виникаючими в наслідок кризової ситуації негативними емоційними переживаннями (наприклад, страх, почуття провини, гнів, безпорадність тощо).

Екстрена психологічна допомога повинна ґрунтуватися на принципі інтервенції в поверхневі шари свідомості, тобто на роботі з симптоматикою, а не з синдромами. Досягнення цієї мети сприяє значному зниженню ймовірності виникнення різних відстрочених наслідків у потерпілих (психосоматичних проблем, посттравматичних стресових розладів тощо).

Таким чином, розглянуті підходи до вирішення порушеної проблеми дозволяють запропонувати наступні етапи психологічного супроводження правоохоронців після участі в екстремальних умовах: діагностика психічного стану та визначення напрямів діяльності; постановка основних завдань; застосування психологічних технологій, методів та заходів адаптації правоохоронців до життя в постекстремальний період.

Одержано 25.11.2015

УДК 351.74

В. М. Момот,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;

М. В. Іншеков,

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ УКРАЇНИ

У складних умовах формування національної правоохоронної системи на засадах відповідності її європейським стандартам

і загальнолюдським цінностям з'являється новий правоохоронний орган – «національна поліція».

Україна як правова, демократична держава повинна розвиватися на засадах забезпечення і зміцнення законності й правопорядку, дотримання прав і свобод громадян. що значною мірою залежить від діяльності поліції. Від ефективності цієї структури суттєво залежить стан правопорядку в цілому, охорона громадського порядку, боротьба зі злочинністю, захист прав і законних інтересів громадян. У теперішній час відбувається суттєве реформування держави в цілому і правоохоронних органів зокрема. Сучасна криміногенна ситуація, посилення збройного протистояння всередині країни, диктують нові умови роботи поліції.

На сучасному етапі розвитку суспільства, правової, політичної і економічної системи, зростає необхідність удосконалення системи професійної підготовки працівників ОВС.

Слід зазначити, що правоохоронці вимушені працювати і підвищувати свій професійний рівень в умовах постійної зміни законодавства і об'єктивних умов діяльності. Зростає вага злочинів які скоєні з використанням стрілецької зброї, вибухівки, що привезені з зони АТО.

Економічна ситуація несприятливо впливає на моральний стан працівників поліції, що має суттєве відображення на рівні виконання ними своїх обов'язків.

У таких умовах суттєвого реформування потребує система професійної підготовки працівників поліції.

Професійно важливі якостями є окремі динамічні риси особистості, психічні та психомоторні властивості (виражені рівнем розвитку відповідних психічних та психомоторних процесів), а також фізичні якості, що відповідають вимогам до людини будь-якої певної професії і сприяють успішному оволодінню цією професією.

Психологічні відмінності між людьми можуть бути настільки значні, що деякі співробітники, незважаючи на достатній рівень здоров'я і активне прагнення оволодіти певною діяльністю, фактично не можуть досягти необхідного мінімуму професійної майстерності. Досвід показує, що працівники ОВС, що не володіють достатніми здібностями до роботи в правоохоронній сфері, не тільки значно довше інших опановують цим видом діяльності, а й працюють гірше інших, найчастіше припускаються помилок, мають меншу надійність в роботі.

При всьому різноманітті професійно важливих якостей можна назвати ряд з них, які виступають як професійно важливі практично для будь-якого виду трудової діяльності. До таких якостей відносяться: відповідальність, самоконтроль, професійна самооцінка і декілька специфічних – емоційна стійкість, тривожність, ставлення до ризику і т. д.

Особливий інтерес представляють такі особливості особистості, які здатність регулювати рівень функціонального стану при несенні служби. Найбільш часто такою якістю виступає емоційна стійкість, що дозволяє співробітникові ОВС зберігати необхідну фізичну і психічну працездатність в надзвичайних умовах.

Важливу роль у професійній діяльності відіграє самооцінка, її неадекватність зменшує надійність роботи в нестандартних умовах. Під раптово виниклої складній обстановці. Самооцінка багато в чому визначає формування інших професійно важливих якостей. Так, схильність до ризику часто породжується неадекватно завищеною самооцінкою.

Емоційна стійкість дозволяє більш ефективно справлятися зі стресом, впевнено і холоднокровно застосовувати засвоєні навички, приймати адекватні рішення в обстановці дефіциту часу. Стійкі до стресу особи характеризуються як активні, неімпульсивні, наполегливі в подоланні труднощів. Протилежно цьому емоційно нестійкі особи егоцентричні, песимістичні, дратівливі, сприймають навколишнє середовище як вороже і мають схильність акцентувати увагу на подразниках, пов'язаних з небезпекою. Емоційна стійкість може бути обумовлена мотивацією і рівнем домагань на досягнення високих результатів, а також знаком емоційного переживання, його тривалістю, глибиною.

Таким чином, у підсумку вищенаведених тез можна зробити висновок про необхідність докорінного законодавчого і практичного перероблення системи професійної підготовки поліцейських. Це питання потребує глибокого науково-методичного аналізу з точки зору психології, тактико-спеціальної підготовки, спеціальної фізичної підготовки і інших дисциплін. Якісно підготовлений поліцейський – домінантна мета, найбільш видимий результат реформування сучасної системи МВС.

Одержано 25.11.2015

УДК [159.98: 351.74](477)

О. А. Моргунов,

*кандидат юридичних наук, доцент,
начальник кафедри спеціальної фізичної підготовки
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

О. А. Ярещенко,

*кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
доцент кафедри спеціальної фізичної підготовки
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ДИХАЛЬНІ ТЕХНІКИ ЯК ЗАСОБИ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ПРАВООХОРОНЦІВ ЗА ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВ

Постановка проблеми

Однією з найактуальніших проблем є проблема збереження психічного здоров'я правоохоронців під час виконання ними службових обов'язків за екстремальних умов: уміння мобілізуватися у конфліктних ситуаціях, небезпечних для життя обставинах, пов'язаних із використанням вогнепальної зброї.

Екстремальні умови утворюють великі ускладнення під час вирішення професійних завдань и вимагають психологічної стійкості від правоохоронців.

Екстремальні умови містять різноманітні фактори (причини, сили, особливості), що здійснюють вплив на правоохоронців.

Екстремальні морально-психологічні фактори:

- людські втрати, що спостерігаються, життєвий тягар, розруха, загибель людей, трупи, жертви, страждання, горе, нужденність, важкі наслідки життя, заклики про допомогу;
- загальна дезорганізація життя на території АТО (паніка, натовп, біженці, істерія, агресивність);
- різка активізація кримінального елементу – перехід від хуліганських дій до агресії із застосуванням фізичної сили, мародерство, пограбування, розбої, бандитизм
- усвідомлювання відповідальності за свої рішення, дії, вчинки для досягнення необхідного професійного результату;
- побоювання за здоров'я та життя громадян, які знаходяться в зоні екстремальних умов, а також за своїх товаришів по службі і себе особисто.

Попавши у екстремальні умови, кожен правоохоронець відчуває великі, а часом й граничні навантаження, спостерігаючи за всім тим, що відбувається, й виконуючи необхідні професійні дії.

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

Якщо правоохоронець недостатньо підготовлений у професійному, моральному, психологічному відношенні, спостерігається:

- неспокій, розгубленість, нерішучість, уповільненість реакцій;
- боязнь невдачі, страх перед відповідальністю, підкорення своєї поведінки мотиву уникнення невдачі за будь-яку ціну (замість прагнення до максимального можливого успіху);
- погіршення кмітливості, спостережливості, оцінка обставин, з'явлення провалів пам'яті, посилення полохливості («Наякана ворона і куща боїться»);
- знижується активність, наполегливість, впертість, необхідність до винахідливості щодо досягнення мети;
- постійне відчуття слабкості, стомленості, безсилля, невідання мобілізуватись, загострення відчуття самозбереження, що охоплює майже всю свідомість і стає єдиною рушійною силою поведінки.

Дихальні методи

Найпростіші дихальні вправи як засіб самоконтролю можуть успішно використовуватись правоохоронцем, коли необхідно швидко взяти себе в руки, заспокоїтись та мобілізуватись.

Основою нормалізації психологічного стану є дихання. Робота із правильним диханням дозволяє значно поліпшити корегування емоційного стану людини і є ключем до оптимального стану психіки в екстремальних умовах.

Тип дихання, при якому вдих здійснюється швидко й енергійно, видих – повільно, викликає зниження тону центральної нервової системи, нормалізацію кров'яного тиску, зняття емоційної напруги. Повільний вдих та різкий видих, навпаки, тонізують нервову систему, підвищують рівень активності її функціонування, створюють визначену психологічну напругу. Тому використання дихальних технік підвищує здібності працівника щодо регулювання свого психологічного та фізичного стану.

Правильно поставлене дихання – це само регулятор психіки. Кінцева мета засвоєння дихальних технік полягає у тому, щоби за будь-яких умов дихання самостійно, без свідомого контролю, входило до потрібного режиму роботи.

Дихальні вправи, за допомогою яких можна мобілізувати свій психічний стан за екстремальних умов.

1. Заспокойливе дихання – видих виконується подовжинішим, ніж вдих.

2. Тонізуюче дихання – видих виконується коротшим, ніж вдих («ха!»).

3. Дихання під рахунок – на рахунок «1-2-3-4» – виконується вдих, на рахунок «5-6-7-8» – видих. На рахунок «1-2-3-4-5» виконуємо вдих, на рахунок «6-6-7-8-10» – видих. І так робимо 12 разів. При цьому відбувається штучна затримка подиху, що приводить до зняття емоційної напруги.

4. Дихання із затримкою – після вдиху затримати дихання на три секунди (почути удари серця). При цьому вказівним пальцем знайти та підрахувати пульс на сонній артерії. Цей прийом допомагає зберегти працездатність у критичній ситуації.

5. Подовжений вдих. Для зняття раптової гострої нервової напруги необхідно виконати повільний вдих, який повинен продовжуватись протягом 15 секунд. Після цього потрібно зробити швидкий видих і потім іще один наступний вдих за 15 секунд.

6. Штучно викликаний зівок Для найкращої мобілізації психіки при настанні екстремальної ситуації виконати цей прийом двічі-тричі. Для виконання вправи заплющити очі, якомога ширше відкрити рота, напружуючи м'язи ротової порожнини, виконати зівок із одночасним витяженням всього тіла. Після виконання вправи настає розслаблення м'язів обличчя, глотки, гортані, з'являється почуття спокою. За оцінками фахівців, зівок дозволяє збагатити кров киснем і звільнитися від надлишку вуглекислоти.

Створення продуктивної емоційної напруги (мобілізаційна готовність)

1. Правоохоронець спроможний керувати своїми емоціями, спроможний використовувати свої навички в екстремальній ситуації, що склалася.

2. Правоохоронець повинен сформувати в собі стан розслабленого очікування. Стан розслабленого очікування – це стан людини, за якого скелетні м'язи розслаблені, знаходиться у нормальному тонусі, дихання і пульс відповідають стану спокою.

Свідомість вільна від мислення, розсудів та інших логічних дій, а зосереджено на диханні або візуальному контролі обставин; присутня установка на блискавичну готовність до дій.

Стан розслабленого очікування є оптимальним станом для правоохоронця під час знаходження у зоні із екстремальними умовами (підвищеного ризику).

Одержано 25.11.2015

УДК 159.9

В. Н. Попов,

ад'юнкт кафедри

*психології діяльності в особих умовах Національного
університету громадянської захисти України*

ВЗАИМОСВЯЗЬ БЕСПОМОЩНОСТИ И ДЕПРЕССИИ

Феномен беспомощности имеет сходство с рядом психологических явлений. Необходимо сопоставить беспомощность с таким явлением как депрессия, провести дифференциацию этих понятий, определить те отличия, которые позволяют чётко различать указанные феномены.

Выученная беспомощность традиционно рассматривается как состояние, возникающее в качестве реакции на неконтролируемые события и проявляющееся в ожидании не подконтрольности будущих событий и результатов деятельности.

Важно указать на связь выученной беспомощности с депрессией. Депрессия психогенной этиологии может быть одним из возможных последствий травмирующих неконтролируемых событий, как и выученная беспомощность. Травма носит характер фрустрирующей жизненной ситуации, жизненного события, которое субъективно кажется непреодолимым, возникает она, как правило, неожиданно, внезапно и оказывается продолжительной.

Важно обратить внимание на то, что негативные когнитивные установки, которые рассматриваются А. Беком как причина депрессии, могут служить фактором риска формирования выученной беспомощности. А. Бек рассматривает когнитивную триаду как причину депрессии: негативное отношение пациента к собственной персоне, склонность к негативной интерпретации своего текущего опыта, негативное отношение к собственному будущему.

По наблюдениям М. Селигмана, больных депрессией и людей с выученной беспомощностью объединяет убеждение о безрезультатности их действий, часто это сопровождается убеждёностью о собственной несостоятельности, человек воспринимает себя жертвой обстоятельств, которые оказались слишком сильны.

В цепочке «выученная беспомощность – депрессия» важно учитывать роль пессимистического атрибутивного стиля. Существует ряд исследований, подтверждающих, что атрибутивный стиль диагностируется у людей, которые с большей вероятностью подвержены депрессии. Например, студенты, имеющие

пессимистический стиль атрибуции, чаще испытывали депрессию после провалов на экзамене. Аналогичная тенденция наблюдалась и на выборке заключённых, у которых развивалась депрессия через несколько месяцев лишения свободы, и на выборке беременных, у которых пессимистический стиль атрибуции предшествовал послеродовой депрессии.

Депрессивность как свойство личности (или склонность к депрессии) является одним из диагностических показателей личностной беспомощности, как и пессимистический атрибутивный стиль. Депрессия как реакция на травмирующие события возникает у людей с определёнными личностными predispositionами, также как выученная беспомощность чаще возникает у людей с личностной беспомощностью. Отмечается, что даже самая тяжёлая травма в форме жизненной ситуации обязательно вызывает психогенные расстройства. Большое, и даже решающее значение зачастую имеют особенности личности. Так, А. Н. Собчик отмечает, что «депрессивный тип реагирования вовсе не является универсальной и сугубо обязательной реакцией на психотравму и развивается лишь на почве определённой predisposition». А. Бек отмечает такую особенность депрессивных пациентов, как повышенная зависимость. Убеждённость пациента в собственной бездарности и беспомощности не позволяет ему самостоятельно преодолевать даже незначительные трудности и заставляет искать помощь и поддержку у окружающих, которые ему кажутся гораздо более компетентными и способными, чем он сам.

В поведении депрессия проявляется крайней пассивностью, являясь клиническим диагнозом, тогда как личностная беспомощность и выученная беспомощность сами по себе не являются проявлением болезни. Если считать, как предлагает М. Селигман, выученную беспомощность звеном в цепочке возникновения депрессии, то личностную беспомощность можно рассматривать как один из основных факторов риска развития выученной беспомощности и, в последующем, вероятной депрессии.

Таким образом, у рассмотренных психологических явлениях есть сходства, которые делают их не только схожими, но и взаимосвязанными между собой. Однако, необходимо чётко различать указанные феномены, это позволит лучше понять природу каждого из них и характер связей между депрессией и выученной беспомощностью.

Одержано 27.11.2015

УДК 343.125

Д. Б. Санакоєв,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності та спеціальної техніки
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ*

ТАКТИКА ДІЙ СПІВРОБІТНИКІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ ЗАТРИМАННЯ ТОРГІВЦІВ ЛЮДЬМИ

Неякісна підготовка до проведення тактичної операції затримання торгівців людьми, незнання чи ігнорування відповідними тактичними рекомендаціями щодо проведення затримання призводять не лише до ухилення лідерів та керівників злочинних груп від кримінального покарання, а й до спричинення фізичної шкоди працівникам поліції. Відповідно, потребує удосконалення тактика виявлення та затримання цієї категорії злочинців у протидії торгівлі людьми, вчиненої організованими групами.

Проведенню цієї тактичної операції, розгляду її змісту та фіксації дій, що входять до неї, у фаховій літературі присвячено роботи П. Д. Біленчука, В. М. Григор'єва, А. В. Дулова, М. В. Салтевського, В. І. Шиканова та ін. Проте, специфіка торгівлі людьми зумовляє необхідність використання спеціально розроблених рекомендацій при проведенні затримання злочинців.

Затримання торгівців людьми має переважно складний характер, зумовлений сукупністю негативних чинників (як правило, це групове затримання; місцями затримання є житлові помешкання, приміщення розважальних закладів та місць дозвілля, громадські місця та транспортні засоби, ділянки місцевості з великим скупченням людей, тощо).

Як наслідок, не завжди існує можливість усунути негативні обставини, проте існують способи зниження ризику проведення операції за несприятливих обставин. У цьому контексті міжнародні експерти з протидії торгівлі людьми пропонують вирішувати питання про затримання злочинців лише за наявності доказів торгівлі людьми, вчиненої з метою, передбаченою у ст. 149 КК України.

Підготовчий етап операції «Затримання» є найбільш тривалим та складним, і визначається слідчою ситуацією, що склалася на момент затримання. На цьому етапі мають бути

з'ясовані характеристика особи потерпілого та його оточення; завершена організація заходів із забезпечення безпеки потерпілих, їх родичів та свідків і збереження їх майна; з'ясовані та вивчені дані про особу злочинців та їх оточення; підготовлені технічні засоби, що будуть використовуватися для фото-, відеозйомки, звукозапису тощо.

Аналіз роботи підрозділів БЗПТА показав, що до плану підготовки затримання слідчий має включити питання вибору та вивчення місця затримання, оптимального часу для проведення операції, складу групи затримання, технічного оснащення слідчо-оперативної групи при захопленні злочинців, та ін.

Розслідування торгівлі людьми є масштабним і вимагає деталізованого планування затримання. Якщо для цього необхідна значна кількість співробітників, зокрема, із залученням їх з інших підрозділів, доцільно передбачити у плані проведення детального інструктажу груп затримання. Із міркувань безпеки такі групи мають збиратись разом та інструктуватись безпосередньо перед проведенням операції. Певною мірою це дозволить обмежити можливості випадкового витоку інформації або свідомого її розкриття корумпованими особами. Для проведення операції обов'язково має створюватися штаб, слідча група із залученням оперативних співробітників, оперативно-розшукові та пошукові групи різного призначення: спостереження, захоплення, застосування технічних засобів тощо.

Учасники групи затримання мають прибути на місце операції завчасно, щоб оцінити обстановку, ситуацію, що складається та забезпечити успішне проведення затримання. Аналіз практики підрозділів БЗПТА свідчить, що при проведенні цієї операції бажано вести відеозйомку з метою отримання доказів причетності торгівців до організованої злочинної діяльності.

Другий етап тактичної операції затримання передбачає безпосереднє захоплення злочинців. При вчиненні торгівлі людьми організованою групою він має свої особливості. По-перше, затриманню, як правило, підлягає велика кількість осіб, які перебувають на момент затримання у різних місцях, що вимагає точного з'ясування місць перебування кожного з учасників групи. По-друге, затримання всіх учасників групи доцільно проводити одночасно задля того, щоб уникнути ситуацій, коли зі злочинної групи затримуються лише звичайні виконавці, а решта оголошується у розшук. По-третє, особливості затримання учасників групи вимагають індивідуального підходу залежно від місць проведення цієї операції.

Нами встановлено, що переважно затримання проводилось у пунктах виїзду злочинців із завербованими потерпілими, дещо менше – за місцем роботи чи мешкання. Отже, затримання має проводитись, коли отримані достатні докази злочинної діяльності, які дають реальні шанси на засудження торгівців людьми. Проте, завжди існує ймовірність негайного проведення затримання, наприклад, у випадку викриття спостереження або співробітника, який впроваджений до злочинної групи, різкого підвищення рівня ризику для життя або здоров'я потерпілих.

На підставі проведеного дослідження нами визначено основні організаційно-тактичні рекомендації щодо усунення можливих негативних обставин проведення операції затримання торгівців людьми: 1) заздалегідь розробити загальний план затримання до початку операції, який можна буде коригувати у процесі подальшого розвитку слідчої ситуації; 2) момент затримання має визначатись і узгоджуватись так, щоб забезпечити максимальні можливості для досягнення трьох цілей: а) одночасне затримання щонайбільшої кількості злочинців; б) визволення якомога більшої кількості потерпілих; в) затримання злочинців тоді, коли існують максимальні можливості для отримання доказів їх злочинної діяльності.

Залежно від етапу вчинення злочину, найбільш ефективним при зовнішній торгівлі може стати затримання вербувальника під час проведення співбесіди з особою, яка працює під легендою, або затримання у пункті виїзду торговця людьми за кордон з останніми завербованими жертвами.

У випадках виявлення фактів внутрішньої торгівлі людьми ефективним може бути затримання злочинця, який знаходиться у місці для розпусти з жертвою злочину та отримав від неї гроші, які вона, в свою чергу, отримала від особи, яка проводила оперативну закупівлю її послуг. За таких обставин, тактичним прийомом є здійснення прихованих дій учасниками операції, які інсценують поведінку під уявних клієнтів, перехожих, відвідувачів кав'ярень, барів, саун. Якщо затримання проводиться у приміщенні чи багатолюдному місці, то злочинцям можна запропонувати вийти на подвір'я або відійти від групи людей осторонь з метою обговорення умов отримання послуг, а потім здійснити їх затримання.

У всіх випадках для забезпечення затримання у приміщенні, на вулиці чи місцевості, мають блокуватись вірогідні місця фізичного захоплення й прилеглі до них господарські будівлі, земельні наділи, інші об'єкти, перекриваються можливі шляхи втечі злочинців.

Отже, масштаб та складність затримання залежать від масштабів злочинної групи та доступних ресурсів для виконання плану (зокрема при проведенні спільних операцій). Винятково важливими факторами успіху затримання є визначення моменту його проведення та узгодженість дій учасників.

Одержано 17.11.2015

УДК 159.9

Н. О. Світлична,

кандидат психологічних наук,

старший викладач кафедри загальної психології

Національного університету цивільного захисту України

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ДОЛАЮЧОЇ ПОВЕДІНКИ ТА ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ПРАЦІВНИКІВ ДСНС УКРАЇНИ

Науковий і практичний інтерес до синдрому вигорання обумовлений тим, що цей синдром безпосередньо впливає на самопочуття працівників, ефективність їх праці і стабільність роботи. Стурбованість роботодавців і керівників вигоранням співробітників пояснюється тим, що воно починається непомітно, а його наслідки можуть дорого обійтися як рятувальникам, так і тим, кого рятують. Емоційне вигорання має цілий ряд наслідків. Так, міжособистісні наслідки проявляються у соціальних, сімейних відносинах, а також у робочих конфліктах або деструктивній напрузі при спілкуванні з колегами, партнерами, клієнтами тощо. Загальні наслідки вигорання полягають у розвитку негативних установок по відношенню до клієнтів, роботи, організації, або до себе, у відчуженні від роботи і, як наслідок, зниженні лояльності й привабливості роботи у даній організації. Поведінкові наслідки проявляються, як на рівні окремого працівника, так і на рівні організації. «Вигорілі» працівники вдаються до неконструктивних або неефективних моделей поведінки, що посилюють власне переживання дистресу і підвищують напруженість навколо себе. Це позначається у зниженні якості роботи і комунікації. Психофізіологічні наслідки відображаються у психосоматичних розладах, таких як безсоння, головний біль, загальне погіршення самопочуття, що в кінцевому підсумку може призвести до стану глибокої депресії. Синдром професійного вигорання – це несприятлива реакція на робочі стреси, що включає в себе психологічні, психофізіологічні та поведінкові компоненти.

У міру того, як збільшуються наслідки робочих стресів, виснажуються моральні і фізичні сили людини, вона стає менш енергійною, погіршується її стан здоров'я. Виснаження веде до зменшення контактів з оточуючими, а це, в свою чергу – до загостреного переживання самотності, та неефективності роботи.

Всесвітня організація охорони здоров'я визначає «синдром вигоряння» як фізичне, емоційне чи мотиваційне виснаження, що характеризується порушенням продуктивності в роботі, втому, безсонням, підвищеною схильністю до соматичних захворювань, вживання алкоголю або інших психоактивних речовин і суїцидальної поведінки. Під професійним вигорянням розуміється процес розвитку хронічного професійного стресу помірної інтенсивності, що викликає деформацію особистості професіонала.

Згідно з результатами нашого дослідження можемо побачити, що для працівників ДСНС України більш характерний симптом емоційної відстороненості. Також на досить високому рівні знаходиться емоційно-моральна дезорієнтація, яка проявляється в тому, що у працівника емоції не пробуджують або недостатньо стимулюють моральні почуття, людина захищає свою стратегію: виправдатися перед собою за допущену грубість чи відсутність уваги до суб'єкта, раціоналізуючи свої вчинки або проектуючи провини на суб'єкта, замість того, щоб адекватно визнати свою провину.

В цілому, у працівників ДСНС України більш сформована фаза резистенції. Вона характеризується тим, що людина намагається захистити себе від неприємного впливу тих чи інших факторів. Можна припустити, що працівники, які виснажуються повільніше, у яких опірність стресору вище, можуть бути пов'язані з вибором певних копінг-стратегій поведінки і спрацюванням певних психологічних захисних механізмів.

Аналіз результатів дозволяє говорити про те, що у більшості досліджуваних переважає копінг позитивної переоцінки. Це дає змогу говорити про те, що працівники ДСНСУ у стресовій ситуації вибирають копінг подолання негативних переживань у зв'язку з проблемою за рахунок її позитивного переосмислення, розгляду її як стимулу для особистісного зростання. Досліджувані обирають переважно подолання негативних переживань у зв'язку з проблемою за рахунок суб'єктивного зниження її значущості та ступеня емоційної залученості в неї. Подолання особистістю негативних переживань у зв'язку з труднощами за рахунок реагування за типом ухилення:

заперечення проблеми, фантазування, невиправданих очікувань, відволікання тощо.

Стиль поведінки «уникнення» корелює з симптомом емоційного вигорання, як «переживання психотравмуючих подій», також стиль поведінки «уникнення» корелює з таким симптомом емоційного вигорання, як «загнаність у клітку». Це свідчить про те, що працівники ДСНС України, які вибирають такий стиль поведінки у проблемних ситуаціях, як уникнення, більш підвласні стресам та емоційному вигоранню. Вони менш ефективно діють в професійних ситуаціях в умовах неповної або суперечливої інформації, ризику і невизначеності. Копінг «дистанціювання» корелює з таким симптомом як емоційна відстороненість. Це можна пов'язати з тим, що коли працівник у стресовій ситуації обирає такий копінг як дистанціювання, то частіше за все він відчуває емоційну відстороненість, при якій працівник майже повністю виключає емоції зі сфери своєї професійної діяльності. Провівши кореляційний аналіз зв'язку долаючої поведінки та емоційного вигорання ми виявили, що копінг пошуку соціальної підтримки корелює з фазою напруги. Це може свідчити про те, що під час проблемної ситуації людина найчастіше знаходиться в пошуку іншої людини, яка може її підтримати, надати допомогу у вирішенні даної проблеми. Копінг уникнення корелює з фазою напруги.

Таким чином, проведене дослідження дозволяє констатувати наявність певного взаємозв'язку між емоційним вигоранням та вибором працівниками ДСНС України стратегій долаючої поведінки.

Одержано 25.11.2015

УДК 159.9

Т. В. Селюкова,

*старший викладач кафедри психології
діяльності в особливих умовах Національного університету
цивільного захисту України*

ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ, ОРГАНІЗОВАНOSTІ І САМОКОНТРОЛЮ У МАЙБУТНІХ СПІВРОБІТНИКІВ ДСНС УКРАЇНИ

Робота працівників ДСНС України пов'язана з постійним ризиком для життя і здоров'я. У всьому світі дана професія вважається однією з найнебезпечніших: це і робота в екстремальних ситуаціях, і ризик для життя, і величезна відповідальність за

інших людей. В екстремальних ситуаціях працівнику ДСНСУ необхідно оцінити ситуацію, прийняти правильне рішення і при цьому мати адекватну поведінку. Ефективність професійної діяльності працівників ДСНСУ значною мірою залежить від професійно важливих якостей, знань, умінь і навичок, набутих у процесі діяльності.

Серед найважливіших якостей, притаманних особистості, яка постійно працює у тісній взаємодії з іншими людьми в екстремальних умовах, ми виділили: відповідальність, самоконтроль і організованість.

Поняття «відповідальність» – складне, багатопланове. Відповідальність означає усвідомлення суті та значення діяльності, її наслідків для людини та суспільства. Організованість – це особистісна якість, яка виражається в умінні дотримуватися складеного плану і сконцентруватися на поставленому завданні. Особистісна організованість є необхідною якістю майбутнього рятувальника. Самоконтроль – є умовою адекватної, цілеспрямованої психіки. Самовиховання і самовдосконалення особистості, навчання і професійна діяльність, поведінка в суспільстві, припускають неодмінну участь у них самоконтролю.

Робота працівника ДСНСУ безпосередньо пов'язана з ризиком. Отже феномен відповідальності представників ризиконебезпечних професій має свої особливості. Вона присутня в різній мірі у всіх фахівців, а на керівників здійснює ще й особливий, психологічний тиск. Так, наприклад, усвідомлення під час критичної ситуації факту, що від прийнятого рішення залежать життя людей, може стати сильним стресогенним фактором для особистості. Висока відповідальність, високі вимоги до самоорганізації є невід'ємною частиною роботи, тому відповідальність має бути стійкою рисою особистості працівника ДСНСУ.

Організованість – це стан внутрішнього і зовнішнього порядку, пише О. В. Остапеч, – це дисципліна і самодисципліна, це максимальна зосередженість, це здатність ефективно розподіляти сили і час, це розстановка пріоритетів і контроль виконання запланованого. У повсякденному житті організованість проявляється: в пунктуальності, в дотриманні порядку, а також в плануванні подальших дій. Цікаво, що усі військовослужбовці і курсанти ВНЗ мають за необхідність дотримуватися цих проявів організованості. З цієї точки зору можна сказати, що курсантів з самого початку навчання привчають бути організованими і відповідальними.

Самоконтроль – одна з характеристик свободи і відповідальності особистості. Самоконтроль включає в себе емоційний контроль і самоконтроль поведінки. Самоконтроль поведінки – це контроль власних дій і впливів. Емоційний самоконтроль – це контроль власних емоцій і станів, пише Н. П. Ярушкін. Екстремальний характер професійної діяльності працівників пожежно-рятувальних підрозділів обумовлений високим рівнем професійного стресу. Зібраність – стан, який виражається фразою «все під контролем», готовність діяти чітко і оперативно. Зібраність являє собою передумову самоконтролю. Уміння володіти собою – обов'язковий елемент підготовленості людини до дій в екстремальних умовах і подолання як об'єктивних, так і суб'єктивних труднощів.

Проведений аналіз теоретичних джерел показав високу актуальність дослідження відповідальності, організованості і самоконтролю як важливих рушіїв людських відносин.

Мета дослідження полягала у визначенні особливостей відповідальності, організованості і самоконтролю у майбутніх працівників ДСНСУ. Для вирішення поставлених задач нами були використані наступні методики: опитувальник для виявлення вираженості самоконтролю в емоційній сфері, діяльності та поведінці (соціальний самоконтроль), розроблений Г. С. Нікіфоровим, В. К. Васильєвим і С. В. Фірсовою. Опитувальник «Самооцінка організованості» Є. П. Ільїна. Опитувальник «ДУМЭОЛП» – діагностика рівня морально-етичної відповідальності особистості І. Г. Тимощука.

База дослідження: Національний університет цивільного захисту України. В дослідженні брали участь студенти та курсанти університету у кількості 80 респондентів (група № 1 – курсанти у кількості 40 осіб та група № 2 – студенти, також у кількості 40 осіб).

Були визначені значущі відмінності між складовими відповідальності в досліджуваних групах. Вірогідні розбіжності на рівні значущості $p \leq 0,01$ спостерігаються за шкалою «Альтруїстичні емоції», а також достовірні розбіжності за шкалами «Інтуїція в морально-етичній сфері» та «Екзистенціальна відповідальність» на рівні значущості $p \leq 0,05$. За шкалами «Рефлексія на морально-етичні ситуації» та «Морально-етичні цінності» також спостерігаються достовірні відмінності на користь курсантської групи ($p \leq 0,05$).

Отже, альтруїзм у курсантів здобув більшого розвитку в структурі морально-етичної відповідальності, ніж у студентській групі. Вірогідно, це пов'язано із несенням служби та більш глибоким усвідомленням курсантів специфіки майбутньої професії.

Щодо аналізу рівнів відповідальності в досліджуваних групах ми виявили, що низький рівень не притаманний майбутнім працівникам ДСНСУ. Середній рівень прояву відповідальності достовірно переважає в групі студентів ($p \leq 0,05$). А в курсантській групі вірогідно значущо переважає високий рівень відповідальності ($p \leq 0,01$).

Показники організованості курсантів виявились також значно вищими ($p \leq 0,05$), в порівнянні з групою студентів. Ми припускаємо, що такі розбіжності пов'язані із особливостями образу життя курсантів та студентів, який відрізняється. Відомо, що курсанти мають суворий регламент щодо розпорядку дня, деталей виконання навчальних та службових завдань. Тому «бути організованим» є необхідністю курсанта, від цього напряду залежить успішність його діяльності. Студенти мають більше вільного часу та «простору», тому мають більше можливостей займатись справами тоді, коли хочуть. Отже, для курсанта організованість – це необхідна риса, а для студента – це показник самовдосконалення, і його організованість залежить від наявності певних мотивів та інших рис характеру.

Серед показників самоконтролю виявлено різницю за двома шкалами, серед яких: «самоконтроль в діяльності» і «загальний самоконтроль». Відмінності підтвердили, що ці явища мають більший прояв серед курсантів ($p \leq 0,01$). В цьому, на нашу думку, спостерігається зв'язок з показниками організованості. За шкалами «соціальний самоконтроль» та «самоконтроль в емоційній сфері» достовірних відмінностей виявлено не було. Високі показники самоконтролю в діяльності та загального самоконтролю в групі курсантів означають більш якісну корекцію програми самовдосконалення та діяльності. Цей факт відобразився у результатах нашого дослідження, і дозволяє стверджувати, що курсанти приділяють більше уваги контролю своїх вчинків, які також є більш свідомими, ніж у студентів.

Виходячи з результатів нашого дослідження, можна стверджувати, що відповідальність, самоорганізованість та самоконтроль це дуже важливі якості для працівників ризиконебезпечних професій, представниками яких є співробітники ДСНС України, оскільки вони, для успішного виконання службових завдань, повинні мати високий рівень розвитку цих якостей.

Одержано 26.11.2015

УДК 159.9

Д. В. Сергієчко,

старший викладач кафедри

тактико-спеціальної підготовки факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

С. В. Акімов,

викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ

ОСНОВНІ КРИТЕРІЇ ПРОФЕСІЙНО- ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДБОРУ ПРАЦІВНИКІВ ДО ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

З кожним роком розвитку суспільства, як культурним так і професійним, зростає і попит на різноманітні професії. А для того, щоб оволодіти будь якою професією, особа повинна відповідати низці певних критеріїв. Декілька професій чітко та підвищено висувають до осіб або кандидатів досить великі вимоги та велику кількість протипоказань і, навіть, велике бажання працювати у цій сфері не може бути вагомою перевагою. Серед таких професій є професія правоохоронця або захисника правопорядку органів внутрішніх справ України. Але для того, щоб стати захисником правопорядку необхідно пройти певні етапи професійного відбору. Першим етапом профвідбору є соціально-правовий, який полягає в перевірці відповідності кандидата певним формальним соціально-демографічним (вік, освіта, служба в армії), правовим і моральним нормам (логічних даних, компрометуючих вчинків і зв'язків). Кадрові апарати на цьому етапі досить часто приймають рішення щодо непридатності кандидата до служби в ОВС. Другим етапом професійного відбору є медичний відбір, спрямований на виявлення можливої патології, яка перешкоджає здійсненню професійної діяльності в ОВС. Медичний етап проводиться на базі поліклінік МВС України за участю лікарів – спеціалістів і психіатрів психофізіологічних лабораторій. Його метою є всебічне обстеження лікарськими комісіями стану здоров'я кандидатів на роботу в ОВС, у тому числі виявлення психічних розладів і відхилень. В медичному відборі виділяється психічний аспект, який полягає в поглибленому вивченні психіки кандидата з метою виявлення прихованих форм нервово-психічної патології. Одним із основних етапів є етап професійно-психологічного відбору кандидата. Взагалі, працівник органів внутрішніх справ повинен мати відповідну

кількість професійно-важливих якостей, що вимагає професія від працівника. Якщо опиратися на останні дослідження, то можна зрозуміти саму проблематику професійно-психологічного відбору, яка завжди хвилювала науковців. Це перше і, насамперед, найголовніше питання відбору кандидатів до органів внутрішніх справ. Воно оприлюднено та розглянуто у роботах Казміренка А. І., Кондратьєва Я. Ю., Майдікова Ю. А., Шаповалова О. В. Поетапно організується професійний відбір до органів внутрішніх справ у ряді країн СНД. За такими ж принципами організовано відбір і до органів внутрішніх справ України.

Рішення щодо непридатності кандидата, прийняте на будь-якому етапі, як правило, припиняє подальшу процедуру його обстеження, тобто кожний етап відбору є самостійним відносно прийняття рішення щодо профпридатності. На жаль, при обстеженні кандидатів на службу в правоохоронні органи, психодіагностичні центри навряд чи зможуть використати результати професійних проб, не говорячи вже про результати стажування, оскільки висновок про доцільність в прийомі на роботу робиться раніше, ніж здійснюється професійне стажування.

Важливим резервом підвищення ефективності професійного психологічного відбору до ОВС є поліпшення профорієнтаційної роботи, підйом престижу поліцейських професій у суспільстві, створення умов належного фінансового, соціального, житлового забезпечення, за яких збільшилася б кількість молоді, яка мала б бажання пов'язати своє життя та кар'єру зі службою в системі ОВС і гідно виконувати покладені на неї обов'язки. Водночас, при порівнянні існуючої системи з аналогічними зарубіжними ми бачимо певні перспективи для вдосконалення та подальшого розвитку у цьому напрямку. Професіографічного опису професій, що представляють підрозділи органів внутрішніх справ, поки що не існує, тому врахувати усі вимоги професії до працівника не має змоги. Точних критеріїв відбору кандидатів на посади працівників зазначених підрозділів також не існує. Використовуються критерії, що довели свою практичну значимість для інших, подібних професій. Отже, існуюча система професійно-психологічного відбору працівників до органів внутрішніх справ потребує подальших наукових досліджень та обґрунтувань. Отримані в результаті наукових досліджень критерії відповідності кандидата вимогам професії необхідно буде нормативно закріпити у відповідних правових актах. Перспективність подальших наукових розвідок та досліджень досить актуальна.

Одержано 23.11.2015

УДК 159.9

Н. П. Сергієчко,

*кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах
Національного університету цивільного захисту України*

ПРОФЕСІЙНА ДЕФОРМАЦІЯ ПРАЦІВНИКІВ ДСНС УКРАЇНИ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ

Постановка проблеми. Виконання завдань в умовах надзвичайних ситуацій з психологічної точки зору характеризується негативним впливом на психіку людини широкого спектру несприятливих, дискомфортних і загрозливих факторів. Фахівці, які направляються в зони надзвичайних ситуацій для виконання рятувальних та інших невідкладних робіт, підлягають не тільки значному ризику виникнення нервово-психічних розладів, психічних дезадаптацій і стресових станів, а й фізичній загрозі особистому здоров'ю (життю) людини. Такі негативні впливи нерідко стають причиною зривів у професійній діяльності, зниження працездатності, міжособистісних конфліктів, порушень дисципліни, зловживання алкоголем, інших негативних явищ.

Враховуючи особливі умови праці працівників ДСНСУ (часті ситуації із непередбаченим наслідком, спілкування з асоціальними елементами, ризик травмування або поранення, психічні та фізичні перевантаження), цілком логічно припустити, що у цьому виді діяльності професійна деформація буде розвиватися особливо інтенсивно та масштабно. Наслідком розвитку даного феномена можуть бути такі прояви поведінки працівників ДСНСУ, які не тільки не співпадають із професійною етикою, не тільки мають глибоке неприйняття у суспільстві, але й призводять до прямого порушення закону, до правопорушень і навіть злочинів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасній психології вивчення професійної діяльності людини займає одне з центральних місць. Провідним чинником становлення особистості спеціаліста виступає професійна діяльність. Безумовно, питанням взаємозв'язку в індивідуальному розвитку особистості професійної діяльності та особистісних особливостей спеціаліста приділялася значна увага такими вченими як С. Д. Максименко, Е. А. Клімовим, А. К. Марковою та ін.

Як і всякий інший, трудова діяльність поряд із позитивним ефектом (входження в суспільство, освоєння та відтворення його матеріальних і духовних цінностей та ін.) може привести

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

і до негативних явищ. Одним із них є професійна деформація. Причому виникнення та розвиток цього є зовсім не обов'язковим наслідком дії на спеціаліста конкретних умов праці. Іншими словами, це не обов'язкова, але цілком можлива ціна за надмірну спеціалізацію, за максимальний рівень вимог до себе, за захоплення професійною діяльністю. Цією проблемою займалися: В. Бойко, С. П. Безносова, О. В. Тімченко, С. І. Яковенко, В.М. Крайнюк та ін.

Виклад основного матеріалу. Професійна деформація – це явище, що характеризується змінами властивостей особистості (стереотипів сприймання, ціннісних орієнтацій, характеру, способів спілкування та поведінки тощо), змінами рівня виразності професійно важливих якостей фахівця, що відбуваються під впливом змісту, умов, тривалості виконання діяльності та його індивідуальних психологічних особливостей. Професійна деформація являє собою не обов'язковий, але реально можливий наслідок формування і розвитку особистості. З точки зору соціальної заданості це артефакт, так би мовити зворотна сторона формування і розвитку. З боку особистості – психологічна данина, яку вона сплачує за високий рівень домагань, пристрасне захоплення діяльністю та надмірно вузьку професійну спеціалізацію. Професійна деформація може виникнути внаслідок будь-якої діяльності.

Проблема професійної деформації в працівників ДСНСу також присутня, адже працівники зазнають інтенсивного деформуючого впливу і це пов'язано перш за все з особливостями службової діяльності, морально-психологічними та кризовими особливостями її об'єкта, а також з об'ємом прав та обов'язків якими вони наділені. Вважається, що професійна деформація людини як особистості являє собою комплекс специфічних, взаємодіючих змін у особистісній структурі, що виникають внаслідок ряду умов, які пов'язані з трудовою діяльністю. Професійну деформацію в професійній діяльності працівників пожежно-рятувальних підрозділів ДСНС України можна визначити як багатомірний феномен, що виражається у фізіологічних і психологічних реакціях індивіда на складну службову ситуацію.

Розвиток і протікання професійної деформації у працівників пожежно-рятувальних підрозділів ДСНС України прямо пов'язані з рівнем розвитку вольових якостей, навичок саморегуляції психічного стану та індивідуального бойового досвіду у цих працівників. Для забезпечення високих показників ефективності професійної діяльності та зниження ризику розвитку

деформації необхідним є процес постійного розвитку та удосконалення емоційно-вольового компонента й комунікативних особливостей особистості. Навіть при наявності високих показників виразності інтелектуальних особливостей, але при невисоких показниках розвитку емоційно-вольових і комунікативних якостей, імовірність того, що у фахівця не розвинеться деформація, знижується.

Дослідження по вивченню проблеми професійної працівників ДСНСУ на різних етапах професіоналізації проводилося на базі ГУ ДСНС України в Харківській області. У дослідженні брали участь 77 осіб, це працівники 1, 32 та 17 ПДПЧ СЦЗ у Дзержинському районі м. Харкова.

Проведення теоретичного та емпіричного дослідження цієї проблеми дозволило зробити **висновок**, що професійна деформація, як сукупність особистісних професійних змін спеціаліста, притаманна і працівникам ДСНСУ. Результати досліджень засвідчили, що ймовірність виникнення професійної деформації у працівників ДСНСУ залежно від строку служби при відсутності планомірної роботи щодо її попередження та корекції виглядають таким чином: до п'яти років служби малоімовірна, незначна, найчастіше спостерігається початковий рівень деформації; шість-десять років служби – переважно середня деформація, початковий та середній рівень деформації поширені приблизно однаково; одинадцять – п'ятнадцять років служби ймовірність деформації висока, виникає глибинний рівень; більше п'ятнадцяти років служби – деформація практично неминуха.

Необхідно відмітити, що професійна деформація суттєво залежить від сили деформуючого впливу, який об'єктивно міститься в конкретній діяльності, деяких інших детермінантах.

Емпіричне дослідження рівня емоційного «вигорання» працівників ДСНСУ показало, що цей феномен залежить від стажу професійної діяльності. Так у працівників зі стажем роботи до 5 років показники емоційного виснаження більше виражені, ніж показники в групі працівників ДСНСУ зі стажем роботи більше 5 років. Це пов'язане з тим, що в цій групі середній вік досліджуваних 25–35 років. Схильність більш молодих за віком до вигорання пояснюється емоційним шоком, який вони зазнають при зіткненні з реальною дійсністю, що часто не відповідає їхнім очікуванням.

Вивчення чинників, що обумовлюють професійну деформацію показало, що 50 % працівників зі стажем роботи до 5 років і 25 % працівників ДСНСУ зі стажем роботи більше 5 років мають високий ступінь стресового навантаження, що

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

визначає низьку ступінь опірності стресу, у них нерідко проявляється нестійкість до стресів. Такі працівники часто бувають не задоволені собою й обставинами, проявляють агресивність, нетерплячість.

Таким чином ми виявили, що емоційне вигорання та ступінь опірності стресу як компоненти професійної деформації присутні у працівників структурних підрозділів ДСНС України, проблема професійної деформації є актуальною та має свої виражені відмінності у прояві відносно до стажу роботи працівників.

Одержано 25.11.2015

УДК 159.9

О. О. Сергієчко,

ад'юнкта кафедри

психології діяльності в особливих умовах

Національного університету цивільного захисту України

ВПЛИВ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДІЯЛЬНОСТІ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ НА РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОГО ВІДЧУЖЕННЯ

Екстремальний характер професійної діяльності працівників ДСНС, які безпосередньо беруть участь у ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного, природного або соціально-політичного характеру, зумовлює високий рівень розвитку в них нервово-психічних розладів і стресових станів. Такі негативні впливи нерідко стають причиною зривів у професійній діяльності, зниженні працездатності, міжособистісних конфліктів, порушень дисципліни, зловживання алкоголем, інших негативних явищ, що в результаті може призвести до виникнення професійних деструкцій.

Служба у ДСНС належить до тих видів професійної діяльності, умови й характер яких можуть чинити травмуючий вплив на психіку (психологічна напруженість праці, можливість отримання травми чи втрати життя, велика відповідальність). Зниженням ступеня власної відповідальності за збереження життя людей, втратою альтруїзму та, відповідно, передумови виникнення професійної деформації фахівців виступають наступні фактори:

- працівникам аварійно-рятувальних підрозділів ДСНС України часто доводиться працювати з групами постраждалих, і ці групи не створюються штучно, вони були створенні самим життям, наприклад через драматичну ситуацію катастрофи;

- працівники аварійно-рятувальних підрозділів ДСНС України часто перебувають в гострому афективному стані. Іноді доводиться працювати, коли самі постраждалі знаходяться ще в афективному стані, що не зовсім звично для нормальної професійної діяльності;

- високий рівень психоемоційної напруги при виконанні завдань за призначенням;

- дефіцит часу на переробку інформації, яка надходить, ухвалення рішення та виконання необхідних дій;

- наявність майже в усіх фахівців відчуття втрати, оскільки часто постраждалі втрачають близьких людей, друзів, місце проживання і роботу;

- ризик роботи з трупами.

Сукупність перерахованих факторів створює психологічне навантаження, що впливає на працівника в службовій обстановці.

Професійно-типологічними деструкціями особистості працівника ДСНС є професійно зумовлені акцентуації, вивчена безпорадність, професійна відчуженість, стагнація. Найпоширенішою формою прояву деструкцій є професійні деформації особистості, що виникають у процесі багаторічного виконання однієї й тієї ж професійної діяльності; сензитивними періодами утворення професійних деформацій є кризи професійного становлення особистості.

Деструктивні зміни проявляються у вивченій безпорадності, яка характеризується відмовою від активних професійних дій, професійною пасивністю, байдужістю і професійному відчуженні, тобто втраті ідентичності з професійною роллю.

У працівників ДСНС на досить високому рівні повинні бути розвинені особистісні якості, необхідні для ефективної роботи при пожежно-рятувальних роботах, а також взаємодії з постраждалими або товаришами по службі. Професійні деструкції розвиваються в процесі тривалої експлуатації професійно важливих якостей особистості працівника і характеризуються зміною рівня їх виразності.

«Відчужені» працівники в меншій мірі зацікавлені у вирішенні ділових питань і діловій співпраці, вони орієнтуються на пряму винагороду і задоволення незалежно від результатів своєї роботи, вони втратили рівновагу між собою і професійним середовищем. Це пояснюється тим, що втрата професійної ідентичності спотворює професійну спрямованість особистості, і, як наслідок, знижує його професійну активність.

«Відчужений» співробітник схильний виявляти агресивність у досягненні статусу, владність і схильність до суперництва.

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

«Відчужені» співробітники недостатньо відчують відповідальність за всі події в своєму житті і за те, як складається їхнє життя в цілому.

Головна небезпека формування професійного відчуження в тому, що розвивається воно досить повільно, а значить, і непомітно. Це не тільки ускладнює його своєчасне розпізнавання і прийняття якихось контрзаходів, а й створює ситуацію, коли працівник, знову ж таки «поступово», починає звикати до цих негативних тенденцій у розвитку, таким чином, професійні деструкції стають невід'ємною частиною його особистості.

Професійне відчуження особистості працівника ДСНСУ має свої детермінанти: екстремальний характер професійної діяльності; соціально-економічна ситуація; професійно-просторове середовище; вікові зміни; кризи професійного розвитку та низька мотивація в професійній діяльності.

Узагальнюючи вище викладене, можна зробити висновок, що характерними поведінковими ознаками професійного відчуження є закритість у відносинах з людьми, концентрація на предметі, агресивність, соціальне лицемірство, явна брехня, перебільшення своїх заслуг, цинізм. Все це робить працівника професійно дезадаптивним, а значить функціонально непридатним до виконання професійної діяльності. При переході працівника з ознаками професійного відчуження з одного етапу професійного становлення на другий спостерігається зменшення значущості цінностей самоактуалізуючої особистості; значущості сфери суспільного життя і сфери сімейного життя; духовно-моральних цінностей, які приносять духовне задоволення, здатності до саморозкриття в спілкуванні і прагненні до емоційних відносин з людьми.

Одержано 23.11.2015

УДК 351.74(44+477)

Б. С. Сідельніков,

слухач магістратури

факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

УДОСКОНАЛЕННЯ БОЙОВИХ ШИКУВАНЬ МВС УКРАЇНИ ЗАВДЯКИ ОБМІНУ ДОСВІДОМ З ФРАНЦУЗЬКОЮ ЖАНДАРМЕРІЄЮ

В нашій державі протидія масовим заворушенням та груповим порушенням громадського порядку покладені на сили та засоби МВС України. В Україні масові заворушення мають

певні особливості це проявляється в тому, що особи які підготовляють масові заворушення та групові порушення громадського порядку готуються до них заздалегідь. Підготовка даних діянь проходить таким чином що готуються особи, які можуть протистояти правоохоронцям: вони вчаться наносити удари, ламати стрій працівників правоохоронних органів, які знаходяться в бойовому шикуванні з щитами, відбирати спеціальні засоби у правоохоронців, застосовувати проти працівників ОВС спеціальні засоби, які можливо дістати в міських умовах.

Ми вважаємо доцільним розглянути таку тему в даній роботі як «Бойові шикування». Дана тема є актуальною тому, що правопорушник вже вивчили всі бойові шикування працівників ОВС, що вони не змінювались протягом багатьох років.

До основних недоліків бойових шикувань, які використовуються в системі МВС України відносяться:

1. Бойові шикування ОВС застаріли і правопорушники навчилися протидіяти цим шикуванням.
 2. Якщо хоч один працівник отримує травму ламається весь стрій.
 3. Недосконалість та дуже низький рівень підготовки працівників значно знижує ефективність цих шикувань.
 4. Неправильне виконання дій працівників.
 5. Неправильне застосування шикувань, та великі затрати часу для їхнього шикування.
 6. Мала мобільність підрозділу працівників ОВС.
 7. Недостатня кількість сил правопорядку.
 8. Відсутність або застарілість матеріально-технічної бази.
 9. Поява підготовлених активних правопорушників.
 10. Застосування спеціальних засобів проти правоохоронців.
- Шикування Французької жандармерії:

Переваги даного шикування:

1. Швидкий вихід до місця шикування.
2. Працівники які знаходяться з щитами не відволікаються на застосування спеціальних засобів.
3. Правопорушники не можуть проаналізувати дії працівників, які будуть відбуватися, оскільки вони міняються згідно ситуації.

Недоліки даного шикування:

1. Велика відстань між четвірками, що призводить до проходу натовпу в місцях де нема правоохоронців.
2. Працівники не захищені від жбурляння твердих предметів з натовпу та з дахів будинків.

3. Мала кількість працівників.

4. Велика можливість руйнування бойового шикування.

5. Недостатня захищеність працівників при флангових атаках.

З урахуванням позитивних та негативних особливостей бойового шикування правоохоронців України та Франції ми можемо запропонувати наступні напрямки удосконалення бойового шикування:

1. Спосіб № 1. Застосовується мобільні четвірки, але на відміну від Французьких в тих що пропонуємо ми кожен працівник має щит та гумовий кийок (ІР-73), засоби індивідуального захисту та відстань між четвірками буде зменшена на проміжок в який зможе стати друга четвірка. При підвищенні рівня небезпеки працівники міліції з другої шеренги встають у першу шеренгу у проміжок між четвірками і утворюють шикування «Моноліт».

2. Спосіб № 2. Висування особового складу правоохоронних органів на рубіж виконується у бойове шикування «Моноліт – 2», але заздалегідь визначаються четвірки. Засоби захисту та активної оборони мають кожний працівник міліції. Для стримування натовпу бойове шикування не змінюється, а при пересуванні рух виконується мобільними четвірками у вказаному порядку. Цей спосіб більш дієвий при пересуванні особового складу при наявності на вулицях завалів, осередків вогню, транспортних засобів, а також різної щільності натовпу по фронту шикування.

Ці способи дозволять більш ефективно протидіяти натовпу на відміну від Французьких четвірок. І в той самий час дії працівників МВС стануть більш непередбаченими для правопорушників, що ускладнюють їх протидію правоохоронцям. Також завдяки даним переміщенням група вилучення зможе більш ефективно виконувати службово-бойові задачі, за рахунок зменшення часу на розмикання та змикання строю. І навіть дані четвірки зможуть виконувати дії групи вилучення і просто заміщатися.

Одержано 19.11.2015

УДК 159.942.5

В. О. Тимченко,

аспірант науково-дослідної лабораторії

екстремальної та кризової психології

Національного університету цивільного захисту України

**«СТРЕС» І «ТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕС»:
РОЗБІЖНОСТІ У ПОГЛЯДАХ НА ВИКОРИСТАННЯ
КЛЮЧОВИХ ПОНЯТЬ ПСИХОЛОГІЇ
ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ**

Відповідно до сучасних поглядів, стрес стає травматичним, коли результатом впливу стресора є порушення в психічній сфері за аналогією з фізичними порушеннями. У цьому випадку, відповідно до існуючих концепцій, порушується структура «самості», когнітивна модель світу, афективна сфера, неврологічні механізми, що управляють процесами навчання, системи пам'яті, емоційні шляхи навчання. У якості стресора у таких випадках виступають травматичні події – екстремальні кризові ситуації, що володіють потужним негативним наслідком, ситуації загрози життя для самого себе або значущих близьких.

Такі події докорінно порушують почуття безпеки індивіда, викликаючи переживання травматичного стресу, психологічні наслідки якого різноманітні. Факт переживання травматичного стресу для деяких людей стає причиною появи в них у майбутньому післятравматичного стресового розладу (PTSD, ПТСР).

Концепція післятравматичних стресових розладів (ПТСР) уперше була офіційно схвалена Американською психіатричною асоціацією в 1980 році а зараз одержала широке міжнародне визнання.

Незважаючи на те, що суперечки про природу цих порушень, про доцільність їх виділення в особливу категорію далеко не завершені, описова частина концепції може служити непоганою робочою гіпотезою для психолога, а критерії діагностики – гарною підмогою при виявленні подібних порушень. Розглянемо ці критерії більш докладно, спираючись на 4-те видання посібника з діагностики психічних розладів DSM-IV.

Загальним обов'язковим критерієм для діагностики постстресових порушень є факт переживання індивідом події, що

виходить за межі звичайного людського досвіду і спроможна травмувати психіку практично будь-якої здорової людини (наприклад, серйозна загроза життю і здоров'ю як своєму, так і близьких або друзів, раптова руйнація житла і т.п.).

Під «звичайним» же людським досвідом тут розуміються такі події, як: (1) утрата близької людини, що трапилась в силу природних причин; (2) хронічна важка хвороба; (3) утрата роботи; (4) сімейний конфлікт і т.ін.

До стресорів, що викликають ці розлади, відносять: стихійні лиха, техногенні (антропогенні) катастрофи, а також події, що є результатом цілеспрямованої, часто злочинної діяльності (диверсії, терористичні акти, катування, масове насильство, бойові дії, табори смерті і т.п.).

Необхідною умовою ймовірного розвитку ПТСР є також те, що пережита подія супроводжується інтенсивними емоціями страху, страхітливості або відчуттям безпомічності індивіда перед драматичними обставинами, що, власне, і складає основний етіологічний чинник виникнення постстресових станів.

Структура розладу психічної діяльності містить у собі дві взаємозалежні підгрупи порушень, описані вперше ще учнем З. Фрейда А. Кардінером (1941 р.), які пізніше набули сучасної інтерпретації у роботах М. Горовітца (1979 р., 1986 р.): (1) симптоми «завзятого вторгнення» у свідомість образів, спогадів і емоцій, пов'язаних з обставинами, що психічно травмують і викликають кожного разу сильний психологічний дистрес у індивіда; (2) симптоми «уникання», що виявляються в прагненні і спробах наполегливо уникати думок, почуттів, розмов, осіб, місць і діяльності, які викликають спогади про травму.

При цьому відзначаються такі явища, як звуження спектра і зменшення сили емоційного реагування, помітне зниження інтересу й участі у раніше значущих видах діяльності, почуття залежності або відчуженості від людей, скорочення або відсутності майбутнього і низка інших.

Іншою, загальною для обох категорій постстресових порушень, підгрупою симптомів є стійкі симптоми фізіологічної гіперактивації (що не були присутні до травми). Ця підгрупа відбиває явища як загальної підвищеної збуджуваності центральної нервової системи, властивої постраждалим із наслідками психічної травми, так і підвищену реактивність їхньої психіки стосовно специфічних, свого роду «ключових» подразників.

Вона містить у собі: (1) порушення сну (труднощі засинання, безсоння); (2) дратівливість, спалахи раптового гніву;

(3) труднощі зосередження, концентрації уваги; (4) необґрунтовано підвищену пильність; (5) готовність до оборонної реакції «бий або біжи». У структуру гострих стресових розладів, крім цих загальних ознак, входить підгрупа так названих «дисоціативних» симптомів (термін «дисоціація» уперше використав ще у 1889 році П.Жане), що спостерігалися або в період травми, або згодом; (6) суб'єктивне відчуття емоційної залежності, «притуплення» або відсутності емоційного реагування; (7) звуження свідомості про навколишній світ («плутаність»; (8) дереалізація; (9) деперсоналізація; (10) дисоціативна амнезія (нездатність пригадати якийсь важливий аспект події, що травмує психічно).

Присутність зазначених порушень є необхідною, але недостатньою умовою постановки діагнозу ПТСР або ГСР (гострого стресового розладу).

Ще один критерій, що доповнює картину постстресового стану, складається з того, що розлади обумовлюють клінічно виражений дистрес або порушують соціальну, фахову або іншу значущу діяльність. Цей критерій можна назвати функціональним: він пов'язаний із порушенням психологічної адаптації, порушенням (або зниженням) фахової працездатності, погіршенням якості життєдіяльності в цілому у зв'язку з перенесеною психічною травмою.

Нарешті останній, часовий критерій дозволяє диференціювати ПТСР і ГСР, з одного боку, і підвиди (гострий, хронічний, відсрочений) власне ПТСР – з іншого. Точкою відліку є сама по собі подія, що травмує, або такі обставини. Гострий стресовий розлад виникає протягом 1 місяця з моменту травми і продовжується від 2 днів до 4 тижнів, післятравматичний – не менше, ніж через 1 місяць після травми і має тривалість більше 4 тижнів.

Деякі з відомих дослідників стресу, такі як Р. Лазарус, більшою частиною ігнорують PTSD, як і інші розлади, у якості можливих наслідків стресу, обмежують поле уваги дослідженнями особливостей емоційного стресу.

Концепції «травматичного горя» Е. Lindermann (1944) і «синдрому стресової реакції» М.І. Horowitz (1986) часто наводяться як приклад розширення концепції класичної теорії стресу. Проте ці моделі включають поняття про фази відновлення або асиміляції, суть яких зводиться до пролонгованої боротьби з наслідками екстремального або травматичного стресу. Автори цих концепцій указують, що для людей, які перенесли психічну

травму, характерні переживання психічного дискомфорту, дистресу, тривоги і лиха протягом цього періоду.

Спроби розглядати ці концепції як різновид класичної теорії стресу, певне, виникають із позначення авторами вищепописаних реакцій як «стрес» і «хронічний стрес». Хронічний стрес не обмежений ситуацією впливу стресора. Реакції можуть мати місце як до того, як зникає вплив стресора, так і в подальшому житті.

На нашу думку, було б більш коректно з теоретичної точки зору використовувати терміни «стрес» для позначення безпосередньої реакції на стресор, а «післятравматичні психічні порушення» – для відстрочених наслідків травматичного стресу.

На сьогодні розбіжності між дослідженнями в галузі стресу і травматичного стресу носять чисто методологічний характер. Так:

1. Більшість досліджень травматичного стресу сфокусовано на оцінці взаємозв'язку між травмою і викликаними нею розладами, а також оцінці ступеня травматогенності тієї або іншої події більшою мірою, ніж на його стресогенності.

2. Дослідження в галузі стресу, в основному, носять експериментальний характер із використанням спеціальних планів експерименту в контрольованих умовах, у той час як дослідження, що присвячені проблемі травматичного стресу, навпаки, носять натуралістичний, ретроспективний характер і більшою частиною можуть бути віднесені до спостереження.

3. Дослідники в галузі травматичного стресу схильні до вимірів перемінних, що мають концептуальний характер результату (виміри розвитку розладу), у той час як дослідники в галузі стресу віддають перевагу мати справу з континуальними перемінними.

Сполучним елементом між концепціями стресу і травматичного стресу може стати положення теорії S.E. Hobfoll про тотальний стрес, відповідно до якої останній провокує якісно інший тип реакції, що полягає в консервації адаптаційних ресурсів («прикидатися мертвим»).

Одержано 11.11.2015

УДК 159.9

І. М. Ушакова,

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах

Національного університету цивільного захисту України

РОЗВИТОК ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ КУРСАНТІВ НУЦЗУ ЯК ПІДГОТОВКА ДО ДІЙ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ

Вольові якості відносяться до сутнісних характеристик співробітника Державної служби з надзвичайних ситуацій України (ДСНСУ), оскільки беруть участь в саморегуляції поведінки. Рівень розвитку вольових якостей має істотне значення в тих ситуаціях, в яких утруднений зовнішній контроль суспільства, а також в екстремальних умовах службової діяльності рятувальників.

Очевидно, що якість виконання завдань забезпечення безпеки життєдіяльності та захисту життя і здоров'я громадян багато в чому залежать від професійно-вольових якостей співробітників і створення відповідних умов для їх формування, розвитку і самовиховання. Поряд з такими якостями, як моральна стійкість і совісність, дисциплінованість і відповідальність, толерантність, вольові характеристики в структурі особистості професіонала стають системоутворюючим фактором надійності діяльності співробітника ДСНС.

У різний час питаннями вивчення волі, в тому числі і вольових якостей, займалися такі вчені: П. К. Анохін, Д. М. Узнадзе, М. В. Гамезо, М. М. Обозов, М. Є. Стамбулова, С. Л. Рубінштейн, В. І. Селіванов, В. О. Іванніков, Є. К. Фещенко, П. А. Козьяковський, С. Д. Максименко, О. Р. Лурія, Н. П. Анісімова, М. І. Єнікеев та інші. Це свідчить про великий інтерес вчених-психологів до даної теми.

Воля – це свідоме регулювання людиною своєї поведінки і діяльності, виражена в умінні долати внутрішні та зовнішні труднощі при здійсненні цілеспрямованих дій і вчинків. Вольова дія – це свідомо регульоване дія, пов'язана з проявом вольових зусиль. Будучи важливим компонентом психіки, воля і вольові дії забезпечують виконання двох взаємодоповнюючих функцій – спонукальної і гальмівної.

Воля людини характеризується певними якостями. Існують різні класифікації вольових якостей особистості. Проблемою визначення цих якостей займалися Р. Ассаждіолі, М. Бріхцін В. В. Нікандров, К. К. Платонов, С. Л. Рубінштейн, П. А. Рудік,

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

Є. П. Щербаков та інші. Так, В.О. Іванніков виділяє три блоки вольових якостей особистості:

1) морально-вольові якості (відповідальність, обов'язковість, енергійність, ініціативність, самостійність, дисциплінованість);

2) емоційно-вольові (цілеспрямованість, витримка, терпіння, спокій);

3) власне вольові (сміливість, мужність, рішучість, наполегливість).

Динаміку вольових якостей особистості курсантів ми вивчали за допомогою опитувальника «Самооцінка вольових якостей студентів» (Н. Є. Стамбулова) і методики «Виявлення вираженості самоконтролю в емоційній сфері, діяльності та поведінці» (Г. С. Нікіфоров, В. К. Васильєв, С. В. Фірсов), порівнявши при цьому показники курсантів другого та п'ятого курсів факультету пожежної безпеки НУЦЗУ.

За результатами проведення першої методики нами були виявлені значущі відмінності за всіма показниками вольових якостей на рівні $p \leq 0,001$. Як свідчать ці дані, за всіма вольовими якостями значно вищі показники у курсантів п'ятого курсу, що ще раз показує зв'язок цих показників і професійного розвитку за час навчання у ВНЗ.

Як свідчать отримані дані, найбільш вираженою вольовою якістю курсантів другого курсу є сміливість і рішучість (середній бал 21,5), що проявляється в їх прагненні до швидкого і незаперечного прийняття рішень та їх реалізації. Трохи менше, вже на низькому рівні, проявляються в цій групі наполегливість і завзятість, а також самовладання і витримка (середні бали 19,68 і 19,63 відповідно). Ми схильні пов'язувати цю особливість з недостатнім професійним, екстремальним і життєвим досвідом піддослідних.

У другій групі (п'ятикурсники) всі значення хоча і знаходяться на середньому рівні, але близькі до високих. Найбільш вираженим якістю тут є наполегливість і завзятість (29,83 середній бал), що ми пов'язуємо з тривалим впливом умов життя і навчання в НУЦЗУ. Трохи менше, але на тому ж рівні проявляються у курсантів п'ятого курсу і інші вольові якості, які дозволяє виявити дана методика.

Вважається, що розвинена система самоконтролю є передумовою формування системи соціальних навичок і вмінь, які проявляються, в першу чергу, у взаємодії і спілкуванні, що в професіях «людина-людина» (в тому числі і для пожежних-рятувальників) має дуже високий вагу. Тому дані по другій з названих методик для нас є дуже показовими.

У відповідності з цими даними, в обох групах досліджуваних найбільші показники отримані за шкалою «самоконтроль діяльності» (16,70 в групі другокурсників і 19,80 – п'ятикурсників) і «соціальний самоконтроль» (15,06 і 17,81 відповідно), що свідчить про високий рівень розвиненості самоконтролю у процесі реалізації різних видів діяльності.

За шкалою «самоконтроль в емоційній сфері» отримано найменші показники (12,13 бала в першій групі і 13,17 у другій), які вказують на недосконалість контролю поведінки особистості, її емоційних проявів. І хоча в обох групах виявлена однакова вираженість сфер самоконтролю, між показниками груп було отримано ряд статистично достовірних відмінностей. Це свідчить про те, що п'ятикурсники відрізняються умінням контролювати свої емоції, краще володіють собою. Всі ці властивості є складовими поведінки особистості, яке буде проявлятися і у взаємодії між курсантами, і в іншій спільній діяльності. Ми вважаємо, що це можна пояснити тим, що під час навчання у ВНЗ курсанти вчаться контролювати свою діяльність і поведінку. Емоційний контроль також вдосконалюється, але не настільки, як інші види самоконтролю.

Між показниками досліджуваних груп існують достовірні відмінності і за шкалою «самоконтроль діяльності» (на рівні $p \leq 0,01$). Тут більш високі показники мають п'ятикурсники. Тобто, їх можна охарактеризувати як більш схильних до самоконтролю в діяльності, в той час як другокурсники є більш безвідповідальними і інфантильними особистостями.

За шкалою «соціальний самоконтроль» високі показники також були отримані у другій групі піддослідних. Тут достовірність відмінностей виявлена на рівні $p \leq 0,05$, що свідчить про більшу схильність п'ятикурсників до соціального самоконтролю.

Отже, курсанти п'ятого курсу відрізняються більш розвинутою системою самоконтролю, що на поведінковому рівні характеризує їх як осіб, які вміють краще контролювати свої емоції і регулювати поведінку, а також схильних до прогнозування, планування, контролю та оцінки результатів своєї діяльності. В цілому, їх відрізняє заклопотаність соціальної відповідістю своєї поведінки, чутливістю до поведінки інших.

Другокурсники ж характеризуються нижчим рівнем емоційного самоконтролю і неконтрольованістю своєї поведінки, що ускладнює їх міжособистісні відносини з колегами. До навчання ці особистості ставляться більш безвідповідально і легковажно.

Таким чином, отримані нами дані свідчать про позитивну динаміку досліджуваних вольових якостей протягом навчання

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

в університеті. Але все ж вони показують і недостатність у розвитку досліджуваних якостей у курсантів НУЦЗУ, особливо другокурсників. Це свідчить про необхідність серйозної цілеспрямованої роботи в цьому напрямку. Одним з найбільш ефективних психологічних засобів формування якостей особистості (в тому числі і вольових) ми вважаємо тренінг. Тому за результатами констатуючого дослідження нами була розроблена і апробована програма тренінгу формування та корекції вольових якостей у майбутніх рятувальників.

Одержано 27.11.2015

УДК [351.74:614.8](477)

В. І. Чуковський,

*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ПРОФІЛАКТИКА ТРАВМАТИЗМУ СЕРЕД ОСОВОГО СКЛАДУ ОВС УКРАЇНИ

Конституція України закріплює життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпеку людини найвищою соціальною цінністю, виходячи з цього держава повинна турбуватись про покращення умов і охорони праці людини, забезпечувати відповідний захист для працівників які працюють в шкідливих та небезпечних умовах, мінімізувати виробничий вплив на здоров'я людини, тим самим забезпечуючи гарантоване ст. 43 Конституції України право на належні, безпечні і здорові умови праці.

У зв'язку з цим викликає занепокоєння забезпечення технічними засобами захисту працівників ОВС України під час виконання ними службових завдань з охорони громадського порядку, що безпосередньо впливає на підтримання правопорядку у державі в цілому.

Екіпіровка, спеціальні засоби, засоби захисту, озброєння далекі навіть від нормативних вимог, а враховуючи що у державі проводиться антитерористична операція, збільшилась кількість правопорушень та присутня напруженість серед суспільства у зв'язку з останніми подіями є наявна потреба у збільшенні кількості заходів з охорони громадського порядку і на цьому фоні наявні засоби технічного захисту працівників взагалі не можуть використовуватись бо не гарантують повного захисту працівника в таких умовах.

Причинами такого стану речей перед усім є відсутність достатньої кількості фахівців у сфері розробки та впровадження нових технічних засобів. Це відбувається за рахунок того, що профілюючою освітою в правоохоронних органах вважається юридична, несень важливим також є недостатня кількість коштів призводить до того, що фінансуються тільки основні витрати, на розвиток інноваційних систем, винахідництво, впровадження нанотехнологій, інформатизації майже нічого не виділяється. Існування науково-дослідних інститутів, лабораторій у складі вищих навчальних закладів системи МВС також ні чого не вирішує оскільки заклади займаються тільки нормативним та законодавчими важелями.

Хоча в розробках деяких дослідницьких центрів налічується багато нових технічних засобів, на практиці вони не з'являються в правоохоронних органах, а в більшості своїй залишаються лише комерційному обороті не досяжні для рядового співробітника, оскільки розмір заробітної плати в системі ОВС не дозволяє придбати необхідне спорядження навіть власним коштом.

Висновок, який необхідно зробити з вищевказаного – це суттєве та негайне наділення увагою практичної діяльності співробітників системи ОВС, оснащення їх необхідними новітніми засобами захисту та самозахисту розробленими з урахуванням сучасних вимог суспільства та станом правопорядку у державі а ніякому разі не модернізованими застарілими зразками, а також сприяти покращенню умовам проходження служби в ОВС України. Тільки комплексний підхід до вирішення цієї проблеми зможе покращити профілактику травматизму серед особового складу органів та підрозділів внутрішніх справ.

Одержано 12.11.2015

УДК 351.745(474.5)

В. В. Чумак,

кандидат юридичних наук,

провідний науковий співробітник

відділу організації наукової роботи

Харківського національного університету внутрішніх справ

ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ МУНІЦИПАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В ЛИТОВСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

На сучасному етапі розбудови України досить важливими є заходи, спрямовані на удосконалення вже існуючої системи

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

державних органів. Одним із найбільш ефективних є реформування органів внутрішніх справ в Україні, що повинно враховувати як національний досвід, так і здобутки іноземних держав.

У системі державного апарату України органи внутрішніх справ покликані виконувати важливі завдання, що зумовлює забезпечення належної якості їх організації та діяльності, у тому числі і на місцевому рівні, набувають особливого значення. Існуюча система ОВС недостатньо вирішує проблеми впровадження нових принципів її діяльності, що пояснюється їх надмірною централізацією, бюрократизацією тощо. Це потребує суттєвих змін, які випливають зі змісту Конституції та зумовлюються прийняттям низки законів України.

Для більшості зарубіжних країн характерною є децентралізація поліції, тобто наявність муніципальної (місцевої) поліції, створеної органами місцевого самоврядування відповідних територіальних одиниць, що функціонує в межах визначених законом повноважень. Доцільність її існування обґрунтовується не лише традиціями організації влади в окремих країнах, а й необхідністю ліквідації монополії держави у галузі охорони громадського порядку, боротьби зі злочинністю, захисту прав людини і громадянина.

Дослідження досвіду діяльності муніципальної поліції у Литві є корисним, оскільки дозволяє запозичити позитивний зарубіжний досвід, який виправдав себе на практиці, а також врахувати ті чи інші негативні чинники, яких варто уникати.

Зазначена тематика наукового пошуку у певних проявах знайшла своє відображення на сторінках правничої літератури таких вчених-адміністративістів, як В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, Ю. П. Битяк, З. С. Галаван, А. П. Гель, С. Т. Гнатюк, С. М. Гусаров, Д. Г. Заброда, К. В. Коваленко, А. Т. Комзюк, С. П. Кондракова, В. В. Копейчиков, Ю. Ф. Кравченко, І. О. Луговий, Ю. С. Назар, В. М. Плішкін, Г. О. Пономаренко, О. С. Проневич, О. В. Сапрун, Г. С. Семаков, С. Г. Стеценко, Н. О. Цюприк, О.С. Юнін та ін.

Роботи зазначених та інших авторів мають важливе наукове та практичне значення, висновки та рекомендації яких сприяли та сприятимуть подальшому вдосконаленню законодавства в адміністративно-правовій сфері.

Незважаючи на численні дослідження, у вітчизняній адміністративно-правовій науці позитивний литовський досвід діяльності муніципальної поліції залишається не повністю висвітленим, чим і зумовлено тему дослідження.

Метою є дослідження досвіду організації та діяльності муніципальної поліції в Литовській Республіці.

Як слушно зазначає О. Проневич, муніципалізація (комуналізація) є однією з визначальних тенденцій розвитку інституту поліції (міліції). Її сутність полягає у передачі (делегуванні) державою органам місцевого самоврядування (муніципалітетам, комунам тощо) частини повноважень щодо охорони громадського порядку у межах територіальної громади. Муніципалізація (комуналізація) поліції (міліції) обумовлена, з одного боку, прагненням зміцнити механізм народовладдя і забезпечити надання якісних правоохоронних послуг населенню (платнику податків, замовнику послуг), а з іншого боку, вивільнити державну поліцію від виконання окремих завдань у сфері охорони громадського порядку, надавши їй можливість зосередитися на усуненні значних небезпек і загроз для суспільного блага. Прагнення муніципалізувати поліцію (міліцію) може іноді також пояснюватися нездатністю центральної влади забезпечити органи охорони правопорядку необхідними ресурсами, об'єктивно та оперативно враховувати мінливі місцеві умови.

Оскільки органи внутрішніх справ належать до системи державних органів виконавчої влади, то всі процеси їх реформування безпосередньо пов'язані з реформою управління, що характеризується перерозподілом повноважень між виконавчо-розпорядчими органами на користь нижчих формувань системи місцевого самоврядування і місцевої адміністрації.

Особливий інтерес викликає організація поліції самоврядування в Литовській Республіці. Насамперед, у Литві поліція самоврядування фінансується з республіканського бюджету і бюджету самоврядування. Для збільшення чисельності працівників поліції, розвитку технічної бази підрозділів, матеріального заохочення працівників, поліпшення умов їх побуту використовуються також кошти, одержані від підприємств, установ, організацій і громадян за надання їм послуг на договірній основі, а також від стягнення адміністративних штрафів, з інших джерел. Утворення поліцейських діляниць, установалення території обслуговування є виключним правом органів самоврядування верхнього рівня (округів).

Керівництво поліцією самоврядування здійснюється Департаментом поліції МВС Литовської Республіки, а керівництво поліцейськими діляницями, які знаходяться на території міста (району), здійснює комісар поліції самоврядування, який одночасно є заступником комісара поліції міста. Комісар поліції самоврядування (діляниці) призначається за поданням комісара поліції адміністрацією самоврядування відповідного рівня (міста, округу) і наділяється повноваженнями керівника

Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах. Харків, 2015

органу дізнання і посадової особи, компетентної розглядати справи про адміністративні правопорушення].

Отже, як бачимо, у країнах Балтії напрацьовано значний досвід створення та функціонування муніципальних правоохоронних формувань.

Зарубіжний досвід реформування правоохоронних органів є досить актуальним для України, оскільки в нашій країні вже розпочато процес реформування правоохоронної системи. Але в той же час необхідно відзначити, що в проведенні реформування ОВС України неможливо використовувати досвід однієї країни. Кожна країна має свою специфіку, ментальність народу. Тому потрібно використовувати досвід діяльності поліції тих країн, де це дало максимальний результат. Дійсно, в Україні дуже гостро стоїть питання реформування органів внутрішніх справ. Досвід Литви в цьому має стати для України досить корисним.

Наприкінці, відзначимо, що зважаючи на все вищевказане реформування ОВС в Україні – це довготривалий процес, що потребує неабияких зусиль і комплексного підходу як з боку владних інституцій, так і з боку населення, тому що такі заходи обов'язково умовою формування дієвої системи забезпечення прав людини і громадянина.

Одержано 12.11.2015

УДК 351.743(477)

С. О. Шатрава,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри адміністративної діяльності ОВС

факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ

ВИОКРЕМЛЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ ПРАЦІВНИКАМИ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Прийняття Закону України від 14.10.2014 № 1700-VII «Про запобігання корупції» стало одним із шляхів дієвої системи запобігання корупції та запровадження комплексу організаційно-правових заходів для протидії цьому явищу, виявлення та подолання його соціальних передумов і наслідків та створення нових дієвих механізмів для досягнення цієї мети.

Для підвищення ефективності протидії корупційним проявам необхідно розробити показник, за допомогою якого можна було б встановлювати ймовірність корупційних дій та їх

наслідки за конкретний проміжок часу. Такий показник пропонується вченими іменуватися «корупційним ризиком», тому що ризик – це ступінь імовірності певної негативної події, яка може відбутися в певний час або за певних обставин на території об'єкта підвищеної небезпеки і/або за його межами; це також можливість виникнення та вірогідні масштаби наслідків негативного впливу протягом певного періоду часу.

Слід наголосити на тому, що Київською плеядою авторів посібника із запобігання та протидії проявам корупції щодо виокремлення корупційних ризиків в діяльності посадових і службових осіб публічної влади, вказується на: недоброчесність державних службовців; виникнення конфлікту інтересів; безконтрольність з боку керівництва; наявність дискреційних повноважень.

Необхідно відмітити, що в діяльності органів внутрішніх справ на виконання 14.10.2014 № 1700-VII «Про запобігання корупції» з метою зміцнення дисципліни та законності серед особового складу, безумовного забезпечення прав і свобод громадян, дотримання стандартів етичної поведінки, доброчесності та запобігання конфлікту інтересів прийняті «Правила поведінки та професійної етики осіб рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ України». Саме ці правила є зібранням основних професійно-етичних норм, які визначають для працівника органів внутрішніх справ України: моральні цінності, зобов'язання та принципи служби в органах внутрішніх справ; професійно-етичні вимоги до службової, позаслужбової та антикорупційної поведінки; формування єдності переконань і поглядів у сфері професійної етики та службового етикету, орієнтованих на професійно-етичний еталон поведінки; регулювання професійно-етичних проблем взаємин працівників, що виникають у процесі їх спільної діяльності; виховання високоморальної особистості працівника, яка відповідає етичним нормам і принципам, загальнолюдській і професійній моралі; взаємодію з трудовими колективами, громадськими організаціями, населенням з урахуванням норм і принципів професійної та службової етики.

Отже, кожен громадянин України, який вступає на службу до органів внутрішніх справ, добровільно покладає на себе обов'язок служіння Українському народові й захисту свободи, демократії, законності та правопорядку. Вищим моральним змістом службової діяльності працівника є захист людини, її життя і здоров'я, честі та особистої гідності, невід'ємних прав і свобод. Загальнолюдські цінності складають основу морального

духу працівника, який усвідомлює причетність до благородної справи захисту правопорядку, історії органів внутрішніх справ, надбань, досягнень, успіхів попередніх поколінь.

У зв'язку із зазначеним, для працівника органу внутрішніх справ неприпустимі: поспішність у прийнятті рішень, нехтування процесуальними і моральними нормами; провокаційні дії, пов'язані з підбурюванням, спонукуванням у прямій чи непрякій формі до вчинення правопорушень; розголошення фактів та обставин приватного життя громадян, які стали відомими в ході службової діяльності; вибірковий підхід при вжитті заходів до порушників закону, правил дорожнього руху; байдужість, бездіяльність і пасивність у попередженні і припиненні правопорушень.

Ще одним з не менш суттєвих корупційних ризиків є виникнення конфлікту інтересів, тобто наявність реальних або таких, що видаються реальними, суперечностей між приватними інтересами особи та її службовими повноваженнями, які можуть вплинути на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, а також на вчинення чи не вчинення дій під час виконання наданих їй службових повноважень.

Працівник органів внутрішніх справ зобов'язаний у межах своїх повноважень уживати заходів щодо недопущення конфлікту інтересів, а саме будь-якої можливості виникнення суперечностей між особистими інтересами особи та її службовими повноваженнями, наявність яких може вплинути на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, а також на вчинення чи невчинення дій під час виконання наданих їй службових повноважень.

Обставини, що можуть призвести до виникнення конфлікту інтересів, повинні бути усунуті до того, як працівник органів внутрішніх справ буде призначений на посаду. У разі коли обставини, що можуть призвести до виникнення конфлікту інтересів, склалися після призначення на посаду, працівник органу чи підрозділу внутрішніх справ повинен невідкладно повідомити в письмовій формі свого безпосереднього керівника про наявність конфлікту інтересів. Якщо працівнику органів внутрішніх справ стало відомо про наявність конфлікту інтересів у інших працівників, йому необхідно повідомити про це свого безпосереднього керівника.

Безпосередній керівник зобов'язаний ужити всіх необхідних заходів, спрямованих на запобігання конфлікту інтересів, шляхом доручення виконання відповідного службового завдання іншій посадовій особі, особистого виконання службового завдання чи в інший спосіб, передбачений законодавством.

Згідно із Загальними правилами поведінки державного службовця, обов'язковою складовою для врегулювання конфлікту інтересів є саме контроль з боку керівництва.

Тому, з метою недопущення (запобігання) виникнення такого корупційного ризику, як безконтрольність з боку керівництва, саме безпосереднім керівництвом контроль має здійснюватись: систематично, тобто нести регулярний характер, або постійно; всебічно, тобто найбільш охоплювати всі питання та напрямки роботи; шляхом перевірки не тільки тих службовців, які мають слабкі результати роботи, а й тих, що мають добрі результати; об'єктивно, тобто виключати упередженість; гласно, тобто результати контролю повинні бути відомі тим особам, які підлягали контролю; результативно (дієво), тобто в залежності від результатів контролю мають вживатись відповідні заходи.

В переліку корупційних ризиків є наявність дискреційних повноважень, оскільки саме наявність можливості діяти на власний розсуд створює умови для вчинення корупційних правопорушень. Під дискреційними повноваженнями (розсудом) розуміють правозастосовну діяльність, або повноваження, надане особі, яка наділена владою вибирати між двома і більш альтернативами, коли кожна альтернатива законна, з виділенням владної складової. Тобто, це – вибір лише із законних альтернатив, бо якщо законної альтернативи нема, то не може бути й мови про розсуд, який дуже часто породжується неконкретністю правових норм.

Отже, усунення корупційних ризиків в діяльності органів внутрішніх справ виключить можливість порушення ними законодавства України, позитивно вплине на покращення роботи зазначених органів та сприятиме підвищенню їх авторитету.

Одержано 10.11.2015

Наукове видання

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОНЦІВ ДО ДІЙ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

Збірник матеріалів
міжнародної науково-практичної конференції
(м. Харків, 18 грудня 2015 р.)

Відповідальні за випуск: *О. Ю. Прокопенко, П. О. Білоус*
Комп'ютерне верстання *А. О. Зозулі, Ю. І. Гекової*

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 9,8. Обл.-вид. арк. 8,63.
Тираж 100 пр. Зам. № 2015-18.

Видавець і виготовлювач –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Льва Ландау, 27, м. Харків, 61080.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.